

ISSN 1728-8657

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
Series of «Art education: art – theory – methods»

№4 (73), 2022

Алматы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
Series of «Art education: art – theory – methods»

№4 (73)

Алматы, 2022

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ
«Көркемөнерден білім беру:
өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
№4 (73), 2022

2001 ж. бастап шығады.
Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір

Бас редактор – PhD, қауым. профессор
Т.М. Искаков

Бас редактордың орынбасары және жауапты
хатшы – PhD, К.А. Байғұтов

Редакция алкасы:
Neba Ridley NGWA – PhD, (Камерун, Африка),
Hasan KIRAN – PhD, профессор,
(Анкара, Түркия);
Omer Zaimoglu – PhD, Ақдениз университетінің
доценті (Түркия);
Raimonda Simonaitiene – PhD, профессор
(Каунас, Литва);
Нежвядович Л.И. – ө.ғ.д., профессор
(Алтай, Ресей);
Малахова И. А. – п.ғ.д., доцент,
(Минск, Беларусь);
Халықов Қ.З. – ф.ғ.д., профессор;
Бегімбетова Г. З. – п.ғ.к., профессор;
Егінбаева Т.Ж. – ө.ғ.к., профессор;
Ізім Т.О. – ө.ғ.к., профессор;
Сманов И.С. – п.ғ.д., профессор;
Небесаева Ж. О. – Ph.D., қауымдастырылған
профессор;
Тәңірберген М.Ж. – п.ғ.д., профессор;
Ақбаева Ш.А. – п.ғ.к., доцент;
Ибрагимов А.И. – п.ғ.к., аға оқытушы;
Шайгозова Ж.Н. – п.ғ.к., доцент;
Рабилова З.Ж. – PhD, аға оқытушы;
Мұратаев К. К. – ө.ғ.к., профессор;
Момбек А. А. – п.ғ.к., қауымдастырылған
профессор;
Какимова Л.Ш. – п.ғ.к., доцент;
Балагазова С. Т. – п.ғ.к., қауымдастырылған
профессор.

© Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университеті, 2022

Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат министрлігінде
2009 жылы мамырдың
8-де тіркелген №10099-Ж

Басуға 18.12.2023. қол қойылды.
Пішімі 60x84¹/₈. Көлемі 7,5 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 82.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13. Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық
университетінің «Ұлағат» баспасы

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

I БӨЛІМ. КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУ

РАЗДЕЛ I. ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Джанаев М.Б., Ақашев Қ., Бекова Г.А. Арт білімнің
көркем және этнопедагогикалық негіздері..... 5

Джанаев М.Б., Ақашев Қ., Бекова Г.А.
Художественные и этнопедагогические основы арт
образования
Dzhanaev M.B., Akashev K., Bekova G.A.
Artistic and ethnopedagogical foundations of art education

Нысанғалиева Б.Т. Бейнелеу өнерінің инклюзивті
білім берудегі рөлі..... 17

Нысанғалиева Б.Т. Роль изобразительного искусства в
инклюзивном образовании
Nysangaliyeva B.T. The role of fine arts in inclusive
education

II БӨЛІМ. МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ

РАЗДЕЛ II. МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Клышбаев Т.Ж., Батырханова Д.С., Удовченко А.В.
Педагогические подходы в изучении хореографии на
начальных этапах на примере классического танца..... 21

Клышбаев Т.Ж., Батырханова Д.С., Удовченко А.В.
Классикалық би үлгісінде бастапқы кезеңдерде
хореографияны зерттеудегі педагогикалық тәсілдер
Klyshbayev T.Zh., Bатыrhanova D., Udovchenko A.V.
Pedagogical approaches in the study of choreography at the
initial stages on the example of classical dance

Какимова Л.Ш., Байжунусова Л.А. Хормейстерская
подготовка будущих учителей музыки в условиях
дуального обучения..... 31

Какимова Л.Ш., Байжунусова Л.А. Дуальді оқыту
жағдайында болашақ музыка мұғалімдерін
хормейстерлік даярлау
Kakimova L.Sh., Baizhunusova L.A. Chormeaster
training of future music teachers in the conditions of
dual learning

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
№ 4 (73), 2022

Выходит, с 2001 года.
Периодичность – 4 номера в год

Главный редактор - PhD, ассоц. профессор
Искаков Т.М.

Заместитель главного редактора и
ответственный секретарь - PhD.
Байгутов К.А.

Члены ред.коллегии:

Neba Ridley NGWA - PhD., (Камерун, Африка);

*Hasan KIRAN - PhD., профессор,
(Анкара, Турция);*

*Omer Zaimoglu - доктор PhD, Доцент
университета Акдениз (Турция);*

*Raimonda Simanaitiene - PhD., профессор
(Каунас, Литва);*

*Нехвядович Л.И. - д.и.н., профессор
(Алтай, Россия);*

*Малахова И.А. - д.п.н., доцент,
(Минск, Белоруссия);*

Халыков Қ.З. - д.ф.н., профессор;

Бегембетова Г.З. - к.п.н., профессор;

Егинбаева Т.Ж. - к.и.н., профессор;

Ізім Т.О. - к.и.н., профессор;

Сманов И.С. - д.п.н., профессор;

*Небесаева Ж.О. - PhD., ассоциированный
профессор;*

Танирбергенов М.Ж. - д.п.н., профессор;

Акбаева Ш.А. - к.п.н., доцент;

*Ибрагимов А.И. - к.п.н., старший
преподаватель;*

Шайгозова Ж.Н. - к.п.н., доцент;

*Рабилова З.Ж. - PhD,
ст.преподаватель;*

Муратаев К.К. - к.и.н., профессор;

*Момбек А.А. - к.п.н., ассоциированный
профессор;*

Какимова Л.Ш. - к.п.н., доцент;

*Балагазова С.Т. - к.п.н., ассоциированный
профессор.*

© Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 2022

Зарегистрировано Министерстве культуры и информации Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10099-Ж

Подписано в печать 18.12.2023.
Формат 60x84¹/₈. Объем 7,5 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 82.

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая
Издательство «Ұлағат»

Казахского национального педагогического университета имени Абая

III БӨЛІМ. СӘНДІ ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР РАЗДЕЛ III. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО

Калдыгулов Е.С., Моменов Б.М. Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудағы ұлттық сәндік-қолданбалы өнердің ерекшелігі..... 38

Калдыгулов Е.С., Моменов Б.М. Особенность национального декоративно-прикладного искусства в развитии творческих способностей учащихся на уроках художественного труда

Kaldygulov E.S., Momentov B.M. The peculiarity of the national decorative and applied art in the development of creative abilities of students in the lessons of artistic work

IV БӨЛІМ. ӨНЕРТАНУ РАЗДЕЛ IV. ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

Omar A., Stambekova Zh.K. Features of the design of elements of modern national clothing in fashion design using the CLO program..... 45

Омар А., Стамбекова Ж.К. Особенности оформления элементов современной национальной одежды в модном дизайне с помощью программы CLO

Омар А., Стамбекова Ж.К. Сән дизайнындағы заманауи ұлттық киім элементтерін CLO бағдарламасы арқылы жобалаудың ерекшеліктері

Найманов Б.Т. Графика өнері және оның түрлері
Найманов Б.Т. Искусство графики и его виды..... 53

Naimanov B.T. The art of graphics and its kinds

Авторлар жөнінде мәлімет..... 59

Сведения об авторах
Information about the author

Abai Kazakh national pedagogical university

BULLETIN

**A series of
«Art education: art – theory – methods»
№4 (73), 2022**

Periodicity – 4 issues per year.
Published since 2001

Chief Editor – PhD, assoc. Professor
Iskakov T.M.

Deputy chief editor and Executive Secretary –
PhD. **K. Baigutov**

Members of editorship:

Neba Ridley NGWA - *PhD., (Cameroon, Africa);*

Hasan KIRAN - *PhD., Professor,
(Ankara, Turkey);*

Omer Zaimoglu - *PhD, Associate Professor at
Akdeniz University (Turkey);*

Raimonda Simonaitiene - *PhD., Professor
(Kaunas, Lithuania);*

Nekhvvyadovich L.I. - *Doctor of Arts, Professor
(Altai, Russia);*

Malakhova I.A. - *Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, (Minsk, Belarus);*

Halykov K.Z. - *Doctor of Philosophy, Professor;*

Begimbetova G.Z. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, Professor;*

Eginbayeva T.Zh. - *Candidate of Arts, Professor;*

Isim T.O. - *Candidate of Arts, Professor;*

Smanov I.S. - *Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor;*

Nebesaeva Zh.O. - *Ph.D., Associate Professor;*

Tanirbergenov M.Zh. - *Doctor of Pedagogical
Sciences, Professor;*

Akbayeva Sh.A. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor;*

Ibragimov A.I. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, senior lecturer;*

Shaigozova Zh.N. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor;*

Rabilova Z.Zh. - *PhD, senior lecturer;*

Murataev K.K. - *Candidate of Arts, Professor;*

Mombek A.A. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor;*

Kakimova L.Sh. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, associate Professor;*

Balagazova S.T. - *Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor.*

© **Kazakh National Pedagogical University
named after Abai, 2022**

Registered in the Ministry of Culture and
Information of the RK, 8 May, 2009 № 10099-Ж.

Signed to print 18.12.2023.
Format 60x84 ¹/₈. Book paper. 7,5
300 copies. Order 82.
050010, 13 Dostyk ave.

Almaty. KazNPU. Abai Publisher "Ulagat" Abai
Kazakh National Pedagogical University

I БӨЛІМ. КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУ I РАЗДЕЛ. ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

ӨОЖ: 378.02:37.016

ҒТАМР: 14.35.09

М.Б. Джанаев¹, Қ.Ақашев², Г.А. Бекова³

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
педагогика ғылымдарының кандидаты, Қауымдастырылған профессор, Алматы қ., Қазақстан,
e-mail: miyat53@mail.ru

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, аға оқытушы,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: kurmanqazy akashev@mail.ru

³Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, аға оқытушы,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: bekova-1969@mail.ru

АРТ БІЛІМНІҢ КӨРКЕМ ЖӘНЕ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Зерттеуде кіріктірілген арт-технологиялардың арт-педагогикалық әдістері көркем және этнопедагогикалық қызмет тоғысында қарастырылған. Өнерлер мен ұлттық мәдениет арқылы көркемдік мәдениетті дамыту мен ұлттық және жалпы-адамзаттық құндылықтарды, салт-дәстүрлерді игертудің арт-педагогикалық әдістері зерттеледі.

Мұндай әдістер арт-техникадағы көрнекі визуалдық, пластикалық, аудиальдық коммуникацияның әрқилы түрлерінде қатынас жасау мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Көркем және этнопедагогикалық өзара әрекеттесуге негізделген арт-әдістер білім алушылардың рухани және мәдени дамуына жаңаша мүмкіндіктер туғызып, олардың өзіндік шығармашылық тіліне ықпал етеді.

Педагогқа проблемаларға жаңаша қарау мен педагогикалық міндеттерді шешу жолдарын табуға мүмкіндік беретін, қабылдау мен тәжірибелік қызметтің әдістерін, көрнекі визуалдандыру арт-технология негіздерінің бірі болып табылады.

Осы зерттеудің мақсаты, көркем және этнопедагогикалық тәрбие мен оқытудың негізінде арт-әдістерді қолданудың теориялық және тәжірибелік мәселелерін қарастыру болып табылады. Білімгерлердің көркемдік мәдениеті мен этнопедагогикалық тәрбиесін дамыту тенденциясы, халықтық арт-педагогиканың мәнінің басты критерилерімен тікелей байланысты. Сондай-ақ, арт-педагогикалық зерттеулердің көрсеткіштері мен нәтижелері осы мақсат-міндеттермен анықталады, олар рухани-адамгершілік тәрбиенің халықтық дәстүрлері мен көркем білім әдістеріне тәуелді. Қоғамның постиндустриалдық даму кезеңінде арт-білім мәселелерін зерттеу ұлттық рухани және мәдени құндылықтарды есепке алу мен олардың мазмұнына сүйенуі тиіс. Кіріктірілген арт-технологиялардың арт-педагогикалық әдістері көркем және этнопедагогикалық қызмет тоғысындағы білімгерлердің көркемдік мәдениеті мен ізгілікті рухани әдеп тәрбиесін дамыту тенденциясы, халықтық арт-педагогиканың мәнін құрайды.

Түйін сөздер: арт-білім беру, этнопедагогика, көркем білім, интеграция, рухани мәдениет, мәдени құндылықтар, халықтық педагогика, ұлттық дәстүр, көркем шығармашылық.

Джанаев М.Б.¹, Ақашев Қ.², Бекова Г.А.³

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор,
г. Алматы. Казахстан, e-mail: miyat53@mail.ru

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
старший преподаватель, г. Алматы. Казахстан, e-mail: kurtmangazy_akashhev@mail.ru

³Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
старший преподаватель, г. Алматы. Казахстан, e-mail: bekova-1969@mail.ru

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ И ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АРТ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В исследовании арт-педагогические методы интегрированной арт-технологии рассмотрены на стыке художественной и этнопедагогической деятельности. Изучаются арт-педагогические методы развития художественной культуры и приобщения к национальным и общечеловеческим ценностям, традициям и обычаям через искусства и национальную культуру. Такие методы обеспечивают возможность контакта с разными видами визуальной, пластической, аудиальной коммуникации арт-техники.

Арт-методы основанные на художественном и этнопедагогическом взаимодействии создают новые возможности для духовного и культурного развития обучающихся, способствуют их творческому самовыражению. Визуализация методов восприятия и практической деятельности является одной из основ арт-технологии, позволяющая педагогу по новому взглянуть на проблемы и найти путь к решению педагогических задач.

Целью данного исследования является рассмотрение теоретических и практических вопросов применения арт-методов на основе художественного и этнопедагогического воспитания и обучения. Тенденции развития художественной культуры и этнопедагогического воспитания обучаемых, непосредственно связано с главными критериями значения народной арт-педагогике. Показатели и результаты арт-педагогических исследований также определяются этими целями и задачами, зависят от методов художественного образования и народных традиций духовно-нравственного воспитания. В постиндустриальный период развития общества изучение проблем арт-образования должно опираться на учет и содержание национальных духовных и культурных ценностей, их природных особенностей.

Ключевые слова: арт образование, этнопедагогика, художественное образование, интеграция, духовная культура, культурные ценности, народная педагогика, национальная традиция, художественное творчество.

Dzhanaev M.B.¹, Akashev K.², Bekova G.A.³

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Almaty, Kazakhstan, e-mail: miyat53@mail.ru

²Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer, Almaty, Kazakhstan, e-mail: kurmangazy_akashev@mail.ru

³Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer, Almaty, Kazakhstan, e-mail: bekova-1969@mail.ru

ARTISTIC AND ETHNOPEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF ART EDUCATION

Abstract

In the study, art-pedagogical methods of integrated art-technology are considered at the intersection of artistic and ethno-pedagogical activities. Art-pedagogical methods of developing artistic culture and familiarizing with national and universal values, traditions and customs through arts and national culture are being studied. Such methods provide the possibility of contact with different types of visual, plastic, auditory communication of art technique. Art methods based on artistic and ethno-pedagogical interaction create new opportunities for the spiritual and cultural development of students, contribute to their creative self-expression. Visualization of methods of perception and practical activity is one of the foundations of art technology, which allows the teacher to take a fresh look at problems and find a way to solve pedagogical problems.

The purpose of this study is to consider the theoretical and practical issues of applying art methods based on artistic and ethno-pedagogical education and training. Trends in the development of artistic culture and ethno-pedagogical education of students are directly related to the main criteria for the significance of folk art pedagogy. The indicators and results of art pedagogical research are also determined by these goals and objectives, depend on the methods of art education and folk traditions of spiritual and moral education. In the post-industrial period of the development of society, the study of the problems of art education should be based on the consideration and content of national spiritual and cultural values, their natural features.

Keywords: art education, ethnopedagogy, art education, integration, spiritual culture, cultural values, folk pedagogy, national tradition, artistic creativity.

Кіріспе. Педагогикалық, психологиялық, тарихи, әлеуметтік-гуманитарлық ғылыми зерттеулер нәтижелері көрсеткендей кез келген саладағы болашақ маманның бір жақты кәсіби сауаттылығы мен білімділігі қазіргі таңдағы ізгілікті қоғам талаптарына жеткіліксіз және мұндай бір жақтылық әлеуметтік, рухани, мәдени регреске әкелуі ғажап емес.

Сондықтан, қазіргі қарқынды жаһандану кезеңінде кез келген кәсіби сала мамандарын даярлауда, олардың гуманистік, адамгершілік сипаттарын, рухани танымын артыратын, ізгіліктік принциптерді игеруге ықпал ететін, халықтық және көркем педагогиканың прогрессивті бастамаларын негізге алу маңызды ұстаным болып табылады. Қазіргі білім беру жүйесіне талдау жасау, оның жоғарыда аталған мәселелерге сай еместігінен, рухани және мәдени құндылықтардың ескерілмейтіндігінен азаматтық позициялардың, ұлттық мүдделер мен мақсаттардың іске аспайтындығын көрсетеді. Осы себептерге байланысты арт білім беру пәнінің әдістемесін педагогикалық өнер тану және этнопедагогикалық тұрғыдан қарастыру қажеттігі туындайды.

Арт білім оқулығында «Арт білім» пәні - Қазақстанның ежелгі дүниеден қазірге дейінгі әр түрлі тарихи кезеңдердегі уникалды мәдени көптүрлілігінің қалыптасу құрылымы мен генезисі туралы базалық білімдерді қамтиды. ... Алынған білімдер туған жер мәдениеті мен өнері туралы қажетті элементарлық білімдер қорын игеруге көмектеседі, толеранттылыққа негізделген

тұрақты құндылықтар жүйесін және белсенді азаматтық позицияны қалыптастырады» деп көрсетілген [1].

Осы бағытта ғылыми, шығармашылық жұмыстарға бейім, жан-жақты дамыған көркем мінезді, адамгершілік қасиеттері қалыптасқан мамандар даярлау мақсаттары шешілері анық. Әл-Фараби айтқандай тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы. Бүгінгі таңда білімі жоғары, алайда адами қасиеттері мен моральдық, адамгершілік деңгейі төмен, тек кәсіби мамандық бойынша білім мен тәжірибе жинақтаған мамандар көптеп кездеседі. Тек кәсіби мамандық бойынша ғана білім мен тәжірибе алған адамгершілік, рухани дүниесі тайыз мамандар қоғамдағы әлеуметтік, саяси, мәдени бағыттарда күрделі қайшылықтар мен келеңсіздіктер туындаттары сөзсіз. Олай болса, арт білім пәнінің мазмұны мен практикалық мәні Қазақстанның түрлі ғылым салаларындағы болашақ мамандарды Қазақстанның көне дәуірден бүгінге дейінгі саналуан кезеңдеріндегі өнер түрлері мен мәдениетінің тылсым қырлары мен құрылымының ерекшеліктерін қарастыра отырып, білімгерлердің жеке ғылыми-шығармашылық қызметін тиімді ұйымдастыра білуге ынталандыру мен қатар адамгершілік, гумандық әдептер мен адами моральдық, ұлттық рухани және мәдени құндылықтарды, олардың табиғи ерекшеліктерін есепке ала отырып мәдени, ұлттық көркем танымдық білімдерін белсендіріп дамыту маңызды мәселе. «Арт педагогика позволяет рассмотреть в рамках образования не только художественное воспитание, но и все компоненты развивающего процесса средствами искусства» [2]. Арт-білім беру пәнінің негізгі міндеті, білімгерлерді оқыту нәтижесіндегі пәндік құзіреттіліктерімен қатар, олардың зияттық қорын өз ұлттық рухани негіздері, мәдени ерекшеліктері мен көркемдік қырлары арқылы қалыптастыру. Бұл оқыту курсы Қазақстанның ежелден қазірге дейінгі әртүрлі кезеңдердегі мәдени көптүрлілігінің мәнін тәрбиенің халықтық тәжірибесі мен ұлттық мәдени дәстүрлерін қолдану мүмкіндіктері арқылы қарастырады. Сонымен қатар, білімгерлердің шығармашылық және ғылыми қызметін сапалы ұйымдастыруға қажетті іскерліктерін халықтық тәжірибе мен ұлттық мәдениет негізінде дамыту болып табылады. Мұнда этнодизайн түрлерімен, этнодизайн шығармашылығындағы түрлі құрал-материалдармен, технологиялармен, Қазақстан этнодизайнерлері туындылығымен таныстырып игертуде аса маңызды тәсілдер болып табылады. Өнер мен ұлттық көркемдік мәдениет рухани және материалдық қатынастарда жеке тұлғаны шығармашылыққа баулудың өте ширақ та кең саласы. Арт білімді оқыту үрдісінде қазіргі жаңғыру кезеңіндегі жаңа бастамаларды неғұрлым белсенді түрде шешу мүмкіндіктері мен жолдары айқындалады. Ғылыми зерттулерінде арт білім мазмұны мен оның әдіс тәсілдерін ғалымдар түрлі бағытта қарастырады [3], [4], [5], [6]. Бұл зерттеулерден арт-педагогиканың оқу үрдісінде тұлғаның кәсіби мамандықты рухани мәдениет пен өнер және педагогика негіздері арқылы жан-жақты игертуді көздейтін ғылыми білім, өнер мен мәдениет саласына жататындығын көреміз. Олай болса, арт-педагогика педагогикалық өнертану мен этнопедагогикалық ғылым салаларымен де тығыз байланыста қарастырылуы тиіс.

Негізгі бөлім. Еліміздегі әр саладағы болашақ мамандардың көркемдік мінездері мен адами қалыптарын қалыптастыру мүмкіндіктері мамандық саласындағы нақтылы рухани жемісті қызметтері арт-білім сабақтарында орын алады. Қазіргі кезде арт-білім беру көркемдік рухани мәдениет саласында, оқу процесін белсендіру мен оны неғұрлым жоғары сапалы деңгейге көтерудің формалары мен әдістерін ізденуді талап етеді. Әрине арт-білім пәнін оқыту қандай да мамандықтың арнайы қызмет тәсілдерімен шектеліп қоймай, сонымен қатар өнер мен мәдениеттің көп қырлы байланыстарын да есепке ала отырып, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру бағытында қарастырылуы тиіс. Көпшілік жағдайда бұл пәннің білімдік және тәрбиелік функциялары ескеріле бермейді. Алайда көркем өнер мен мәдениет негіздері қатынасындағы арт-білім пәнінің білімгердің рухани танымын дамыту мүмкіндіктері өте зор екендігі ғылыми зерттеулерден белгілі [7]. Қазіргі заманның қоғамдық даму үдерісінде өнер мен көркемдік білім арқылы халықтық салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды жас буын бойына сіңіру жаңа кіріктірілген арт-технологиялардың арт-педагогикалық әдістері көркем және этнопедагогикалық қызмет тоғысындағы технологияларымен жүзеге асады. Сондықтан, біздің зерттеуімізде арт-білім әдістері ұлттық мәдени мұраларды игерудің жаңа заманау технологиясы ретінде қарастырылады.

Өнер мен көркем білім арқылы ұлттық құндылықтар мен халықтық мұраларды игеру бүгінгі адамзат қоғамына не үшін және қаншалықты қажет? Оның адам өміріндегі мақсаты қандай және оның функциясы мен мәні неде? Міне осы басты мәселелер мен гуманистік және мәдени құндылықтар болашақ кез келген сала маманына, осы арт білім негіздері арқылы міндетті түрде қалыптастырылуы тиіс. Қазіргі кезеңдегі технократтық тенденциядан туындаған түрлі ерсі, жағымсыз, адами қылықтарға жат ой пиғылдар, кертартпа қылықтар осыны талап етеді.

Арт білім беру білімгерлердің мәдениет пен өнер түрлері арқылы шығармашылық потенциалы мен зияттық қабілеттерін, рухани қасиеттерін қалыптастыру мен дамыту мақсаттарын көздейді. Ал адамның рухани қасиеттері мен зияттық қабілеттері ата-тектік бастаудағы ұлттық санамен, халықтық дәстүрлермен беріледі. Міне, халықтық арт-педагогиканың мәні мен басты критерилері осылар. Сондықтанда, арт педагогика кез келген кәсіби сала маманының шығармашылық потенциалын қуаттандыра отырып рухани мәдениет пен көркем қызмет негіздерін астастыра қолдану арқылы көркем білім мен ізгілікті тәрбие беру пәні болып табылады. Шығармашылық потенциал ол, - жеке тұлғаның интеллектуалдық шығармашылық қызметіне қажетті түрлі сезімдік, психологиялық, рухани, көркем танымдық және іс-әрекеттік қабілеттерінің мазмұнды жиынтығы. Арт-педагогика адамның шығармашылық потенциалын дамыту мақсатында, түрлі көркем өнер мен мәдениет тәсілдері арқылы шығармашылық белсенділік, креативтілік, тектілік, жанашылдық, сезімдік қиял, ой-жүйе, эмоционалдық әсерлілік қасиеттерді қалыптастырады. Шығармашылық потенциалды, қасиеттер мен қабілетті қалыптастыру түрлі арт-педагогикалық көркем қызмет тәсілдері арқылы жүзеге асады. Арт-әдістер шығармашылық потенциалды сапалы дамытуда түрлі арт-тәсілдер - визуалды бейнелік тәсілдер, әсерлі сезімдік қабылдау тәсілі, көркем бейнелік тәсілдер, түрлі анимациялық, қазақ ұлттық қол өнері, ұлттық өнердің этнодизайндық заманауи түрлері мен формаларының тәсіл түрлерін қолдана отырып, тұлғаның рухани эмоциялық өзіндік сезімінің ізгіліктік сарында ашылуына ықпал етеді. Шығармашылық потенциалды сапалы арттыруда өнер түрлерінде көркем композициялар құрастыру тұлғаның ой-қиялы мен креативті ойына инертті әсер етеді. Мысалы, өнерді психоаналитикалық зерттеулерінде Карл-Густав Юнг адамның шығармашылық белсенділігі үрдісіндегі психикалық механизмдермен рәміздік белгілердің қалыптасуына байланысты теориялық негіздер қарастыра отырып, ол бейнелеу өнеріндегі рәміздік тілдің сөзден гөрі дәл, нақтылы және кең мағыналылығын образдарды түсіну жүйесін талдай отырып дәлелді көрсетеді [8].

Г.Рид көркем экспрессияның типтерін жүйелеп талдайды [9]. Бейнелеу өнерінің психодиагностикалық потенциалын пайдалану маңыздылығы, осы негізде психодинамикалық бағыттың көркемдік экспрессия ерекшеліктерін, визуалдық, рәміздік экспрессиялы мәндік мазмұндық ширақтығы мен кеңдігін ғалымдар Kramer E. [10], Lowenfeld V. [11], Naumburg M. [12] анықтап берді. Арт-әдістер суреткердің қайталанбас ерекше өзіндік танымдық іс-әрекеттеріндегі, идеялары мен көркем шығармашылық ой-санасындағы мәдени мәнділіктерді түрлі көркем бейнелі тәсілдермен материалдық, сезімдік ой саналық күйде көрсету жолдары болып табылады.

Арт-әдістер бұл, мәдениет пен өнер арқылы психологиялық-педагогикалық әсерлі ықпал ету, оның басты мақсаты – қоршаған ортамен гармониялы байланыс орнату. Арт-педагогика педагогикалық көркем тәрбие үрдісінің теориясы мен тәжірибесі арқылы өнер, көркем қызмет пен мәдениет негіздерін қалыптастыруды қамтамасыз ететін ғылыми білімнің бір тұтас саласы. Арт-педагогикалық үрдісте педагогикалық мақсаттар мен педагогикалық ой-жүйені жүзеге асыру міндеттері, өнер түрлерінің құралдары арқылы орындалады. Арт-педагогика сабағында білім қызметін ұйымдастыру - педагогикалық өзара байланыс жүйесі көркем білім мен оқу тәрбие мазмұнының өнер, мәдениет, педагогика салаларының интеграциясы, кірігуі арқылы болатын құбылыс. Арт-білім беру сабақтарында оқытушы арт-педагогика әдістері мен өнер құрал тәсілдерін дәрістер мазмұнына, практикалық тәжірибелік сабақтарға, семинар сабақтарына, сабақ бағдарламалары мен жоспарларына енгізе отырып визуалды өнер түрлері мен

мәдени таным тәсілдерінің әрқилы мүмкіндіктерін қолдануы мүмкін. Мұның барлығы студенттерге кәсіби іскерлік пен құзырлықты көркем педагогикалық рухани таным тұрғысынан қалыптастырудың негізгі міндеттері мен әдістері.

Сондықтан қазіргі кезең талаптары креативті шығармашыл тұлға қалыптастыруда көркем педагогика мен оқытудың түрлі тәсілдері мен модельдерін ұсынады. Көптеген педагогтар арт-педагогикалық оқыту үрдісінде арт-тәсілдер қолдана отырып, мақсаттарды өнімді және прагматикалық шешуге тырысады. Ал мұндай мақсаттар көптеп кездеседі, оны шешуде нақтылы техникалық мәселелер, визуалды ой жүйелер, өз ойларын концептуализациялау және оны өнер мәдениет шеңберіне енгізу, күрделі жағдайлар шешімін табу, өзіндік проектилеу көркем білімнің басты тәсілдері. Сонымен қатар көркем білімнің басты жетістігі мен қуат күші ол, бәрінен бұрын осы проблемаларды шешу мүмкіндігін жеңілдету, білімгердің осы рухани танымдық, көркем шығармашылық ортаға енуіне ықпал ету. Онсыз рухани мәдениетті кәсіби маман даярлау мен қалыптастыру мүмкіндігі шектеулі немесе кәсіби қызметте рухани өсуді елестету қиын. Кәсіби қызметте руханилық пен өнер алаңын кеңейту үшін арт проектилер, арт тәсілдер қолдану шартты ұстанымды қажет етеді. Арт-білім мен тәрбие жай білім беріп қана қоймайды, ол сонымен қатар зейіндік ұстаным тудырып, білімді жандандыра отырып игеруге мүмкіндік туғызатын сыни ойлау мен креативті ойлауға да мүмкіндік береді. Түрлі сала мамандарын оқыту мақсаттарын анықтауда, осы арт-әдістердің көркем білімді игертудегі ұтымдылығын, интеллектуалдық-шығармашылық дағдылар мен іскерлік әдеттерін қалыптастыру тапсырмалары мен кейбір тәсілдері мынадай болуы мүмкін, олар: өнер түрлері мен ұлттық дәстүрлердің поликөркемдік тәсілдерін ұштастыра қолдану тапсырмалары; арт-білім шығармашылық тапсырмалары; қоршаған орта мен мәдениетті эстетикалық қабылдап көркем игеру; туынды мазмұнын көркем қабылдау; шығармашылық ой-қиял мен үрдістерді анықтау; көркем туындыны эстетикалық қабылдау мен образдық сомдаудың әдістерін меңгеру; дәстүрлі әдістер мен жаңа әдістерді салыстырмалы қолдану; көркем және рухани танымдық бейнелі ізденістер жасау; өнер мен мәдениет негіздерінің теориясы мен тарихын, тәжірибесін игеру; көркем білімді игеру тәжірибесін этнопедагогикалық тұрғыда қайта өңдеп жаңғыртып қолдана отырып оны белсендіре интенсифтендіру.

Білімгердің жеке тұлғалық шығармашылық потенциалын анықтауға бағытталған білім ғана, оқытудың рухани-ізгіліктік мазмұнын өнімді ету мен қатар пайдалы ете алады. Сондықтанда, өнер бағыттарында түрлі мамандық иелеріне арт ортаға еніп, қажетті білім дағдылар игеруге мүмкіндік туғызу жолдары қарастырылғаны жөн. Түрлі кәсіби сфералардағы болашақ мамандарға мамандықтың кәсіби қырларын игертуде, көркем жүйенің ұтымды рухани мәдени ұстаным негіздерін, ұлттық өнер дәстүрлерін кіріктіре қолдану - білім алудың бір кезеңінен, келесі кезеңіне өтуде академиялық кәсіби қызметтегі әрекеттерден рухани мәдениеттің актуальды мәнділігін игеруге мүмкіндік береді. Бұл кейін армандаған болашақ мақсаттарға жетуге және алға қойылған міндеттерді жеңіл де оңтайлы шешуге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда арт-әдістердің көптеген варианттары мен қазіргі жаңа технологиялар мұндай прогрессивті білімге сан қырлы мүмкіндіктер туғызып оны инклюзивті, қол жетімді және барлық салада кәсіби етіп отыр. Қазіргі өнер мен технологиялық жетістіктер арт оқытуда интер-пәндік білім жүйесін де ұсынуда. Ол академиялық институциялардан олардың дәстүрлі техникалық, бір жақты өндірістік дағдыларды игертетін шартты схемалық бағытынан айналып өте отырып әлемдік көркемдік мәдени ортаға енді көздейді.

Мұндағы басты міндеттер: «Арт білім» пәні бойынша барлық ұсынылған теориялық және тәжірибелік оқу материалдарын меңгеру; студенттердің бойында өз ұлтының мәдени ерекшелігі жайлы түсінік пен интеллектуалдық білімін қалыптастыру; сезімдік аналитикалық ойлау қабілеті; студенттердің ғылыми-ізденіс бағыттарын жетілдіру; болашақ мамандық бойынша қызметте немесе өнер, ғылым форматында өз бетімен шығармашылық, ғылыми-ізденіс жұмыстарын жүргізе алатындай біліктіліктері мен өмірдің түрлі өзгермелі жағдайларына бейімділігін қалыптастыру.

Арт-білімде түрлі мамандықтар бойынша білімгерлердің тәжірибелік және кәсіби даярлықтарын белсендіру мақсаттарында өнер пәндерінің көркемдік, ұлттық-мәдени негіздері мен өзіндік байланыстарын кіріктіре қарастыру маңызды. Бұл байланыстар әр саладағы болашақ мамандардың қоғамдық және ұлттық мәдениетін байтып, көркемдік мінездерін саналы қалыптастыру мақсаттарын көздейді. Әрине осы мақсатта көркем өнер мен білім саласында гуманистік көркемдік мәдениеттің ғылыми негізде реттелген оқу негіздерінің комплексі жасақталуы қажет.

«Артпедагогика – отрасль педагогической науки, изучающая закономерности воспитания и развития детей средствами интегрированного воздействия искусства, целью, которой является помощь ученику в понимании общечеловеческих ценностей, сконцентрированных в искусстве» [13. С.70].

Арт білім пәні өнер түрлерімен, көркемдік мәдениетпен байланысты эстетикалық негіздегі көркем білім пәні. Арт білім мен тәрбие адамды өнер түрлері мен мәдениеттің эстетикалық рухани негіздері арқылы өзіндік танымдарын, өз мүмкіндіктерін, рухани адамгершілік сезімдерін және шығармашылық сапаларын қалыптастыратын адамды гуманистік тәрбиелеу құралы. Бұл пән қазіргі технократиялық өмірде қоғамдық гуманистік қажеттіліктен туындайтын мәселелерге шешім беру мақсатын көздейтін, барлық қоғамдық өмірдің моральдық сипатын қалыптастыру әдісі. Креативтілік пен шығармашылықтың бастау көзі. Түрлі тарихи құндылықтар мен мәдени көркем танымдық білім қорын қамтып, көркемдік білімдер мен рухани мәдениеттің өмірмен байланыстылығын қамтамасыз ету құралы. Мәдениет пен өнердің фундаментальді білім, машық, әдет дағдыларын барлық кәсіби салаларға қатысты игеру тәсілі. Арт білім пәнінде рухани мәдениет пен көркемдік таным қалыптастыру болашақ мамандардың қоғамды демократияландыру, ізгілікті қоғам қалыптастыру мақсаттарын түсініп шығармашылықпен жаңарту процесіне, оның өрісін кеңейтуге өз үлестерін қосуына ықпал етеді. «Жаңа Қазақстан» жағдайында білім жүйесіндегі гуманизация болашақ маманға адамзаттық және этномәдени құндылықтарды өнер мен мәдениет, педагогикалық өнертану, көркем және арт білім негіздері арқылы, болашақ мамандардың рухани адамгершілік, кісілік сапасы жүзеге асырылады. Арт білім пәні рухани құндылықтар мен ұлттық мәдениет негіздерін толыққанды игерген, шығармашылықпен қызмет атқара алатын болашақ креативті мамандарды даярлау міндеттерін алға қояды. Қазіргі жаһандық, аса жоғары технократиялық постиндустриалдық үрдіс жағдайында тоқырауға ұшыраған ұлттық және адамзаттық рухани құндылықтарды мамандық профилінде игеру, маманның адамгершілік қасиеті мен адами сапасын көрсететін қоғамдық өмірдің күрделі талаптарына сай жеке тұлғаның әділеттілік, шыншылдық, жанашырлық пен қайырымдылық қасиеттерін қалыптастырады.

Соңғы он жылдықтарда өнердің рухани және көркемдік эстетикалық маңызы мен мәні туралы мәселелер көптеп айтылып келеді және оған түрлі мән беріледі. Өнер мен педагогика интеграциясының әлеуметтік маңызы мен тарихи негіздеріне ғылыми талдаулар жасалынған. Өнер, мәдениет пен педагогика интеграциясының әсемдік пен руханилық, адамгершілік идеалдарын қалыптастырудағы мақсаттылығы мен жетілгендігін әлеуметтік, педагогикалық, өнертанымдық ғылымдармен байланыстырады. Өнер мен көркем білімге осыншалықты қызығушылық таныту, өнердің рухани-эстетикалық табиғилық концепциясының маңыздылығына сүйенуден туындайды. Жоғары рухани жетістік, мақсаттылық, гармониялық үйлесім өнер мен мәдениеттің басты мәні. Сондықтан да, қоғамдық өмірде моральдық адамгершілік пен руханилық тұрғысынан арт білім пәнінің әлеуметтік, рухани адамгершіліктік тәрбиелік мәні өте зор. Өнердегі эстетикалық және рухани құндылық өте жоғары күшке ие. Ал арт білім беруде түрлі көркем педагогикалық рухани танымдық, адамгершіліктік қисынды мәселелерді шешу үшін, өнердің эстетикалық руханилық міндеті мен қасиетін неғұрлым концентрациялы түрде қарастыруымыз қажет. Алайда жан-жақты жетілген «толық адамды» қалыптастыру өнердің көркемдік эстетикалық табиғаты мен қатар адамның барлық мәдени танымдық физикалық тән мен жанның өзіндік қызметтері үрдісімен байланысты екендігі белгілі. Моральдық адамгершілік саласындағы идеалдылық жан-жақты жетілген «толық адамды» қалыптастырудың басты қасиеттері.

Өнер мен көркем білімде адамзат рухани-әлеуметтік тәжірибе жинақтап өмірдің ақиқаттық кемелділігін игереді. Өнер мен көркем білімнің басты функциясының бірі руханилық пен адамгершілік, мәдени сана-сезім қасиеттерін дарыту. Мұнда өнер түрлері арқылы мәдениетке баулудың көркемдік тәрбиедегі негізгі нақтылы критерилері әдептілік, адамгершілік, руханилық, эстетикалық құндылықтылық мәнділіктер болып табылады. Сондықтан осы ретте арт білім берудегі поликөркемдік бағыт тұлғаны шығармашылықтың түрлі тәсілдерімен гармониялы үйлесімде дамытуды жолға қояды. Білім берудегі поликөркемдік бағыт өнер мен мәдениет түрлері арқылы өз табиғатына сай адамды тәжірибелік және рухани дамытуды нысан етеді. Көркем білім мен арт педагогика үндестігінде әмбебап поликөркемдік интеграциялық оқыту тәсілі педагогикалық мәдениеттанумен де тікелей байланысты технология. Аталмыш әдіс инновациялық оқытуда білімгердің шығармашылық потенциалын белсендіруге бағытталған. Мұндай инновациялық технологияларды қолдану нәтижесі білімгердің дарыны мен іскерлігін айқындайтындығын және оның сапалылығын психология және педагогика, тарих, математика, физика мамандықтары білімгерлерімен жүргізілген практикалық тәжірибелік сабақтар мен оның нәтижелері нақты деректермен қорытындыланып көрініс тауып отыр.

Нәтижелер. Осы мәселелерді ғылыми тұрғыда негіздей отырып өнер мен мәдениетті гуманитарлық, тарихи, жаратылыстану пәндерін оқыту үрдісінде тиімді қолдану оқытудың поликөркемдік бағытында жүргізілуі кіріктірілген арт-технологиялардың арт-педагогикалық әдістері көркем және этнопедагогикалық қызмет тоғысындағы заманауи білім кеңістігінің ширақтығы мен кеңдігін көрсетеді. Жалпы барлық пәндер біртұтас көркем танымдық мәдени тарихи, этнопедагогикалық ұлттықмәдениет контекстінде оқытылуы қазіргі күн талабы.

Өнер мен мәдениет арқылы білім беру арт-педагогиканың жаңа заманауи білім кеңістігі сарынында дамытудың болашағы тарихи дәуірлердегі өнер мен мәдени мұраларды жаңғырту, жас буынды руханилыққа тартудың үнемді де оптимальды тәсілдерін ізденумен анықталады. Мұнда әрине ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен электрондық білім ресурстары да жаңаша қарастырылады. Бұл жағдайлар елімізде білім беруде арт-педагогиканың жаңа заманауи білім кеңістігі саласын дамыту, оның жаңа формаларын қалыптастырудың басты көрінісі, жаңа бағыт бағдары.

Поликөркемдік таным - полимәдениеттілікті қалыптастыру көзі. Бұл өнер түрлерінің мәдениеттілікке баулудағы маңызды мүмкіндіктерін көрсетеді. Көркем шығармашылық жетіс-тіктері адамның әр сала мамандарының өмірге көзқарастарын тереңдетіп кез келген қызметте шығармашылықпен әрекет етуге баулиды. Мұнда өнер түрлері мен мәдениет, көркем білім мамандық салалары бойынша қандай формада және қандай деңгейде, қандай жағдайда және қандай бағыттарда қарастырылуы қажет екендігі анықталуы тиіс. Түрлі мамандықтар бойынша оларды неғұрлым эффективті қалыптастыратындығын анықтау қажет. Көркем білімге негізделген арт білімнің осы бағыттағы көркем-танымдық тәрбиелік функциясы, өнер мен мәдениеттің адамға әрекетті байланысы мен адамгершілік қасиеттердің қоғамдық функциясымен анықталады. Өнердің адам, қоғам өміріне, олардың қалыптасып дамуына ықпалы, оның күрделі де нақты айқын сезімдік әсерімен көрініс табатындықтан ол көркем және арт білім негізін қалайды. Өнер түрлері өзінің тақырыбы мен мазмұнын, идеялық көркемдік негіздерін қоршаған орта әлемінен алатындығы белгілі. Суретшілер мен өнер қайраткерлері өздерінің тақырыптары мен идеяларын қоршаған ортадан алып адамзат пен қоғам санасына сіңіреді.

Әрине, өнер мен мәдениеттің адам өміріне ықпалы оны қаншалықты қабылдай алумен, сезінумен, түсінумен және оның қасиеттерін өмірде шығармашылықпен қолдана білу қабілеттерімен тікелей байланысты. Ал осындай қабілеттілікті қалыптастыру өнер мен мәдениеттің көркем танымдық, ұлттық рухани құндылықтық көздерін, тәрбиелік мүмкіндіктерін толыққанды қолданудың міндетті түрдегі шарты. Сондықтан, нақты қандай бағытта және қандай жағдайда да, арт білім, арт-педагогика заманауи білім кеңістігі. Арт-педагогика өнер мен педагогиканың өзара үйлесімді байланысы мен көркемдік мәдениет негіздері арқылы көркемдік қызмет түрлерінің көмегімен жалпы өзіндік эмоционалдық-сезімдік әсерленумен, қандайда кәсіби қызмет

саласындағы шығармашылық үрдісте адамзаттық құндылықтарды игеруге бағдарланған білім-таным жүйесі. Арт-педагогиканы ғалымдар О.М. Корженко и Е.А. Заргарьян [14] өнер мен педагогика байланысындағы педагогикалық қызмет түрінде қарастырса, ал ғалымдар Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. [15], т.б. педагогика, психология, өнертану ғылымдары тоғысында өнер тәсілдерін қолдану негізінде адамгершілік эстетикалық тәрбие беру мәселерін талдап тұжырымдар жасайды. Өнердің әлеуметтік функциясымен қатар оны рухани-эстетикалық маңыздылығын да түсіне білу керек. Көркем білім мен тәрбиеде өнер функциясын сол өнердің өзінен ғана емес, оның адам мен қоғам қатынасында тұтас қарастыру оның мәнін толық түсінуге мүмкіндік береді. Бұл мәселеде өнер мен мәдениеттің адам мен қоғамға, қоршаған ортаға ықпалын зерттеп көрсету маңызды болып отыр. Оның мәнісі суретшілер өзіндік идеялар мен образдарды қоршаған ортадан, адам мен қоғамнан алады. Шын мәнінде өнер мен мәдениеттің адам мен қоғамға ықпалы қаншалықты және жаңа дәуірдің ұмтылысына сәйкестігі де осы мәселелерге байланысты зерттелуі тиіс. Өнер мен мәдениеттің адам мен қоғамға әсері олардың бойындағы әлеуметтік қуаттылық пен өнер потенциясында тұрақтап отырады. Қандайда бір адам мен қоғамның өнермен қарым қатынасы адамның рухани танымы адамгершілік қасиеттері тұрғысында қарастырылуы тиіс. Суретші мен өнер, өнер мен өнерді қабылдаушы адам өзара байланысты бір тұтастықта, оның рухани көркем тәрбиелік мән-мазмұны және эффективтілігі арта түсетіндігі осыдан туындайтын қуаттылықта. Біздің қазіргі үдемелі дәуірдегі күрделі құрылымдық қоғамда, өнер мен мәдениет жетістіктері мен рухани және материалдық құндылықтармен қатынас орнату, оны игеру оған нақтылы баға беруге мүмкіндік береді.

«Как отмечает ЮНЕСКО, укрепление творческого потенциала и повышение уровня информированности в области культуры в XXI веке – это трудная и важная задача, решения которой избежать нельзя. Все силы общества должны быть мобилизованы на то, чтобы новые поколения приобрели требуемые знания и навыки и, что еще более важно, сделали выбор в пользу ценностей, моделей поведения, этических принципов и нравственных ориентиров, которые позволят им стать ответственными гражданами мира и гарантами стабильного будущего» [16].

Арт білім пәнінің осындай ғылыми шығармашылық деңгейде қарастырылуы болашақ мамандар бойына қоғамдық көркем ой мен көркем мінезді қалыптастырудағы әсері мен қосар үлесі қомақты екендігіне толық көз жеткізуге болады. Мұнда үлгі тұтар көркем мінез ата-баба салт-дәстүрінен, рухани құндылықтар мен мұралардан мирас етіп алынады. Яғни, түрлі сала мамандарының көркем мінездері мен рухани танымын қалыптастыру басты мақсат болғандықтан ұлттық мәдениет пен өнер түрлерінің жарқын үлгілері қолданылады. Олар ұлттық мәдениет пен этномәдени құндылықтар, бейнелеу өнері түрлері, қолөнері, заманауи ұлттық өнер этнодизайн, музыка, ауыз әдебиеті, фольклор, көркем әдебиет пен поэзия, би, театр, кино барлық ұлттық өнер түрлерінің синкретті негіздері. Мәдениеттің көркем өнер мен тікелей байланысы, өнер түрлеріндегі көркемдік пен әсемдік, рахымдылық пен руханилық, эстетикалық пен этикалық, әдеп пен адамгершілік мотивтердің білім тәрбиелік мәні адам дамуына өте зор импульс береді. Сондықтан көркем өнер түрлерінің негізінде мәдени сипаттардың халық мәдениетімен, ділімен, тілімен өзара байланысы көркем педагогикалық, педагогикалық өнертанымдық бағытта зерттелуі тиіс. Мұндағы басты себеп, көркем өнер рухани бастаулар көзі екендігі. Көркем таным мен ұлттық мәдениет, жалпы адамзаттық құндылықтар бүкіл әлем адамзатына тән құбылыс. Арт білім бастаулары көркем ойлар, руханилық, түрлі өнер бағыттары, тенденциялар, ағымдар, өнер түрлері мен стильдері, жанрлары мен мотивтері түрлі бағыттар мен тәсілдермен тәрбие негіздері өнер мен ұлттық мәдениет түрлерінде көрініс табады. Арт білімді оқыту үрдісінде көркемдік тәрбие мен адамгершілік-имандылық мінез қалыптастыру ыстық ықылас пен терең құлшынысты қажет етеді. Қандайда мамандықты игеруде білім, тәлім-тәрбие, рухани таным, этникалық әдеп, көркемдік ұстаным барлығы ізгі мінез құлықты, жақсы қасиеттерді қалыптастырады. Қазақ ұлттық халықтық арт-педагогикалық негіздері (петроглифтер, пиктограммалар, таңбалар, бедерлер,

мүсіндер, балбалдар, сақ-аң стилиндегі мұралар, зергерлік бұйымдар, бейнелер, колөнер түрлері, фольклор, саз-сарындар, ән-күй, би, ұлттық ойын түрлері, аңшылық саяттық өнер түрлері т.б.), осы халық салт-дәстүлері мен, ұлттық әдет-ғұрпынан бастау алады. Қазақ халық педагогикасында адамға білім, тәлім-тәрбие беруде қайырымды қылықтар мен игілікті істерге ынталандырып, табиғат тылсымынан дарыған ғұрыптық көркем мінезге баулу, ұлттық өнер түрлерінің сиқырлы сырын, қазақ этникалық мәдениетін теориялық және тәжірибелік игертумен жүзеге асады. Ал осы халықтық салт-дәстүр, ұлттық өнер түрлері мен мәдениет руханилық пен ізгілікке құштарлық туғызып, іс-әрекетті заман талабына сай белгілі бір парасатты мақсатқа бағындыратындықтан, ол *халықтық арт-педагогика* негізін қалайды. Адамгершіл ізгілікті, қайырымды қылықтар мен игілікті істер өнер мен білім, ғылым болашақ маман дүниетанымын қазақ ұлттық мәдениетіне сүйене отырып, халықтық арт-педагогика әлеуметтік даму мен оның тәсілі ретінде тұрмыстық және кәсіби рухани күш жігер береді. Үлгі тұтар көркем мінез ұлтымыздың рухани мұралары мен құндылықтарынан, халық салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпынан даритындығын естен шығармауымыз керек. Осыдан халықтық арт-педагогиканың негізгі басты әдісі мен мақсаты, ол адамгершіліктік-кісілікті, қайырымды қылықтар мен ізгіліктік-игілікті істер мен парасаттылықты өнер мен ұлттық мәдениет арқылы маман бойына дарыту болып табылады. Бұлар қазақ ұлттық өнер түрлеріндегі (қазақ фольклоры, ауыз әдебиеті, поэзиясы, ән-күй, музыка, би өнері, қол өнері мен бейнелеу өнері т.б.) халықтық этнопедагогикадағы, қазақ ата-тегінің мәдениеті мен өнерінен дарыған дүниенің ұлттық образы, қазақтың этникалық ұлттық менталитетінен бастау алатындығын тарихи, философиялық, педагогикалық психологиялық зерттеулерден көреміз: тарихшылар - С.Д. Асфендияров, Л.Н. Гумилев, М.Қозыбаев, Т.Омарбеков, М.Қойгелдиев, т.б.; философтар - Д.Кішібеков, Ә.Нысанбаев, М.Орынбеков, К.Нурланова, А.Қасабеков, Ғ.Есімов т.б.; педагогтар - А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, С.Ұзақбаева, М.Х. Балтабаев, т.б.; психологтар – Қ.Жарықбаев, С.Қалиев, М.Мұқанов, К.Жүкеш, Т.Сәрсенбаев, С.Нұрматов, т.б. Сөйтіп осы негізде артпедагогиканың бұл этнопедагогикалық тәсілі әр білімгердің рухани, әлеуметтік мінез-құлқына әсер етіп, адамгершілік қасиеттерді дарытуда шешуші рөл атқарады. Себебі, ол оның санасында орнығып оның кәсіби құзыреттілік жолын айқындап, түрлі өмір сәттеріне қисынды әсер етіп бағдар береді, көрікті мінез-құлық дарытып кәсіби маманды жан-жақты көркем мінезді тұлға етеді.

Ғылыми пікірлер. Қазіргі таңда адам танымы визуалдық бейнелі көру танымына, визуалдық қасиеттерге бейімделіп көбірек жүгінетіндігін күнделікті өмірден де, ғылыми ізденістерден де байқаймыз. Осы тұрғыда фрактальды сурет тәсілі Бенуа Мандельброт, ноосфера туралы тұжырымдарында Евгении Файдыш және Макс Люшер еңбектерінде көрсетілген. Мұнда адам қол қимыл әректі мен психикалық күйіндегі сезімдік байланыс туралы нұсқаулары арт тәсілдің маңызды түрі адамның шығармашылық қасиетіне ықпал ететіндігімен ерекше. Сондай-ақ, арт тәсілдер цифрлық өнер түрлерінде де кеңінен қолданылуда [17]. Мысалы, ақпаратты визуалдандыру мәселелері де ғалымдар еңбектерінде көрініс тауып отыр. Ақпаратты рәміздер, образдар, графикалық бейнелермен визуалдандыру тәсілдері жазба мәтіндерден гөрі ақпараттарды эффективті қабылдауға ықпал ететіндігі де ғалымдар зерттеулерінде дәлелді тұжырымдалған [18].

Сана бейнелі карталары (Mind Maps) зияттық карталары да осы ақпараттар мен мәтіндерді визуалдандыру арқылы адам санасына жеңіл сіңіру тәсілдерінің айқын мысалы [19]. Сонымен білім беру мен оқытудағы инновациялық арт әдістер түрлі визуалдық ой жүйелер, ассоциациялық рәміз бейнелер қойылған мақсаттар мен мәселелерді тез қарастырып шешуге мүмкіндік береді. Шығармашылық потенциалды арттырудың басты көзі және дамытудың инновациялық арт тәсілдері болып, үдемлі түрде қоғам өркениеті мен арт білім мен көркем білім жүйесінде аса маңызды инновациялық рөл атқарып келеді. Мысалы, шет елдік ғалымдар өз зерттеулерінде жеке тұлғаны дамыту көзі көркем шығармашылықты ынталандыру болса, ал пәнаралық кіріктіру, интеграция тәсілдері жаңа тәсілдермен білімгерді жүйелі тәжірибелермен шығармашылыққа белсендіріп шабыттандыратындығын дәлелдеп көрсетеді [20], [21]. Визуальдық арт әдістер көбінде әмбебапты болып креативті бағдарламалармен, шығармашылық үрдістермен

тығыз байланыста қолданылады. Креативті бағдарламалық әдіс формальды техникалық тапсырмаларға қарсы жеке көркем құралдар жасауға қажетті қасиеттермен ерекшеленеді. Мұнда арт педагогикалық қызметтің әдістері көркемдік, визуалдық, перцептуалдық, концептуалдық түрлерде мәдениетпен өнердің түрлі салаларындағы құрал тәсілдермен орындалуы мүмкін. Арт әдістерді бейнелік, музыкалық, қимыл қозғалыстық, театралдық, имитациялық, анимациялық, аралас көркем техникалық т.б көркем бейнелі ой жүйелі техникалық тәсілдер мен материалдар жүйесі ретінде қарастыруға болады.

Қорытынды. Арт білім әдіс-тәсілдерін, оны оқыту технологияларын анықтап қолдану болашақ мамандарды даярлауда олардың көркемдік рухани танымын, көркем мінезі мен сезімін, интеллектуалдық қуатын қалыптастырып дамыту жолдарын қарастырады.

Арт білім, арт-педагогика заманауи білім кеңістігі. Халықтық арт білім жүйесі көркем мінез қалыптастыруды белсендіру үрдісіндегі рухани білім-таным негіздерін игертуде сезімдік интеллектуалдық күйді интенсификациялау тәсілдерін қолданады. Білімгердің өнер мен мәдениет негіздерін игеруде оны сезіну қажеттіліктерін қалыптастыру, көңіл күй мен ой жүйесін пән сабақ мазмұнымен ұштастыра отырып басты мәселе ретінде көрініс беру, осы этнопедагогикалық негіздерге сүйенеді. Зертеуде оған жатқызуға болатын көрсеткіштер анықталды, олар:

- ұлттық дүниетанымдық қасиеттер мен адами құндылықтарды кіріктірілген арт технологиялар қолдана отырып халықтық артпедагогикада игеру;
- көркемдік этномәдени және этнопедагогикалық үрдістер байланысында ұлттық өнер түрлері арқылы көркем білім мен рухани тәрбиеге баулу негізінде рухани сезімді дамыту;
- халқымыздың дүниетанымының этникалық мәдени тамырлары негізінде, көркем өнер арқылы гуманистік рухани білім мен тәрбие беруге алғышарттар жасау;
- ұлттық өнер мен мәдениет үлгілерін қолдану арқылы болашақ мамандардың көркемдік санасы мен рухани танымын қалыптастыру;
- арт білім беруде этникалық білім мен көркемдік тәрбие негіздерін жаңғыртып қолдану;
- қазақ халқының тарихи және мәдени ескерткіштері мен жәдігерлерін, рухани көркем мұраларын саралай отырып көркем өнерге баулу, оның этникалық мәдени тәлім-тәрбиелік мәнін сабақтастық үрдісінде толықтыру;

Қазіргі өркениеттің постиндустриалдық дәуірге енуі қоғамдағы барлық салаларда шығармашыл тұлға рөлі мен статусын жаңа санатқа көтеріп отыр. Қорыта келгенде кіріктірілген арт-технологиялардың арт-педагогикалық әдістері көркем және этнопедагогикалық қызмет тоғысындағы білімгерлердің көркемдік мәдениеті мен ізгілікті рухани әдеп тәрбиесін дамыту тенденциясы халықтық арт-педагогиканың мәнін құрайды.

Әдебиеттер:

1. Кенжебаев Г.К., Оспанов Б.Е., Айтбаева А.Б., Музафаров Р.Р., Слтанова М.Э., Шайгозова Ж.Н. *Артобразование: Учебник для вузов.* - Алматы: КазНПУ им. Абая, 2013. - 306 с.
2. Шатунова О.В. *Возможности артпедагогика в деятельности учителя // Научно-методический электронный журнал «Концепт».* – 2016. – Т. 18. – С. 131–133 // <http://e-koncept.ru/2016/56215.htm>.
3. Булатова О.С. *Арт-педагогический подход в образовании: монография.* Тюмень: Изд-во ТГУ, 2004. - 230 с.
4. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для вузов / Е.А.Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская.* - М.: Академия, 2001. – 248 с.
5. *Сергеева Н.Ю. К вопросу о содержании понятия арт-педагогика /Н.Ю. Сергеева // Вестник докторантов, аспирантов, студентов: ЧГПУ – 2008. – № 1 (11). – Т.2. – С. 114 -120.*
6. *Сергеева Н.Ю. Содержание понятия «Артпедагогика» // Известия ВГПУ. – 2008. – №1. – С. 23-28.*
7. *Анисимов В.П. Арт-педагогика как система психологического сопровождения образовательного процесса // Вестник ОГУ. - № 4 (2003). – С. 146 -148.*

8. *British Association of Art Therapists. Artists and Art Therapists: A Brief Description of Their Roles within Hospitals, Clinics, Special Schools and in the Community.* London: BAAT, 1989. - 293 p.
9. *Арт-терапия: хрестоматия / Под ред. А.И. Копытина.* СПб.: Пунер, 2001. С.56-57.
10. *Kramer E. Art as therapy. Collected papers.* London: Jessica Kingsley Publishers, 2000. P.22-27.
11. *Lowenfeld, V. 1952. Creative and Mental Growth, 2nd edition.* New York: Macmillan//Viktor Lowenfeld (1903-1960) - *Early Career and Influences, Lowenfeld's American Career, Influence on Art Education - Creative, Growth, University, and Students - StateUniversity. com* <http://education.stateuniversity.com/pages/2195/Lowenfeld-Viktor-1903->
12. *Naumburg M., An introduction to art therapy: studies of the «Free» art expression of behavior problem children and adolescents as a means of diagnosis and therapy.* - New York and London: Teachers College, Columbia University, 1973. P.12-23.
13. *Хацанская М.К. Артпедагогика // Современные образовательные технологии освоения культурного наследия. Сборник материалов III Всероссийской научно-практической конференции.* – СПб. – 2011. – с. 63-70.
14. *Корженко О.М., Заргарьян Е.А. Артпедагогика сегодня: цели и перспективы развития // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, май 2013 г.).* – СПб.: Реноме, 2013. – С. 95-97.
15. *Артпедагогика и арттерапия в специальном и инклюзивном образовании: учебник для вузов / Е.А. Медведева [и др.] ; под редакцией Е.А. Медведевой.* - 2-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 274 с. - (Высшее образование). — ISBN 978-5-534-06713-2. — Текст: электронный // Образовательная платформа Юрайт [сайт]. — URL: <https://urait.ru/bcode/515317> (дата обращения: 11.01.2023).
16. *Дорожная карта художественного образования: создание творческого потенциала для XXI века / Всемирная конференция по образованию в области искусств. Лиссабон, 6-9 марта 2006 г.*
17. *Современные методы обучения в сфере цифровых искусств: сборник статей / под ред. Е.Э. Павловской - Екатеринбург, УралГАХА. - 2015. - 174 с.*
18. *Мак-Люэн М. Галактика Гуттенберга: Сотворение человека печатной культуры.К.: Ника- Центр, 2003. - 432с.*
19. *Бьюзен Т., Бьюзен Б. Интеллект-карты. Практическое руководство.* - М.: Попурри, 2010. -368 с.
20. *Tomsic Amon, Bea Interdisciplinary connections through transmedia narratives in art education CEPS Journal 10 (2020) 4. S.55-74.*
21. *Julia Marshall. Transdisciplinarity and Art Integration: Toward a New Understanding of Art-Based Learning across the Curriculum, Studies in Art Education, 2014, 55:2, 1*

ӘОЖ: 7.011
ҒТАМР: 18.31.01

*Б.Т. Нысанғалиева*¹

*«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КЕАҚ
Семей қ., Қазақстан, e-mail: bika.1972@mail.ru
«Көркем еңбек оқыту әдістемесі» пәні*

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНІҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ

Аннотация

Мақалада бейнелеу өнерін инклюзив контекстінде зерттеу мәселелері ашылып, инклюзивті ортада білім берудің отандық және шетелдік тәжірибесі сипатталған. Қойылған мәселелерді шешу үшін автор арнайы оқу бағдарламаларының мазмұнын кеңейтуді, элективті курстар мен таңдау пәндерін енгізуді, сондай-ақ мұғалімдер кіріктірілген оқытудың вариативті үлгілерін құруды мүмкіндігі шектеулі баланы жалпы білім беру кеңістігіне кіріктіруді тиімді жүзеге асыруды ұсынады.

Түйінді сөздер: білім беру, инклюзия, бейнелеу өнері, арт-терапия, арт-технология.

*Нысанғалиева Б.Т.*¹

*НАО «Университет имени Шакарима города Семей»
г. Семей, Қазақстан, e-mail: bika.1972@mail.ru
Дисциплина «Методика преподавания художественного труда»*

РОЛЬ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В статье раскрываются проблемы изучения изобразительного искусства в инклюзивном контексте, описывается отечественный и зарубежный опыт образования в инклюзивной среде. Для решения проблем автор рекомендует расширить содержание специальных образовательных программ, ввести элективные курсы по выбору и предметы по выбору, а также создать вариативные модели интегрированного обучения педагогов и эффективно реализовать интеграцию ребенка с ОВЗ в общеобразовательную систему и среду.

Ключевые слова: образование, инклюзия, изобразительное искусство, арт-терапия, арт-технология.

*Nysangaliyeva B.T.*¹

*Shakarim University of Semey, Semey, Kazakhstan, e-mail: bika.1972@mail.ru
Discipline «Methods of teaching art»*

THE ROLE OF FINE ARTS IN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The article reveals the problems of studying fine arts in an inclusive context, describes the native and foreign experience of education in an inclusive environment. To solve the problems, the author recommends expanding the content of special educational programs, introducing elective elective

courses and elective subjects, as well as creating variable models of integrated teacher training and effectively implementing the integration of a child with disabilities into the general education system.

Keywords: education, inclusion, fine arts, art therapy, art technology.

Қазіргі уақытта заманауи білім беру жүйесінің стандартты мүмкіндіктері бар, жалпы бағдарламалар бойынша оқи алатын және оқу материалын толық қабылдауға мүмкіндігі бар балалармен жұмыс істеуге барынша бейімделген. Сонымен бірге денсаулық жағдайы төмен балалар бұл оқу жүйесіне толық сәйкес келмейді, жалпы оқу үрдісінен жиі шығып қалады. Бұл жағдайдың жиі кездесетін себептерінің бірі – оқу орындарының педагогикалық ұжымының елеулі бөлігінің қажетті жұмыс тәжірибесінің, медицина, оңалту және арнайы педагогика саласында қажетті білімнің жоқтығы.

Сондықтан, инклюзивті білім беру – ерекше қажеттілікті керек ететін балалардың ата-аналары мен педагогтардың, олардың тек ерекше балаларға ғана емес, жалпы білім беру саласына мұқтаждығына сенетін психологтардың бастамасымен білім беру тәжірибесіндегі жаңалық. Еуропа елдерінің көпшілігінде және басқа елдерде инклюзивті білім беру ата-аналардың балаларының білім алу құқықтары үшін күресінің алғашқы мысалдарының бірі болып табылады [1].

Инклюзивті білім беру жүйесінде бейнелеу өнеріне маңызды орын берілген. Бейнелеу әрекетіне баулу балалардың бойында шығармашылық және әлеуметтік белсенділік сияқты қасиеттерді қалыптастырады, сұлулық сезімін дамытады, олардың ой-өрісін кеңейтеді, одан әрбір қатар қасиеттер мен дағдыларды дамытуға ықпал етеді, қорқыныш сезімдерден арылуына көмектеседі.

Балалардың барлығы сурет салғанды жақсы көреді. Оқу процесінде психологиялық атмосфера жайлы болуы, балалардың шығармашылыққа деген құштарлықты сезінуге ынталандыруға күш береді [2].

Бейнелеу әрекетінің психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін зерттеу мүмкіндігі шектеулі балаларды сурет салуға үйрету маңызды түзету-дамытушы факторлардың бірі ретінде танылатынын көрсетті. Қол моторикасын дамытуда, баланы жазуға дайындауда, сонымен қатар оның барлық шығармашылық мүмкіндіктерін жүзеге асыруда сурет салу үлкен рөл атқарады. Бейнелеу өнері сабақтарында сабырлы жұмыс ортасын құру, күйзеліс пен жанжалды жағдайлардың туындауының алдын алу, олардан аулақ бола білу, толеранттылық пен бір-біріне деген сыйластық туралы түрлі әңгімелер арқылы жағдайды сейілту маңызды. Оқу процесінде өмірден және қиялдан сурет салумен қатар, оқушының «табысты жағдайын», жайлы іс-әрекетке қолайлы жағдай жасау керек.

Балаларда қоршаған әлемді эмоционалды және эстетикалық қабылдау қабілетін дамыту, қоршаған шындыққа адамгершілік және эстетикалық көзқарастарды дамыту маңызды. Бейнелеу әрекеті барысында оқушылар графикалық және бейнелеу дағдыларын меңгереді, қоршаған дүниенің заттары мен құбылыстарын бақылауға, талдауға үйренеді. Осылайша, субъект шындықты танудың тиімді құралы қызметін атқарады және сонымен бірге көрнекі қабылдаудың, елестетудің, кеңістіктік бейнелердің, есте сақтаудың, сезімдердің және басқа да психикалық процестердің дамуы мен қалыптасуына көмектеседі. Бейнелеу өнері сабақтарында алған білім, білік, дағдылары балалардың қатарлас пәндердің материалдарын меңгеруіне, әрі қарайғы еңбек әрекетіне көмектеседі. Бейнелеу өнері сабақтарының оң нәтижесінен балаларда оның жұмысты жеңуге көмектесетін жағымды эмоциялар пайда болады. Шығармашылық іс-әрекет – дені сау балалар мен ерекше қажеттілікті керек ететін балалар арасындағы байланысты орнатудың тиімді құралы, өзіне деген сенімділікті, шығармашылық қуаныш сезімін, өмірде және оқуда табысқа жетуіне ықпал етеді [4].

Сонымен бірге бейнелеу әрекетінің балалардың эстетикалық, адамгершілік, еңбек және ақыл-ой дамуының жан-жақты дамуы үшін баға жетпес маңызы бар. Сурет салудың адамның сезімдерін, ойлауын және басқа да пайдалы қасиеттерін, іскерліктері мен дағдыларын дамыту үшін маңызы зор екенін бұрынғы көптеген мұғалімдер: Ф.Фребель, Я.А. Каменский және т.б.

бейнелеу әрекеті қазіргі кезде де өзінің кең тәрбиелік мәнін жойған жоқ. Ол эстетикалық тәрбиенің ең маңызды құралы болып табылады. Ежелгі Грецияның суретшілері, мысалы, сурет салуды үйрену көптеген практикалық қолөнер үшін қажет емес, сонымен қатар жалпы білім мен тәрбие үшін де маңызды деп есептеді.

Бейнелерде заттардың қасиеттерін (пішіндері, құрылымы, өлшемдері, түстері, кеңістікте орналасуы) байқау және іріктеу балаларда эстетикалық сезімнің құрамдас бөліктерінің пішін, түс, ырғақ сезімін дамытуға ықпал етеді.

Бейнелеу әрекеті процесінде өнерді эстетикалық және эмоционалды қабылдаудың дамуына қолайлы жағдайлар жасалады, бұл шындыққа эстетикалық қатынастың қалыптасуына ықпал етеді.

Бірақ ерекше қажеттілікті керек ететін балалар, әдетте, тұрақсыз өзін-өзі төмен бағалауға ие, олар өз күшіне сенбейді, мұндай балалардың эмоционалды-еріктік саласы бұрмаланған. Оларда қозғалыс координациясы бұзылған, саусақтар мен қолдар бұлшықеттерінің дамымауы, баяулық, есте сақтау, назар аудару, қабылдау, ойлау деңгейі, сөйлеудің тілдік жүйесінің барлық компоненттері жас нормасынан төмен. Ал, сурет салу процесінде бұл кемшіліктер азаяды. Бұл жерде, біздің ойымызша, бейнелеу әрекетін ұйымдастырудағы стандартты емес тәсілдер маңызды рөл атқарады. Түпнұсқа сурет баланың шығармашылық мүмкіндіктерін ашады, түстерді, олардың сипаты мен көңіл-күйін сезінуге мүмкіндік береді. Дәстүрлі емес сурет салу әдістері балалардың логикалық және абстрактілі ойлауын, қиялын, байқағыштығын, зейінін дамытады, өзіне деген сенімділігін арттырады.

Балалардың өз суреттерінде қалай бейнелейтінін байқау өте қызықты. Олар шебер импровизациялайды және қиялдайды, бұл ересектер үшін әрқашан мүмкін емес. Мұндай сабақтарда балалар түстер реңктерін (парақ жай сары емес, қызыл-сары, сары-қызыл сары) байқайды, диалогтық және монологтық сөйлеуді құрастырады [5].

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін арнайы білім беру жағдайларының мүмкіндіктерін қарастырайық:

Бірінші шарт – ауытқуларды ерте анықтау, ол мамандардың жұмысына пәнаралық командалық көзқарастың бөлігі болып табылатын ерте араласу жүйесін құруды және заңнамалық жобалауды талап етеді.

Екінші шарт – ерекше баланы жалпы білім беру кеңістігіне интеграциялауды тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін бағдарламаларды, технологияларды, ұйымдастырушылық нысандар мен шарттарды әзірлеуді көздейтін кіріктірілген білім берудің вариативті үлгілерін құру.

Үшінші шарт – оқушылардың жеке тұлғасын өнер арқылы дамыту, көркем шығармаларда көрсетілген эмоционалды және құнды тәжірибені меңгеру және көркем шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қолдану.

Сондықтан жалпы білім беру аясындағы инклюзивті білім беру соңғы кезде кеңінен талқыланып, дамып келе жатқан мәселеге айналғанымен, инклюзивті өнер білім беру әлі де педагогикалық жаңалық болып қала береді. Әрине, ерекше балалар бұрын білім беру ұйымдарында мәдениет және өнер саласындағы білім алғанымен, мұндай жағдайлар эпизодтық болды. Бүгінгі таңда ерекше білімді қажет ететін балаларға сапалы өнер-білім қажет [6].

Демек, инклюзивтік тұрғыда көркемдік білім беру мен эстетикалық тәрбие беру жүйесін дамыту міндеті – когнитивті және эмоционалды ерекшеліктерін ескере отырып, ерекше балалардың психофизикалық ерекшеліктеріне сәйкес келетін және дамыта оқыту әдістерін әзірлеу және енгізу.

Әрине, іс жүзінде бәрі соншалықты қарапайым емес, қазіргі білім беру жүйесі жүйелі көзқарасты талап етеді. Соған қарамастан, қазіргі уақытта мұғалімдердің қолдарында инновациялық технологиялар арсеналы бар, олар пайдаланады, әр сынып үшін ең тиімдісін ауыстырып, таңдап, оқушылардың, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі балалардың барлық ерекшеліктерін ескереді.

Педагогтар арасында ерекше балалармен жұмыс істеудегі стереотиптерді жою бойынша қарқынды жұмыс жүргізілуі керек, өйткені білім беру ұйымында инклюзивті сыныптарды енгізуге тәжірибесі бар мамандар көп емес.

Жасыратыны жоқ, инклюзивті көркемдік білім беру жағдайында өнер жолына қадам басқан мұғалімдерге, ерекше білім беруді қажет ететін дарынды балалардың басым көпшілігіне ерекше жүк артады. Мұғалімдер үшін бұл әр түрлі дамуында өзгешелігі бар балалардың ерекшеліктерін білуді, нақты педагогикалық технологияларды және осы санаттағы оқушылармен қарым-қатынастағы этика негіздерін білуді талап ететін жаңа қызмет саласы.

Сонымен, Қазақстандағы мектептердің қазіргі жағдайына талдау жасай отырып, біз мектептердің инклюзияның барлық талаптарын орындауға дайын емес екенін жақсы түсінеміз. Бұл мәселеден бас тарту немесе қосылудың «үкімі» ретінде дайын болмауы фактісін қабылдау керек дегенді білдірмейді. Кез келген мәселені тапсырма аймағына жылжыту керек. Мектептің ерекше білімді қажет ететін балаларды оқытуға дайындығы мәселесін және ең қарапайым оқушылар кездесетін қиындықтарды бірлесіп қарастыру арқылы ғана осы мектепке толықтай қамтуға қол жеткізуге болады [3].

Жоғарыда сипатталған мәселелер инклюзивті білім беру кеңістігінде көркемдік білім беруді тиімді жүзеге асыруға елеулі кедергі болып табылады және осы кезеңде жоғарыда аталған мәселелерді шешу үшін білім берудің барлық кезеңдерінде жалпы білім беретін оқу бағдарламаларының мазмұнын кеңейтуге, элективті курстарды енгізуге болады. Таңдау пәндері, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі баланы жалпы білім беру кеңістігіне кіріктіруді тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін көркемдік технологияларды, бейнелеу өнері сабақтарының ұйымдастыру нысандары мен шарттарын пайдалануды көздейтін кіріктірілген оқытудың вариативті үлгілерін құру керек [7].

Қорытындылай келе, суретші өз шығармашылығын жақсы сезінеді, тіпті бала болса да. Егер ол өз суретіне жаман көз қараспен қараса, өзіне деген сезімділігі төмен екенін көрсетеді. Сол себептен баланың салған суретінде кездейсоқ ештеңе болмайды. Мұқият суретін бақыласақ баланың көптеген эмоционалдық сигналдар мен белгілер жағдайын көре аламыз.

Әдебиеттер:

1. *Грошенко И.А. Изобразительная деятельность в специальной (коррекционной) школе VIII вида: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Акад, 2002. – 208 с.*
2. *Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Искусство, 1986.*
3. *Ларина Н.В. Инклюзивное образование: проблемы и пути их решения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/inklyuzivnoe-obrazovanie-problemi-i-puti-ih-resheniya-2455454.html>*
4. *Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М, 1981.*
5. *Специальная педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Под. Ред. Н.м. Назаровой. – М., 2000.*
6. *Шевелева Д.Е. Особенности организации инклюзивного образования в России и за рубежом (компаративистское исследование) / Д.Е. Шевелева // Проблемы современного образования. – 2014. – №5. – С. 105-115 [Электронный ресурс].*
7. *Лозовицкая О.В. Создание адаптивной творческой среды для детей с ограниченными возможностями здоровья на занятиях по изобразительной деятельности (в рамках инклюзивного образования) / О.В. Лозовицкая; отв. ред. С.В. Алехина // Инклюзивное образование: практика, исследования, методология: Сб. материалов II Международной научно-практической конференции, МГППУ. – М., 2013 [Электронный ресурс].*

II БӨЛІМ. МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ
II РАЗДЕЛ. МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

УДК: 323.28

МРНТИ: 14.33.09

Клышбаев Т.Ж.¹, Батырханова Д.С.², Удовченко А.В.³

¹ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая, ст.преподаватель кафедры «Музыкальное образование и хореография» Казахстан, г. Алматы, k-t-j@mail.ru.*

² *Казахский национальный педагогический университет имени Абая, преподаватель кафедры «Музыкальное образование и хореография» Казахстан, г. Алматы, danonstar@mail.ru*

³ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая, студент Казахстан, г. Алматы, nastaudovchenko2001@gmail.com*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ИЗУЧЕНИИ ХОРЕОГРАФИИ НА НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПАХ НА ПРИМЕРЕ КЛАССИЧЕСКОГО ТАНЦА

Аннотация

В статье рассматривается деятельность заслуженных советских педагогов хореографических училищ и хореографов современного времени. В контексте изучения темы авторами, обоснована специфика важности особого подхода к обучающимся дошкольного возраста, определены основные особенности возрастной категории, методы донесения информации и физиологические особенности.

Также применяются методы комплексного анализа с ориентиром на опыт работ разных педагогов-хореографов, сравнительного анализа хореографических методик разного времени. В статье рассмотрены сравнительно-сопоставительный метод, плюсы и минусы тех или иных методик, и выведена действенная методика обучения хореографии на начальных этапах. Статья также раскрывает основные функции музыки на уроках хореографии. На основе понятия коммуникации анализируется роль музыки в учебном процессе. Даны отправные точки применения классической музыки в танцевальных упражнениях.

Актуальность разработки методики обучения обоснована проблемой выбора эффективных методов и приёмов обучения классическому танцу в младших классах хореографической школы, с учетом их психофизических и анатомо-физиологических особенностей. Обусловлено это тем, что в младших классах закладывается фундамент для всего комплекса знаний, навыков, умений, и качеств будущего исполнителя. Этот период оказывает решающее влияние на всё последующее обучение и его конечный результат. Методы обучения классическому танцу, складывались на протяжении многих лет с учетом индивидуальных способностей учащихся. В этой связи следует сделать одно примечание, которое касается восприятия и распространения педагогического опыта в работе. Каждый преподаватель должен помнить о том, что такой опыт практически неотделим от личности его автора и представляет собой своеобразную индивидуальность педагога.

Ключевые слова: метод, цель, хореография, классический, учебный, темп, ритм, обучение, преподаватель, анализ, занятия.

Т.Ж. Қлышбаев¹, Д.С. Батырханова², А.В. Удовченко³

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
"Музыкалық білім және хореография" кафедрасының аға оқытушысы,
Қазақстан, Алматы қ., k-t-j@mail.ru.

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университеті,
"Музыкалық білім және хореография" кафедрасының оқытушысы,
Қазақстан, Алматы қ., daponstar@mail.ru

³ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университеті,
Қазақстан, Алматы қ., nastaudovchenko2001@gmail.com

КЛАССИКАЛЫҚ БИ ҮЛГІСІНДЕ БАСТАПҚЫ КЕЗЕҢДЕРДЕ ХОРЕОГРАФИЯНЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Аңдатпа

Мақалада кеңестік хореографиялық мектептердің еңбек сіңірген педагогтары мен қазіргі заманғы хореографтардың қызметі қарастырылады. Авторлар тақырыпты зерттеу аясында мектеп жасына дейінгі студенттерге ерекше көзқарастың маңыздылығын негіздейді, жас санатының негізгі ерекшеліктерін, ақпаратты жеткізу әдістері мен физиологиялық ерекшеліктерін анықтайды.

Сонымен қатар әр түрлі педагог-хореографтардың жұмыс тәжірибесіне, әр түрлі уақыттағы хореографиялық әдістемелерді салыстырмалы талдауға бағдарлана отырып, кешенді талдау әдістері қолданылады. Мақалада белгілі бір әдістердің салыстырмалы әдісі, артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылып, бастапқы кезеңдерде хореографияны оқытудың тиімді әдісі көрсетілген. Сондай-ақ мақалада хореография сабақтарындағы музыканың негізгі функциялары көрсетілген. Байланыс тұжырымдамасы негізінде оқу үрдісіндегі музыканың рөлі талданады. Би жаттығуларында классикалық музыканы қолданудың бастапқы нүктелері берілген.

Оқыту әдістемесін әзірлеудің өзектілігі хореографиялық мектептің төменгі сыныптарында классикалық биді оқытудың тиімді әдістері мен тәсілдерін олардың психофизикалық және анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып таңдау мәселесімен негізделеді. Себебі, төменгі сыныптарда болашақ орындаушының бүкіл білім, білік, дағды, қасиеттер кешенінің негізі қаланады. Бұл кезең барлық кейінгі дайындыққа және оның соңғы нәтижесіне шешуші әсер етеді. Классикалық биді оқыту әдістемесі жылдар бойы оқушылардың жеке қабілетін ескере отырып дамып келеді. Осыған байланысты жұмыста педагогикалық тәжірибені қабылдау мен таратуға қатысты бір ескертпе айту керек. Әрбір мұғалім мұндай тәжірибе оның авторының жеке басынан іс жүзінде ажырамайтынын және мұғалімнің өзіндік даралығын білдіретінін есте ұстауы керек.

Түйін сөздер: әдіс, мақсат, хореография, классикалық, оқу, қарқын, ырғақ, жаттығу, мұғалім, талдау, сабақтар.

Klyshbayev T.Zh.¹, Batyrhanova D.², Udovchenko A.V.³

*Abai Kazakh National Pedagogical University,
senior lecturer of the Department of Music Education and Choreography
Kazakhstan, Almaty, k-t-j@mail.ru*

*Abai Kazakh National Pedagogical University,
lecturer of the Department "Music Education and Choreography"
Kazakhstan, Almaty, danonstar@mail.ru*

*Abai Kazakh National Pedagogical University, a student
Kazakhstan, Almaty, nastaudovchenko2001@gmail.com*

PEDAGOGICAL APPROACHES IN THE STUDY OF CHOREOGRAPHY AT THE INITIAL STAGES ON THE EXAMPLE OF CLASSICAL DANCE

Abstract

The article examines the activities of honored Soviet teachers of choreographic schools and choreographers of modern times. In the context of the study of the topic by the authors, the specificity of the importance of a special approach to preschool students is substantiated, the main features of the age category, methods of conveying information and physiological features are determined.

The methods of complex analysis are also used with a focus on the experience of different teachers-choreographers, comparative analysis of choreographic techniques of different times. The article discusses the comparative method, the pros and cons of certain techniques, and an effective method of teaching choreography at the initial stages is derived. The article also reveals the main functions of music in choreography lessons. Based on the concept of communication, the role of music in the educational process is analyzed. The starting points of the application of classical music in dance exercises are given.

The relevance of developing a teaching methodology is justified by the problem of choosing effective methods and techniques for teaching classical dance in the lower grades of a choreographic school, taking into account their psychophysical and anatomical and physiological characteristics. This is due to the fact that in the lower grades the foundation of the whole complex of knowledge, skills, abilities and characteristics of the future performer is laid. This period has a decisive influence on all subsequent training and its final result. Methods of teaching classical dance have evolved over the years, taking into account the individual abilities of students. In this regard, one note should be made, which concerns the perception and dissemination of pedagogical experience in the work. Each teacher should remember that such an experience is practically inseparable from the personality of its author and represents a kind of individuality of the teacher.

Keywords: Method, purpose, choreography, classical, educational, tempo, rhythm, training, teacher, analysis, classes.

Введение. Методика – это некая готовая «матрица», алгоритм, процедура для проведения каких-либо нацеленных действий. Методика отличается от метода конкретизацией приёмов и задач. В совокупности методы с учетом всех биохимических, анатомических, возрастных и психологических особенностей даёт возможность педагогу выработать свою собственную методику изучения своих дисциплин. В данном исследовании изучены особенности разных методов и методик необходимые для построения алгоритма изучения классического танца.

Методика преподавания хореографических дисциплин реализует основную цель - через хореографическое обучение воспитать гармонически развитую личность. Методы обучения опираются на законы психологии и педагогики. При единой основе методики преподавания необходимо постоянно искать пути её проецирования на конкретного ученика или группу учащихся.

Изучение классического танца - процесс сложный, требующий от учащихся и педагога постоянного труда, внимания, памяти, воли. Экзерсис, основанный на классическом танце, давно доказал право на первое место как высшая форма хореографического искусства. Классический танец развивается всегда, и методика его обучения совершенствуется постоянно, растет и техника танца.

Цель данного исследования состоит в том, чтобы оказать методическую помощь начинающим преподавателям танцевального творчества и педагогам-практикам детских школ искусств в обучении классическому танцу детей младшего школьного возраста. Робин Лейкс пишет: «Поразительная ирония заключается в том, что авторитарные методы обучения часто используются как средство завершения антиавторитарных концертных танцев» [1].

Предметом исследования выступают – методические особенности детей в младших классах хореографической школы.

Для достижения поставленной цели необходимо решение следующих задач:

1. Выявить наиболее эффективные методы развития природных физических данных детей младшего школьного возраста с помощью классического танца.

2. Найти в доступной учебной, научно-методической литературе, понятие координации движений и их исполнение для учащихся младшего школьного возраста, с учетом физиологических особенностей их организма.

3. Определить значение занятий классическим танцем для учащихся младших классов в развитии их координационных способностей.

Гипотеза основывается на том, что процесс обучения классическому танцу детей младшего школьного возраста будет более эффективным, если на занятиях осуществлен комплексный подход к обучению, включающий групповые и индивидуальные занятия.

Методы исследования:

1. Теоретический метод: Анализ литературы, изучение нормативной регламентации дополнительного образования, анализ психолого-педагогической и методической литературы по проблеме исследования, изучение и анализ существующих педагогических подходов в художественном образовании;

2. Эмпирический метод: наблюдение за репетиционной деятельностью педагогов-хореографов.

Методологической основой выпускной квалификационной работы явились учебники и пособия по педагогике психологии, хореографии.

Материалы и методы.

Среди множества форм нравственно-эстетического воспитания занятия хореографией занимают особое место. Хореография «как никакое другое искусство, обладает огромными возможностями для полноценного эстетического совершенствования ребенка, для его гармоничного развития духовного мира». [2] Занятия хореографией не только учат понимать, но и создавать прекрасное, более того, они развивают образное мышление и фантазию у детей.

В обучении хореографии должно быть правильный методический системный подход к обучению. Надо понимать высокоэффективную систему обучения детей может обеспечить привлечение современных достижений педагогики, психологии, физиологии.

В современное время хореографией занимаются во многих студиях, школах искусств и в некоторых общеобразовательных школах. И учителю приходится заниматься с детьми разного уровня подготовки, различными способностями и физическими данными, так как нет специального отбора по профессиональным данным. Дети учатся разных способностей и возможностей. Есть дети с определёнными трудностями: у многих плохая осанка, многие сутулятся, у кого-то кривые ноги закрепощённый корпус, руки, проблемы с координацией. И часто приходят с нарушениями музыкального слуха.

При организации учебного процесса важно соблюдать последовательное осуществление дидактического материала, с учетом его использования при обучении классическому танцу. Решение задач выдвигаемых в процессе обучения требует учета возрастных и психологических

особенностей детей, а так же, обязательно необходимо учитывать анатомические и физиологические особенности организма у учащихся. [3].

Учитывая, что основная цель хореографических отделений школ искусств - не подготовка профессиональных артистов, а эстетическое воспитание средствами танца, обучение здесь должно быть доступно значительно большему кругу детей, чем в хореографическом училище [4].

Поэтому учебный процесс в сравнении с хореографическим училищем в хореографических школах имеет свои специфические черты.

- значительно меньше объём изучаемого материала;
- ниже уровень требований к способностям и физическим данным учащихся;
- значительно меньше недельная нагрузка учащихся;
- более дифференцированный подход к различным группам учащихся, требующий гибкого варьирования в подаче изучаемого материала, его отбора с учетом возможностей каждого конкретного класса.

В процессе работы следует учитывать и то, что у учащихся, как правило, нет в дальнейшем перспективы профессионального исполнительства, они должны максимально реализовать свои творческие задатки и способности в самом процессе обучения, во время пребывания в хореографической школе.

Учебный процесс хореографических школ не копируется из хореографического училища, а приближается к нему, но не по объему проходимого материала и степени его технической сложности, а по уровню организации, высокой хореографической культуре, по подходу к основным методическим принципам и приемам, высокому качеству обучения. При этом хореографические отделения и школы остаются в рамках своей специфики и своих задач.

Используя хореографию как действенное средство воспитания, важно не только выработать у учащихся комплекс практических навыков и умений, но и воспитать сумму качеств, главное из которых – развитое творческое начало [5, с.117].

1. Каждый урок имеет свою цель, тему. Экзерсис у станка готовит к исполнению на середине.

2. Связь с предыдущими и последующими уроками.

3. Постепенное увеличение нагрузки от простых упражнений к сложным.

4. Правильное распределение физической нагрузки, чередование упражнений с применением физических усилий с упражнениями на расслабление, нагрузки на разные группы мышц. Добавление элементов танцевально-игрового характера.

5. Темп и ритм урока по восходящей линии для концентрации внимания учащихся.

6. Исполнение упражнений на свободном дыхании.

7. Учет психофизических и возрастных факторов:

- эмоционального состояния учащихся, реакции на замечания;

- возрастных особенностей мышления.

8. Подбор музыкального материала для каждой части занятия (размер и характер музыкального сопровождения, как к новым движениям, так и к закреплению пройденного материала).

Традиционный урок классического танца в младших классах делится на три части:

- подготовительную;

- основную;

- заключительную.

Подготовительная часть урока включает в себя маршрутовку и бег, активные и активно-пассивные упражнения на полу. Ее задачей является организация и концентрация внимания учащихся и направление усилий на физическую нагрузку.

Подготовка мышц, связок, суставов для классического экзерсиса, формирование балетной осанки. Основная часть урока – традиционный классический экзерсис на середине зала.

Его задача - постановка корпуса, ног, рук, головы, выработка выворотности в упражнениях у станка и на середине зала, развитие силы и выносливости [6].

Заключительная часть - танцевально-игровые упражнения. Это могут быть различные танцевальные «па», их комбинации, танцевальные композиции, отдельные небольшие этюды.

Функцией этой части является развитие у детей танцевально-ритмической координации и выразительности в движениях, а также снятие физического напряжения и подъем эмоционального тонуса детей. Время на упражнения у станка и на середине должно быть, по возможности, распределено равномерно.

Например, смена типа деятельности (упражнения у станка, на полу, на середине) поддерживает интерес, а значит и учебное внимание.

Выполнение непосредственно перед тем или иным элементом классического экзерсиса подготовительных к нему упражнений партерной гимнастики способствует переносу навыков.

Для полноценного и гармоничного танцевального развития школьники должны освоить минимум движений и форм разных жанров хореографии. В профессиональном обучении существуют отдельные уроки, на которых изучают классический, народный, историко-бытовой танцы, историю хореографии, отдельно отводятся часы на постановочную работу, но в общеобразовательной школе весь этот комплекс приходится проводить в условиях ограниченного времени.

Один из важных факторов работы на начальном этапе обучения – использование минимума танцевальных элементов при максимальном их сочетании. На занятиях в младших классах учеников целесообразно ставить по линиям в шахматном порядке, для того чтобы каждый ученик был в поле зрения педагога. Линии желательно менять: это помогает лучше видеть каждого ученика. [7.18 стр]. Разнообразии сочетаний танцевальных движений создает впечатление новизны и развивает творческую фантазию детей. Длительное изучение, конечно, работает на качество его усвоения, но чередование механическим повторением и потерей интереса.

В силу психофизических особенностей человека у учащегося интерес падает как от чрезвычайно простых, так и от сложных элементов. Если деятельность находится в зоне оптимальной трудности, то она ведёт за собой развитие способностей, реализуя то, что Л.С. Выготский называл «зоной ближайшего развития» [8]. Деятельность, не находящаяся в пределах этой зоны, гораздо в меньшей степени ведёт за собой развитие способностей.

Только творческий подход к построению урока, его неповторимость, насыщенность многообразием приёмов, методов и форм могут обеспечить эффективность обучения. Уроки не должны быть одинаковыми, тем более в дополнительном образовании. Однообразие всегда утомляет. Один из способов развития познавательной активности учащихся – это применение современных мультимедиа технологий.

С их помощью учебный материал можно представить как систему ярких опорных образов, позволяющих облегчить запоминание и усвоение материала. Более того, сегодня изменение технологии обучения и формы представления образовательной информации являются требованием времени. Компьютер с проектором пригодится на теоретических частях занятия для изучения стилей танцев, для уроков с видео-тренером, камера – для съёмок и работы над ошибками.

Методы. Методы обучения, используемые на уроках классического танца с детьми младшего школьного возраста первоначальное представление о движении учащихся на всех этапах обучения может получить только из показа педагога, словесное объяснение не в состоянии дать образа движения в целом, но и его роль, несомненно, важна. Можно найти соотношение этих двух приемов, которое обеспечивает максимальный педагогический эффект.

Разучивание нового движения, начинается с его названия (используя французскую терминологию и перевод на русский язык), далее следует показ, одновременно расставить акценты в объяснении как правильно выполнить упражнение, каких ошибок нужно избегать. Дети моментально начинают исполнять движение правильно.

Затем используется приём проговаривания вслух (всеми учащимися) основных моментов, правил исполнения движения «на что обратить внимание, как нельзя делать, зачем нужно следить». В младшем школьном возрасте, мышление детей носит конкретно-образный характер, они воспринимают движение в целом, не выделяя составных частей и отдельных технических моментов. Поэтому показ дает первоначальные представления о движении, он должен быть предельно точным, конкретным, технически совершенным. Важно сделать в показе наглядными все детали движения, исполняя их тщательно. При выполнении учащимися движения, необходимо делать замечания, как всем детям, так и кому-то в частности.

В младших классах замечания должны носить конкретный характер и точно регулировать действия учеников. Замечания и объяснения должны проводиться в простой, краткой, убедительной форме. Необходимо добиваться выполнения замечаний, проявляя строгость, доброжелательность. Указания и замечания в грубой, резкой форме недопустимы.

За годы работы преподавателем, можно выделить, как наиболее эффективный подход в обучении, позволяющий развить у ребенка способность творчески критически мыслить, активизировать его роль в учебном процессе, превратить его в субъекта жизнедеятельности.

Активизировать ученика как субъекта деятельности, способствовать проявлению его «Я», снять барьеры, препятствующие коммуникации, в наибольшей степени позволяют интерактивные методы обучения [9].

Групповое обучение. Практика работы в классе показывает, что такая форма познавательной активности учащихся, как работа в группах эффективна в процессе организации любого типа урока и создает благоприятные условия для приобретения новых знаний, умений и навыков.

Общественное мнение, возникающее в группе, является стимулом в развитии познавательного интереса каждого ученика, т.к. коллектив оценивает участие каждого. Работа группы, её внутреннее самоуправление позволяет развивать самооценку учеников.

Основные методы обучения классическому танцу – это наглядный показ и словесное объяснения.

Методы обучения предполагают диалог учителей и учеников и открытость для интеграции разных видов искусства [10]. Наглядность основана на особенностях развития мышления - от конкретного к абстрактному. В хореографии наглядность вызывает ассоциативный ряд. Кроме того, является основным педагогическим приёмом. Психофизический аппарат разный, поэтому важно мышечное ощущение в постановке корпуса, в позах, в прыжках. Энергичность, активность и сознательность поддерживается путем организации такого урока, который вдохновляет к самостоятельному анализу развивает интеллектуальные и физиологические возможности. Наглядный пример-лучший метод воспитания исполнительской памяти и культуры поведения учащегося. Так же уделяет особое внимание совмещению показа и пояснения, особенно когда отрабатываются новые элементы. Таким образом, зрительное и слуховое восприятие учащихся будет способствовать лучшей работе внимания, лучшему пониманию всех деталей задания, особенно в младших классах [11, с.38].

В соответствии с таким подходом выделяются:

- словесные методы (источником знания является устное или печатное слово);
- наглядные методы (источником знаний являются наблюдаемые предметы, явления, наглядные пособия);
- практические методы (учащиеся получают знания и вырабатывают умения, выполняя практические действия).

Метод объяснения. Слуховая память воспитывается при поддержке слов и музыки. Обращаться учащимися нужно довольно направлено, коротко и буквально. Неясные, многоречивые замечания мало действенны. Речь учителя должна быть всегда образной, живой и точно передавать его мысли. Н.И. Тарасов говорит о том, что «слово часто бывает сильнее всякого показа, если оно логично и обращено к искусству танца, к его сути и содержанию, к музыке, к ее образности, эмоциональности и интонациям, к сердцу ученика и его творческому

воображению» [12, изд. 8]. Комментарий в хореографии используется в целях ознакомления учащихся с тем, как и для чего они обязаны исполнять то или же другое движение; в какой очередности производится экзерсис; в чем задача подобной очередности и т.д.

Метод показа. Зрительная память воспитывается и укрепляется при помощи наглядности. К примерам, поясняющим правила выполнения изучаемых движений, следует отнести именно показ, который можно подразделять на два подхода: первый – показ нового изучаемого движения; второй – показ комбинированных заданий. Выбор способа находится в зависимости не лишь только от установленных целей изучения, но и от возрастных и персональных индивидуальностей учащихся.

Результаты и обсуждение. Так как главной целью исследования является методика обучения на начальных этапах, а именно работа с учащимися дошкольного возраста, рассматриваются возрастные особенности. Какой же выход? – повышаем и заменяем задачи сквозь эти интервалы, дабы учащимся было просто достичь прогресса, они ощутят собственную удачливость и попытаются её подкрепить; - способ разучивания по частям (движение распределяется на небольшие части и любая часть разучивается порознь, распределяя внимание разными движениями, стилем выполнения, музыкальностью в сочетании с целостным способом разучивания (в замедленном темпе);

- исполняем элементы, постепенно увеличивая уровень их сложности;

- учим в обратном порядке, чтобы идти от нового к известному, отлично выученному в начале;

- метод временного упрощения движения (сложное упражнение сводится к простой структуре и разучивается в таком виде, затем движение усложняется, приближаясь к законченной форме);

- даём задание на сочинение собственной комбинации из готовых и отработанных движений; - применяем игровые и творческие задания, конкурсные уроки;

- поощряем любые попытки к старанию, удачно исполненное движение, танцевальную одежду, осанку; подчеркиваем любое улучшение во всем, что касается танцевального мастерства, характера, имиджа и т.д. [13].

Важность концертмейстера на занятиях хореографии. Концертмейстер – полноправный член креативного процесса, соавтор воспитания. Не считая владения техникой выполнения концертмейстер хореографии обязан знать и воспринимать технологию перемещения, посодействовать ученикам услышать музыку и, прочувствовав её мускулами, переместить в пластику, сделать чувственную эмоциональную атмосферу урока. Действенная работа в танцевальных классах вероятна лишь только в содружестве педагога – хореографа и концертмейстера [14].

Оформление урока надлежит прививать ученикам осмысленное отношение к музыкальному произведению; умение слышать музыкальную тему, ориентироваться в ритмичности музыки, ритмическом рисунке, динамике.

1. Овладение танцевальной терминологией.

2. Знание исполнения того или иного упражнения.

3. Правильное соотношение, соответствие упражнения с музыкальным материалом. Уметь быстро ориентироваться в нотном тексте.

4. Концертмейстер должен способствовать развитию активности музыкального восприятия детей, включению их в процесс сотворчества. В особенности на начальных этапах. Важно учесть что на начальных стадиях обучения, музыкальное сопровождение должно выделяться основными этапами:

Первый этап – первоначальное знакомство с музыкальным произведением. В процессе освоения свежего музыкального материала принимают участие слуховой, зрительный и двигательный анализаторы. В следствие этого музыкальный материал дается в целостном облике, а не раздробленно. Педагог демонстрирует перемещения под музыкальное аккомпанимент (первый период – одно-два занятия).

Второй этап – формирование умений в области музыкального исполнения движений, восприятия музыкального сопровождения в единстве с движениями. На этом этапе важно учесть, что именно здесь концертмейстер должен чувствовать учеников, делать акценты, сдерживать темп и нагонять его по мере усваивания материала по руководству педагога. В таком случае у учеников будет четкое и складное представление о музыкальности движения и будет привит музыкальный слух.

Третий этап – образование и закрепление навыков. В ознакомлении с музыкальным материалом концертмейстер и педагог должны работать слажено.

На начальных занятиях музыкальные фрагменты для классического экзерсиса, должны обладать следующими свойствами:

1. Квадратность. На начальном этапе очень важно, чтобы произведение можно было разбить на квадраты. Это значит, что одно движение делается 4 раза: крестом–вперед, в сторону, назад, в сторону. Квадрат состоит из тактов в размере 2/4 или 4/4. В дальнейшем, по мере обретения танцевальной техники, темп ускоряется, но квадратность остается.

2. Определенный ритмический рисунок и темп. Для исполнения таких движений, как Adagio, tendus, Rond de jambe, par terre, ритмический рисунок не имеет особого значения, но имеет значение темп.

3. Наличие затактов.

4. Темповые и метрические особенности [15, с. 94].

Заключение. Несмотря на многообразие существующих методов обучения, педагогу необходимо постоянно контролировать обучающее действие методов и преобразовывать в зависимости от предъявляемых к ним требований.

Педагогические методы должны стать внутренним способом организации учебного процесса. Классический танец развивается, методика обучения совершенствуется, растет техника танца. Существуют новые, основанные на современных принципах биомеханики, приемы обучения вращениям и прыжкам.

Система преподавания классического танца не должна рассматриваться как неизменная, раз и навсегда установленная. Опираясь на имеющийся опыт, педагогические методы обучения классическому танцу должны корректироваться практикой педагога. Вне зависимости от методов обучения, которые выбирает преподаватель, главное любить то, чему ты учишь, постоянно совершенствовать свой профессиональный уровень, и ни в коем случае не становиться обычным руководителем.

Начиная занятия с детьми, педагог-хореограф, прежде всего, стремиться заинтересовать детей, научить их любить и понимать искусство танца, которое расширяет сферу их интересов, обогащает их новыми впечатлениями.

Приобретение правильных и точных танцевальных навыков, участие в исполнении танцев, творческое отношение к созданию в них образа, беседы педагога с детьми - все это развивает эстетическое восприятие, воспитывает эмоциональное отношение к произведениям искусства, учит правильным суждениям в области хореографии. Исходя из многолетнего практического опыта работы с детьми, можно сделать вывод о том, что как важно дать детям грамотную и систематическую подготовку в хореографическом классе. Овладев необходимыми знаниями, навыками и умениями, научившись понимать и осмысливать содержание изучаемого хореографического материала, выразительно его исполнять, дети по-новому, более активно и сознательно начинают относиться к занятиям.

В результате активного эмоционального знакомства с хореографией формируется художественный вкус детей, они начинают подмечать и воспринимать прекрасное не только в искусстве, но и в жизни. Занятия в хореографическом классе имеют большое значение для физического развития детей.

Важно иметь психологическую интуицию, умение чувствовать обстановку. Эта способность педагога-руководителя имеет огромное значение для использования благоприятных ситуаций в воспитательных целях, для создания устойчивой положительной атмосферы в классе.

Нельзя сбрасывать со счетов даже самые незначительные характерные черты, проявляющиеся в процессе обучения. Активность детей на занятиях в хореографическом коллективе зависит от творческой инициативы педагога, стремления вести своих учеников к совершенствованию исполнительского мастерства и здоровому духовному развитию.

В итоге были определены следующие задачи:

- определены эффективные методы развития природных физических данных детей младшего школьного возраста с помощью классического танца.

- найдено в научно-методической литературе, понятие координации движений и их исполнение для учащихся младшего школьного возраста, с учетом физиологических особенностей их организма.

- определено значение занятий классическим танцем для учащихся младших классов в развитии их координационных способностей.

Литература:

1. Charlotte Carmichae. Dominican University of California. Authoritarian Pedagogical Practices in Dance Teaching and Choreography. <https://doi.org/10.33015/dominican.edu/2018.HONORS.ST.05>

2. А.Е Тишунина Возможности хореографии в развитии творческих способностей детей 2018. Психолого педагогический журнал ГАУДЕАМУС, Т. № 3

3. Сапожникова Ю.Л. Методическая разработка. // Некоторые методы и приёмы преподавания классического танца у детей младшего школьного возраста в ДШИ. Опубликовано 30.11.2014 -16:18. Краснокаменск.

4. Преподавание классического танца в младших классах хореографических школ и школ искусств. 4 окт.2018

https://kopilkaurokov.ru/prochee/prochee/prepodavanie_klassicheskogo_tantsa_v_mladshikh_klassakh_khoreograficheskikh_shkol

5. 33. Лях, В.И. Координационные способности школьников [Текст] / В.И.Лях // . - Минск: Польша, 2014. - 117 с.

6. Базарова Н.П. Азбука классического танца. Учебное пособие. –СПб. Издательство «Лань» 2006.-16 с.240

7. Васильева-Рождественская, М. Историко-бытовой танец [Текст] / М. Васильева-Рождественская // . - М.: Издательство «Искусство», 2013. - 18 с 257.

8. Выготский Л.С., Мышление и речь, М., «Лабиринт», 1999 г., с. 233-234.

9. Молчанова С.Н. Еще раз об интерактивности урока или использование интерактивных средств обучения на уроках информатики как инструмент организации деятельного обучения учащихся. Журнал Вопросы интернет образования. X. 96

10. Anu Sööt. University of Tartu, Estonia. Contemporary Approaches to Dance Pedagogy – the Challenges of the 21st Century. <https://core.ac.uk/download/pdf/82249558.pdf>

11. Ваганова А.Я. Основы классического танца // А.Я. Ваганова. – Ленинградская обл.: Искусство,1934. – С. 38.

12. Тарасова Н.И. Классический танец. Школа мужского исполнительства // Н.И. Тарасова – М., Искусство, 2019., 8 изд.

13. Ворохова М. Личный блог.inst: tam_dance . 2020.

14. Иванова И.А. Хореографическое искусство и образование: традиции, проблемы и перспективы развития: материалы Всероссийской науч.- практ. конф. / отв. ред. Н.В. Даренская. – Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2012. – 100 с.

15. Шарапова А.И. Методическая разработка. // А. И. Шарапова. Роль концертмейстера на уроках хореографии. – М., 2015. – С. 94.

УДК: 378.02:37.016

МРНТИ: 14.35.09

Какимова Л.Ш.¹, Байжунусова Л.А.²

¹ к.п.н., и.о. профессора, Институт Искусств, культуры и спорта при КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

² Отличник культуры РК, преподаватель
Республиканского эстрадно-циркового колледжа имени Жусипбека Елебекова,
г. Алматы, Казахстан

ХОРМЕЙСТЕРСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В УСЛОВИЯХ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье раскрывается значение дуального обучения в подготовке будущих учителей музыки в русле хормейстерской подготовки. Рассматривается актуальность, сущность и содержание дуального обучения в рамках хормейстерской подготовки будущих учителей музыки. Уточняются методы и приемы работы, анализируются некоторые виды вокально-хоровой работы учителя музыки в качестве хормейстера на уроках музыки в школе. Теоретический анализ по данной проблеме в условиях дуального образования рассматривается в данной статье с ориентиром на хормейстерскую подготовку специалиста, результаты которого были апробированы в процессе наблюдения и эксперимента во время педагогической практики студентов выпускных курсов. Внедрение основных результатов исследования в педагогическую практику, методическая направленность в контексте специфики подготовки будущих учителей музыки в условиях дуального обучения приводит к обоснованию исследуемой проблемы и выявлению его результатов.

Ключевые слова: дуальное обучение; хормейстер, учитель музыки; урок музыки; хормейстерская подготовка.

Л.Ш. Какимова¹, Л.А. Байжунусова²

¹ п.г.к., профессор м.а., Абай атындағы ҚазҰПУ, Өнер, мәдениет және спорт институты,
Алматы қ., Қазақстан

² Жүсіпбек Елебеков атындағы Республикалық эстрада-цирк колледжінің оқытушысы,
ҚР Мәдениет саласының үздігі, Алматы қ., Қазақстан

ДУАЛЬДІ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ МУЗЫКА МҰҒАЛІМДЕРІН ХОРМЕЙСТЕРЛІК ДАЯРЛАУ

Аңдатпа

Мақалада хормейстер дайындығына байланысты болашақ музыка мұғалімдерін дайындаудағы дуальды оқытудың маңыздылығы ашылады. Болашақ музыка мұғалімдерін хормейстерлік даярлау шеңберінде дуальды оқытудың өзектілігі, мәні мен мазмұны қарастырылады. Жұмыстың әдістері мен тәсілдері нақтыланады, музыка мұғалімінің мектептегі музыка сабақтарында хормейстер ретінде вокалды-хор жұмысының кейбір түрлері талданады. Дуальды білім беру жағдайында осы мәселе бойынша теориялық талдау осы мақалада маманның хормейстерлік дайындығына назар аудара отырып қарастырылады, оның нәтижелері бітіруші студенттерінің педагогикалық практикасы кезінде бақылау және эксперимент процесінде тексерілді. Зерттеудің негізгі нәтижелерін педагогикалық практикаға енгізу, дуальды оқыту жағдайында болашақ

музыка мұғалімдерін даярлау ерекшелігінің контекстіндегі әдістемелік бағыт зерттелетін проблеманы негіздеуге және оның нәтижелерін анықтауға әкеледі.

Түйін сөздер: дуалды оқыту; хормейстер, музыка мұғалімі; музыка сабағы; хор хормейстерлікке даярлау.

Kakimova L.Sh.¹, Baizhumusova L.A.²

¹ candidate of pedagogical sciences, the associate professor, Institute of Arts, culture and sport at, KazNPU named after Abai, Almaty, Kazakhstan

² Excellence in Culture of the Republic of Kazakhstan, teacher of the Republican Variety and Circus College named after Zhusipbek Elebekov, Almaty, Kazakhstan

CHORMEASTER TRAINING OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DUAL LEARNING

Abstract

The article reveals the importance of dual learning in the training of future music teachers in line with choirmaster training. The relevance, essence and content of dual learning within the framework of choirmaster training of future music teachers is considered. The methods and techniques of work are specified, some types of vocal and choral work of a music teacher as a choirmaster in music classes at school are analyzed. The theoretical analysis of this problem in the conditions of dual education is considered in this article with a reference to the choirmaster training of a specialist, the results of which were tested during observation and experiment during the pedagogical practice of graduate students. The introduction of the main results of the study into pedagogical practice, methodological orientation in the context of the specifics of training future music teachers in dual learning leads to the justification of the problem under study and the identification of its results.

Keywords: dual training; choirmaster, music teacher; music lesson; choirmaster training.

Введение. В последние годы в системе педагогического образования и повышения квалификации все большую популярность получает новый вид обучения – дуальное образование. И связано это, в первую очередь, с практико-ориентированностью без отрыва от основного вида деятельности обучающихся, то есть от обучения.

Истоки данной практики берет свое начало от системы западно-европейских стран, перешедшая в дальнейшем в российскую, а следом и в отечественную индустрию, опыт которого указывает на эффективность менторства, наставничества и качественный подход к подготовке будущих специалистов [1]. Стоит отметить, что для педагогического образования дуальное образование остается главным трендом и стимулом для привлечения работодателей, повышения качества образовательных программ и расширения компетенций будущих педагогов.

Реализация дуального образования в Казахстане в последние годы показывает ряд положительных достижений и преимуществ:

- рассмотрение данного вопроса на уровне трудового кодекса и его реализация на правовой базе с открытием трудового стажа для выпускников вузов;
- академическая свобода вузов в решении внедрения дуального обучения (периоды, сроки, указанные в образовательных программах и политики университета, совместная работа и сотрудничество).

Благодаря сотрудничеству между вузами и школами, а также с заметным внедрением в практику преподавания содержания обновленной программы среднего образования, возникла необходимость обновления политики и содержания самой педагогической практики студентов и уточнения профессиональных компетенций будущих специалистов в подготовке их к педагогической деятельности. Не обошло строной это направление и педагогику музыкального

образования. Ярким примером дуального образования в свете содержания обновленной программы среднего образования по предмету «Музыка» [2] стало внедрение в политику и содержание образовательных программ дуального обучения, когда студенты-практиканты обучаясь в вузе имеют возможность в определенный период находится в общеобразовательных школах и апробировать на практике свои знания, умения и навыки. Поводом того, чтобы практикоориентировать стала неотъемлемым качеством в подготовке будущих учителей музыки к педагогической деятельности, это явилось новый подход к учебному процессу в вузе, что не вызывает сомнений в ее актуальности, а только подкрепляет требования к специалисту для овладения широкими навыками и компетенциями, необходимые ему в дальнейшем в своей самостоятельной педагогической работе.

Методология исследования.

Использование дуального обучения при обучении музыки – это базис современного образования в подготовке будущих специалистов. Сегодня все больше педагогические университеты применяют данный подход для оптимизации своей деятельности и реализации результатов образовательного контента. Стоит отметить отличительные особенности в рамках дуального обучения. Это может быть:

- «погружение» студентов в педагогическую деятельность в период прохождения педагогической практики
- знакомство студентов с рядом инновационных практик обучения с апробацией их на практике
- изучение программы «Музыка» в нетрадиционном формате;
- использование приемов моделирования уроков музыки при составлении различных типов и видов урока;
- параллельное развитие организационного навыка с отработыванием исполнительских, творческих и коммуникативных навыков для востребованности, актуальности и полезности в работе со своими учениками;
- преемственность наставнического опыта и менторства.

А самое ценное во всем этом – это получение колоссального опыта работы с детьми.

«Какие эффективные приемы развития можно использовать будущим учителям музыки на занятиях с детьми по вокально-хоровому пению?» - вопрос риторический. И все же стоит полагаться на том, что учитель музыки выступает перед школьной аудиторией не только в качестве лектора, организатора, но и как хормейстер, руководитель вокально-хоровой группы или класса. И здесь встает дилемма: «Как научить школьников осмысленному восприятию вокально-хоровой музыки? Как проводить вокально-хоровое обучение?», чтобы в условиях обновленного содержания программы музыки оставить время не только на обхват занятий по музыке, но и вовлекать школьников в большой мир музыкального искусства, где хоровое пение имеет немаловажное значение для формирования общей музыкальной культуры, для развития музыкального слуха, способностей и т.д.

Однозначно одно, прежде чем начинать хоровые занятия, следует отобрать наиболее музыкально-одаренных детей из числа детей определенного класса, которые в дальнейшем будут «держат» основную хоровую партию, а остальные ученики интонационно и ритмически «подстраиваться» к ведущим партиям; провести предварительный первый урок на котором следует разъяснить им основные правила и требования к вокально-хоровым занятиям, разделить детей по хоровым партиям в зависимости от типа певческого голоса.

Будущий учитель музыки в подготовке к своим урокам, должен задать себе вопрос: «Как внести креативность в свои уроки? Как заинтересовать школьников к хоровому пению?». Поэтому, он должен знать хорошо хоровой репертуар, возрастные особенности детей, их психолого-педагогические потребности и мотивы деятельности и т.д.

Вокально-хоровой репертуар был и есть основным инструментом в вокально-хоровой работе. Поэтому его предварительный подбор и отбор также имеет немаловажное значение.

Актуальность учебного репертуара в хормейстерской подготовке вслед за известными педагогами-дирижерами в этой области (С.А. Казачков, И.А. Мусин, К.А. Ольхов, А.Сивизьянов и др.) подчеркивает и С.Т. Балагазова [3], которая считает, что это «развивает образное мышление, творческую активность и обогащает интонационный слушательский опыт», которая направлена на «художественную и эстетическую ценность» в раскрытии и понимании музыкального произведения.

Следует также учитывать оснащенность аудитории музыкальными атрибутами для проведения занятий по вокально-хоровой работе; проведение бесед о хоровой музыке и хоровом исполнительстве; приветствуется также посещение концертов, выступлений вокально-хоровых коллективов.

Перед проведением хоровых занятий будущий учитель музыки составляет собственный план его проведения:

1. Изучает класс обучающихся как единый хоровой коллектив с учетом их индивидуальных особенностей и возможностей, то есть в приоритете берется - обучение .
2. Составляет для выполнения школьниками вокально-хоровой репертуар.
3. Разбирает содержание вокально-хорового репертуара.
4. Гипотетически выстраивает совместную вокально-хоровую работу со школьниками
5. Разрабатывает итоговую работу в форме открытого урока или планирует академическое концертное выступление.

И конечно, стоит отдельно остановиться на проблемах с которыми может встретиться будущий учитель музыки занимаясь вокально-хоровой подготовкой. Это может быть:

- недостаточное овладение приемами понимания вокально-хоровых произведений и умения их анализировать;
- недостаточное владение методикой вокально-хоровой работой над сложными фрагментами произведения, в том числе и двухголосия, полиритмикой, работа над унисоном и т.п.
- недостаточно грамотное и правильное распевание хора и другие.

Для преодоления таких трудностей ученые рекомендуют в индивидуальном классе по дирижированию проводить следующую подготовку в освоении и закреплении дирижерско-хоровых знаний и навыков:

1. Закрепить музыкально-теоретические знания по теории музыки (мелодия, интервалы, ритм, темп, размер, фактура произведения, гармония, модуляция и прочее).
2. Освоить и закрепить основы хорового исполнительства (тембр хоровых партий, ансамбль партий и хора, строй в хоре, работа над дикцией, выразительностью орфоэпии, регистр партий и всего хора, диапазон, тесситура и переходные ноты, возможности хора и т.д.).
3. Освоить особенности выразительного исполнения хоровых произведений (агогика, динамика, темп, штрихи, кульминация, способы работы над ансамблем и строем).
4. Знать особенности хормейстерской работы в работе со школьным хором (возрастные особенности детей, периоды мутации голоса, дыхание, подача звука, выразительность пения, репетиционная работа, концертное исполнение и т.п.) [4].

Консультации педагогов по дирижированию позволяют своевременно направить в правильное русло вокально-хоровую работу будущему учителю музыки, рекомендации которых значительно приблизят его умением апробировать навыки на практике, тем самым синтезировать теорию и практику в подготовке к хормейстерской подготовке.

Одним из факторов коммуникации между будущим учителем музыки и его учениками, ссылаясь на работы ученого Л.С. Майковской, мы указываем на важность эмпатии, как способности сопереживанию в художественно-педагогическом общении [5]. Непринужденная беседа о музыке, хоровых коллективах, и самое важное – восприятие вокально-хоровой музыки, позволяет эмоционально обогатить музыкальные уроки, развить эмоциональную отзывчивость на музыку участников хора. Музыкально-психологические знания, методические рекомендации, полученные студентами на занятиях по базовым и профилирующим дисциплинам, помогут им

адаптироваться и к школьной программе, к проведению уроков музыки в качестве учителя. Педагогическая практика закрепляет эти знания и компетенции, позволяющее приблизиться к сущности педагогической деятельности.

В классе по дирижированию хором преподаватель дает советы не только как организовать хор, но и над какими методами и приемами необходимо работать будущим специалистам и совершенствовать свои навыки, указывают авторы учебного пособия [6]. В частности, как:

- работать над хоровой партитурой: игра на фортепиано, исполнение хоровых партий;
- работать над репетиционным жестом;
- сделать музыкально-теоретический и вокально-хоровой анализ произведения;
- сделать исполнительский анализ, уточнить исполнительские трудности;
- уточнить трудности и методику работы над произведением;
- дирижировать произведение под сопровождение инструмента;
- составить план работы над произведением;
- подготовить для исполнения хоровые партии хора;
- проводить сводные и разводные репетиции и многое другое [6, С. 51-52].

В результате дуального обучения студент-практикант:

✓ Получает представление о базовых аспектах преподавания и связи готовности детей к обучению музыки с их возможностями (когнитивные навыки).

✓ Овладеет прикладными методами, основанными на усвоение школьниками элементарных музыкальных знаний и навыков, и их применением на практике (исполнительские навыки).

✓ Научится разрабатывать учебные занятия по музыке и уроки с использованием различных методов и приемов работы, в том числе вокально-хоровыми методами, с выстраиванием их в традиционную систему школьного образования (организаторские навыки).

✓ Освоит основные компетенции, необходимые ему в будущей музыкально-педагогической и хормейстерской деятельности (предметные навыки).

✓ Сможет проводить уроки музыки с использованием методики вокально-хоровой работы в процессе дуального обучения (профессиональные навыки).

Применяя дуальный подход в образовании будущие учителя музыки смогут:

• Скорректировать «слабые стороны» своей деятельности.

• Повысить эффективность как обучения, так и образования.

• Развить предпосылки успешного овладения педагогической техникой и методикой преподавания музыки.

• Устранить проблемы в общении с детьми и адаптироваться к новым педагогическим условиям.

• Применять различные методы и формы обучения на практике, внедряя креативность и творческий подход к успешному преподаванию.

• Улучшить свои педагогические навыки, предметные и профессиональные компетенции.

Результаты исследования.

Дуальное обучение в университете реализуется в разделе педагогической практики, благодаря которому студенты осваивают свою специальность, свою профессию на базе школ. Форма обучения по дуальному обучению определенная образовательной организацией проводится в режиме 2 + 4 на выпускных курсах и 3+3 на базе 3-го курса (на период 2020-2022 учебного года).

Реализация проекта дуального обучения проходит успешно на базе школ г.Алматы, в котором участвуют студенты образовательной программы «БВ01402-Музыкальное образование».

В процессе реализации программы дуального обучения к хормейстерской подготовке были разработаны требования, помогающее отработать теоретические знания и вокально-хоровые навыки на практике. А именно:

✓ распеть хор,

✓ отработать репетиционный жест в показе вступлений, аутфактов, цезур и снятий,

- ✓ дирижировать произведениями различного по характеру и вокально-хоровым особенностям содержания и трудностей,
- ✓ аккомпанировать себе в процессе исполнения в ансамбле с хором,
- ✓ отработать сложные фрагменты партитуры,
- ✓ выстроить строй и ансамбль в пении,
- ✓ отработать навыки пения в унисон или исполнение несколько партий в два голоса и более,
- ✓ организовать и проводить репетиционные работы с хоровым коллективом,
- ✓ передать эмоционально-художественную образность в концертном исполнении и другие.

Результаты дуального обучения в хормейстерской подготовке будущих учителей показал качественную подготовку и ответственность к своей будущей профессии. По результатам своих наблюдений в воплощении вокально-хоровой работы в хормейстерской подготовке будущих учителей музыки в практике дуального обучения мы отмечаем:

- возможность любого студента устранить свои пробелы в знаниях;
- развитие умения видеть свою самостоятельную работу и находить способы творческой реализации;
- осознание студентами умения самостоятельно приобретать новые знания и их закреплять на практике в своей работе в школе;
- опираясь на теоретические знания и фактический музыкальный, в частности, вокально-хоровой репертуар, формирование собственной точки зрения и получения практического опыта;
- осмысление в применении полученных знаний, умений и навыков в будущей своей педагогической деятельности;
- овладение культурой общения в умении коммуницировать с детьми, с учителями-методистами.

Из вышесказанного вопрос хормейстерской подготовки будущих учителей музыки в процессе дуального обучения можно отразить схематично, указанной на рисунке №1.

Рисунок №1 - Дуальді оқыту үдерісінде болашақ музыка мұғалімдерді хормейстерлік даярлау.

Таким образом, дуальное обучение в подготовке будущих учителей музыки к хормейстерской деятельности повышает интерес к совершенствованию самого процесса преподавания, ориентированной на ученика, закрепляя полученные в теории навыки и компетенции работы с хором, а также выявляет лучших для работодателей, которые получают возможность трудоустроить знающего специалиста, получивший опыт работы с обучающимися у него в школе. Поэтому зачастую дуальное обучение по высказыванию исследователей, отождествляется как профессиональное образование в подготовке кадров; а по педагогическим специальностям – это один путей решения не только трудоустройства, но и определенный вклад в развитие педагогического образования в целом.

Выводы и заключение.

Как особая форма обучения, предполагающая рассмотрение образования через призму национальных реформ, разбора учебной программы, изучения модели современного подхода к процессу обучения, в рамках которой разрабатываются образовательные стандарты, обновляются формы и виды обучения и оценивания с использованием современных педагогических технологий, дуальное обучение в последние годы широко вошло в обиход современной системы образования, затронув различные аспекты всей системы, начиная от мотивированности, практико-ориентированности до сотрудничества в сфере менторства и наставничества, совместной разработки образовательных программ в подготовке будущих специалистов.

Необходимость выпускникам овладение компетенциями для качественной и успешной педагогической деятельности подчеркивает приоритетное значение дуального обучения в практике преподавания музыки, в частности.

Выводы, к которым мы пришли в результате наблюдений и анкетирования, сводятся к следующим:

1. В процессе дуального обучения будущие учителя музыки могли самостоятельно работать над техникой дирижирования, играть произведения на инструменте, дирижировать, распевать хор, работать над репетиционным жестом, следуя методическим рекомендациям, полученные в классе от преподавателей, тем самым ответственнее подходить к избранной профессии синтезируя в своем обучении теорию с практикой.

2. Постоянно выполняя вокально-хоровую работу в классе с детьми, прислушиваться к мнениям учителей музыки, преподавателей и методистов практики, студент начинает хорошо ориентироваться в музыкально-педагогической деятельности, овладевает культурой профессионального общения.

3. При дуальном обучении устанавливается контакт между студентами-практикантами и учителя музыки в школе, который приводит к активному взаимодействию, что позволяет ориентироваться на совместное творчество.

4. Результаты наблюдений, выполнение будущими учителями музыки практических работ и концертное исполнение, позволяет сделать вывод о преимуществе дуального обучения по сравнению с традиционным методом.

Литература:

1. Дуальное образование [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org>. - [Дата обращения 25.10.2022].

2. Особенности организации образовательного процесса при изучении учебного предмета «Музыка» // Режим доступа: <https://docplayer.ru/54806073-Osobennosti-organizacii-obrazovatel'nogo-processa-pri-izuchenii-uchebnogo-predmeta-muzyka.html>. – [Дата обращения: 11.11.2022 г.].

3. Балагазова С.Т., Накибаева З.Н. Особенности хормейстерской подготовки бакалавра музыкального образования // Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Художественное образование: искусство – теория – методика», №2(51), 2017 г. – С.99 -104.

4. Ахметова А.Қ., Апсаматова Р.Д. Болашақ музыка мұғалімінің хорды дирижерлау мәселелері // Вестник КазУПУ им. Абая, серия «Художественное образование: искусство – теория – методика», №1(66), 2021. – Б.57-60.

5. Какимова Л.Ш. Музыкальность в русле проблемы музыкальных способностей в хороуправленческой деятельности педагога музыканта // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Художественное образование: теория – искусство – методика», № 4 (37), 2013. – С. 33-36.

6. Хор пәндерін оқыту әдістемесі. Қысқаша дәрістер жинағы / Л.Айдарбекова, А.Абишев. – Алматы, «Елтаным баспасы», 2012. – 5б.

III БӨЛІМ. СӘНДІ ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР РАЗДЕЛ III. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО

ӘОЖ: 347.77.012.3

ҒТАМР: 18.31.51

Е.С. Калдыгулов¹, Б.М. Моменов²

¹*Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті. Ақтөбе Қазақстан
7М01405-Визуалды өнер, көркем еңбек,
графика және жобалау ББ бағдарламасының магистранты. e-mail: baiganin.kaz@mail.ru*

²*Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті. Ақтөбе Қазақстан
(пед.ғыл.к., доцент, Қазақ Ұлттық дизайнерлер академиясының академигі).*

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ ҰЛТТЫҚ СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРДІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақтың сәндік-қолданбалы өнері туралы оның даму жолынан тарихи деректер, жасалу жолдары, сәндік қолданбалы өнердің бірнеше үлгілері мен қолөнер бұйымдарын жасауға үйрету бойынша түрлі мәліметтер берілген. Озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғы шарттарына айналдыра білуді насихаттау, еліміздің ұлттық-рухани байлығын жаңғырту, насихаттауды жандандыру, оқушылар арасынан дарынды, талапты жасөспірімдердің шығармашылығын көтеру сияқты мәселелер қарастырылған. Көркем еңбек сабағында оқушылар сәндік-қолданбалы өнердің қыр-сырын меңгеріп, тарихымен танысып, өз тараптарынан қолөнер жұмыстарын дайындауға үйреніп, меңгереді, білімін тереңдетіп, мысалдар беріледі және үйренсем деген жұртшылыққа арналады.

Түйін сөздер: сәндік қолөнер, шығармашылықпен ойлау, көркем еңбек, технология, халық өнері.

Калдыгулов Е.С.¹, Моменов Б.М.²

¹*Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова. Актөбе Казахстан.
7М01405-магистрант программы по визуальному искусству,
художественному труду, графике и проектированию. e-mail: baiganin.kaz@mail.ru*

²*Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова. Актөбе Казахстан.
К.п.н., доцент, академик, Казахской Национальной академии дизайнеров*

ОСОБЕННОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

Аннотация

В данной статье представлены исторические данные о казахском декоративно-прикладном искусстве с пути его развития, способы его создания, несколько образцов декоративно-прикладного искусства и различные сведения по обучению изготовлению поделок. Рассмотрены такие вопросы, как пропаганда умения превращать передовые традиции в важнейшие предпосылки успешной модернизации, возрождение национально-духовного богатства страны,

активизация пропаганды, повышение творчества одаренных, требовательных подростков среди учащихся. На уроках художественного труда учащиеся осваивают азы декоративно-прикладного искусства, знакомятся с историей, учатся готовить поделки со своей стороны, углубляют знания, дают примеры и обучаются.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, творческое мышление, художественный труд, технологии, народное искусство.

Kaldygulov E.S.¹, Momentov B.M.²

¹*Aktobe Regional University named after K.Zhubanov. Aktobe Kazakhstan.
7M01405-Master of the program in visual arts, artwork, graphics, and design.
e-mail: baiganin.kaz@mail.ru*

²*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov. Aktobe Kazakhstan.
(Candidate of Pedagogical Sciences, associate Professor, and academician
of the Kazakh National Academy of Designers)*

THE PECULIARITY OF THE NATIONAL DECORATIVE AND APPLIED ART IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS IN THE LESSONS OF ARTISTIC WORK

Abstract

This article presents historical data on the Kazakh decorative and applied art from the path of its development, methods of its creation, several samples of decorative and applied art and various information on teaching handicrafts. Such issues as the promotion of the ability to turn advanced traditions into the most important prerequisites for successful modernization, the revival of the national and spiritual wealth of the country, the activation of propaganda, increasing the creativity of gifted, demanding teenagers among students are considered. At the lessons of art work, students master the basics of decorative and applied art, get acquainted with history, learn to cook crafts from their side, deepen knowledge, give examples and learn.

Keywords: decorative and applied art, creative thinking, artistic work, technology, folk art.

Кіріспе. Оқушыларды сәндік-қолданбалы өнеріне үйретуде болашақ педагогтардың кәсіби даярлығын жетілдірудің басты заманауи үдерістерінің бірі педагогикалық білім беруді ізгілендіру болып табылады, ол өз пәнінің құралдары арқылы оқушыны тәрбиелеу мен дамытуға, оқытудың заманауи формалары, әдістері мен құралдарын жүзеге асыруға кәсіптік деңгейде дайын болып келетін болашақ маманның субъектілік дамуы мен өзін-өзі дамытуын қарастырады.

Сәндік-қолданбалы өнерді оқыту барысында оқушылардың ойлау қабілеті, көргенін есте сақтау, шығармашылық қиялы, көркемдік икемділігі, адамгершілік және сұлулық сезінуі дамиды, әрине, бұл қасиеттер жеке тұлғаның жан-жақты дамуына негіз болары сөзсіз. Оның үстіне ұлттық қолөнер өзінің тарихы терең, мазмұны сан қилы ерекшеліктерімен болашақ жастарға рухани, эстетикалық тұрғыда әсер етіп, олардың тұлғалық және салалық қасиеттерін дамыта түсері сөзсіз [1, 59 б.].

Қазіргі таңдағы өміршең міндеттердің бірі халықтың ұрпаққа қалдырған мәдени мұраларына назар аудару, ұлттық мәдениеттің ерекшеліктері мен түп тамырын тану болып табылады. Оқушылармен жұмыс барысында сәндік-қолданбалы өнердің жалпы сипаттамасы және оның басқа өнер түрлерінен айырмашылығы, өзінің ерекшелігі туралы түсінік қалыптастырып, халықтық сәндік өнердің негізгі көркемдік тілі, бейнелеуші құралдары, қолданбалы бұйымды жасау мен әшекейлеудің негізгі көркемдік принциптері туралы жүйелі түсінік берілуі тиіс.

Еліміздегі үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттық мәдениет, өнер және қолөнер негізінде біліктілік пен іскерлікті қалыптастыру, мәдениеттілікке баулу, адамзат қоғамында бұрын-соңды жасалған мәдени мұраны жүйелі меңгеруге, жалпы әлемдік рухани игіліктерді бағалай білуге тәрбиелеу қажеттілігіне баса көңіл бөлу керектігіне мән берілген. Осыған байланысты болашақ маман бойында кәсіби мәнді сапалардың қалыптасып, ол тұлға дамуымен ұштасып, нәтижесінде жас ұрпақтың біліктілігі мен іскерлігін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі артады. Аталмыш мәселенің әсіресе ел болашағының кілтін ұстап отырған жас буын — мектеп оқушылары үшін маңызы айрықша.

Негізгі бөлім. Сәндік қолөнер дегеніміз – қолмен немесе құралдармен, техникамен өндірілетін қолданбалы, сәндік, сувенирлік бұйымдар түрлерін ұқсатып жасаудағы ойлардың, материалдар мен көркемдік шешімдердің, техникалар мен технологиялардың, ұлттық нақыштардың жиынтығын құрайтын өнер түрі.

Халықтың сәндік қолөнері оқушылар ұғымына жақындығымен және шығармашылық болмысымен олардың көркемдік шығармашылық қабілеттерінің дамуына әсер етуші құрал болып табылады.

Халық қолөнерін зерттеуші педагогтардың, психологтардың (В.С. Воронов, А.С. Бакушинский, В.М. Василенко, т.б.) бала тек қана ақпараттарды қабылдаушы көрермен емес, ол белсенділікті, жекелікті, қиял мен ойларды жүзеге асыруда талап ететін іспен айналысқанда дәлел бола алады [2, 23-30 бб.].

Балалардың қабілеттері мен дарындылығының түпкі бастауы – олардың саусақтарының ұшында. Көркемдеп айтқанда саусақтан шығармашылық ойлардың негізін нәрлендіретін жылғалар ағады. Балалардың өз іс-әрекеттерінде сенімділігі мен жасай білу қабілеті артқан сайын, олар еңбек құралдарын қолдануға икемді болады; осы іс-әрекеттерді жүзеге асыруға қажетті қимылдар күрделенген сайын, баланың рухани өміріндегі қоғамдық еңбекпен, табиғатпен өзара байланыстары күшейеді. Басқа сөзбен айтқанда, баланың қабілеті артқан сайын, ақылы да толыса түседі.

Халықтың сәндік қолданбалы өнері қаншама жылдар бойы жасалып, жетіле түскен аса кәсіби дағдылар мен амал-тәсілдерге негізделген. Олар арқылы қарапайым да көркем мәнерлілікке қол жеткізуге болады. Оларды жұлдызшалар мен айшықтар, иректермен ерекше бедерленген керамикалық ыдыстардан, ағаштан ойып жасалған бұйымдардан, жіптерді өру, айқастыру, шатыстыру арқылы тоқыған тоқыма үлгілерінен, құю, бедерлеу, жапсыру тәсілдерімен, асыл тастарымен, бағалы маталдарымен ерекшеленген зергерлік өнер туындыларынан көруге болады. Осы техникалық әдіс-амалдарды үйрену мектепке дейінгі және кіші мектеп жасындағы балаларға тән, және бұл олардың шығармашылық қабілеттерінің байқалуына, дамуына кең мүмкіндіктер береді.

Халықтың сәндік қолданбалы өнер туындыларындағы образдар мен ою-өрнектерде берілген ойлар, түйсіктер мен түсініктер, тұжырымдар, халықтың дүниетанымы аталған сапаларды жетілдіре түседі. Бояу түстері мен материалдың, бұйым формасы мен нақыштарының үйлесімділігі, олардың әсемдігі мен жарасымдығы адамға эстетикалық-эмоционалдық тұрғыдан әсер етіп адамның рухани жан дүниесін байытады. Сан алуан, қиын да күрделі өрнектерді жүзеге асыру шығармашылықты шыңдайды [1, 210 б.].

М.Мырзаханов сәндік қолөнердің жасалу техникасының, технологияларының алуан түрлілігі оқушылардың өз ісін, кәсібін таңдауына мүмкіндік беретіндігін айтады. Сондай-ақ, ол сәндік қолөнерді жасау барысында зейінділік, ұқыптылық, талаптылық, тәртіптілік, белсенділік, еңбексүйгіштік, ұжымдық сезім сияқты адамгершілік сапаларды қалыптастыру мүмкіндіктері негізінде оқушылардың шығармашылық белсенділігі дамидынын көрсеткен.

Балалар халық өнері үлгілерімен таныса отырып, алуан түрлі айшықты бояулар мен бейнелердің, мәнерлі нақыштар мен ою-өрнектердің әсемдігінен үлкен эстетикалық әсерге бөленеді. Халық шеберлерінің туындылар мен балалар шығармашылығынан ұқсастықтар табуға болады. Екеуінде де өмір ерекше қуаныш сезіммен қабылданады және одан түйген түйсік-талғамы да айрықша шаттық сезіммен жүзеге асырылады.

Халықтың сәндік қолөнерін зерттеушілер еңбектерінде халық шеберлері мен балалар жұмыстарындағы ұқсастықтың басты көрсеткіші болып бейнелейтін ойларының сәнділігі мен әдемілігінің жақындығы, ою-өрнектерді ерекше сезіммен және сүйіспеншілікпен орындауы табылатындығы айтылады.

Халық өнерінің шығармашылығын игеру балалардың көркемдік талғамын тәрбиелеп қана қоймай, олардың саздан бұйымдар жасау, ою-өрнектер түрін құрастыру, өз ойымен өрбіту, ағаш ұқсату мен ою жұмыстарын орындау, тоқыма, кестелеу әдістерін меңгеру сияқты шығармашылық тұрғыдағы жұмыстармен өздігінен айналысуға құштарлықтарын оятады [3, 147 б.].

Материалдар мен әдістер. Халық өнері туындыларын меңгеру дегеніміз осы өнердің табиғи өсу кезеңдерімен танысуды, оның көркемдік сапаларының (колорит, пішінінің иілгіштігі, ою-өрнек, композициялық шешім, материалдың фактурасы) белгілі бір мәнерлерін қабылдауды, халық өнерінің дәстүрлі үлгілерінің әр түрлі техникалық амалдары мен дағдыларын, әр түрлі материалдарды өңдеу тәсілдерін игеруді білдіреді. Осы айтылғандар балалар мен жастар үшін барлық уақытта да қызықты әрі әсерлі іс болып табылады. Тек қана халық өнері туындыларын шығармашылық тұрғыдан өзіндік қабылдау, олардың поэтикалық және сұлулық бейнелерін ұғыну, шығармашылық процестің өзіне қатысу деңгейі, дәстүрлі сәндік қолөнердің техникалық амал-әдістерін пайдалану дәрежесі өзгеріп отырады. Бірақ балабақшадағы немесе кіші мектеп жасындағы балаларға, жеке өмір сүруге қадам жасап отырған орта мектеп түлектерінің барлығына тән шығармашылық үрдіске қатысуға деген құштарлық, шығармашылық тұрғыдағы белсенділік, ынталылық пен дербестік оянады.

Жеткіншектер үшін сәндік-қолданбалы өнердің алуан түрлерін, дәстүрлі үлгілерін сипаттайтын техникалық әдістер мен шеберлік дағдыларын игеру маңызды. Мектеп практикасы жеткіншек жасы тұлғасының қалыптасуындағы маңызды кезең болып анықталады. Баланың осы жасында оның бейнелеу өнері сабақтарына қажетті психофизиологиялық жетілуі аяқталады. Ис-эрәкеттерінің көптеген функционалдық көрсеткіштері (көз жұмысы, түр-түсті, көрінетін дүниенің басқа да аспектілері мен кеңістігін қабылдау қабілеті) толық нақтыланады. Олардың көркемдік процестің техникалық әдістерін үйренуге және орындауға белсенді қызығушылықтары пайда болады [2, 23-30 б.].

«Сурет салуды таудың бұлағынан, қойдың құлағынан, анамның киізінен, ешкінің мүйізінен үйрендім», – деген екен Қазақстанның халық суретшісі, қазақтың әйгілі кескіндемешісі, график-суретші, қазақ бейнелеу өнерінің негізін қалаушылардың бірі Әбілхан Қастеев. Осы орайда бейнелеу өнерімен айналысу – жас жеткіншектердің рухани дамуына өте қажетті факторлардың бірі және бірегейі деп білуіміз керек. Себебі, бұл өнер бағыты оқушылардың эстетикалық қызығушылығын дамытуға көмектесетіні анық. Шығармашылықпен ойлау, қиялдау, көркемөнер қабілетін, қоршаған ортаны сезіну, эстетикалық қарым қатынасын жетілдіреді. Бейнелеу өнері жас ұрпақтың дамуына өте зор мүмкіндік туғызады. Бұл орайда айтар болсақ сурет салудың орны ерекше. Сурет салу бейнелердің, заттардың формасын талдауға және оны ұқыпты бақылауға үйретеді, дүниетанымның өсуіне жәрдемдеседі. Бейнелеу өнері адамның көру жадысын, кеңістікті ойлауын дамытып, образды елестету қабілетін арттыруда зор үлесі бар. Өйткені ол нақты есептеуге, табиғат әсемдігін тануға үйретеді, ойлау мен сезу икемділігін арттырады. Бейнелеу өнері сабақтары өздерінің оқу- тәрбие жұмыстары бойынша да, түрлеріне байланысты да әр түрлі болып келеді. Мектеп бағдарламасында оқу сабақтарының төрт түрі қарастырылады. Олар: нұсқаға қарап сурет салу, сәндік сурет салу, тақырыптық сурет салу, өнер туралы әңгіме. Нұсқадан қарап сурет салу, сурет және кескіндеме жұмыстарымен айналысуды көздейді, сәндік сурет салу – ою-өрнектерді көркем конструкциялау, ою-өрнек элементтерін құрастыру және т.б. жұмыстарын қарастырады [4, 206 б.].

Өнер туралы әңгімеде оқушылар кескіндеме, графика, мүсін, сәулет ескерткіштерімен және сәндік қолданбалы өнер шығармаларымен танысады. Бұл аталған әрбір сабақ жеке тұлғаның эстетикалық тәрбиесіне, шығармашылық қабілеттерінің дамуына, дүниетанымына, жан-жақты дамуына ықпал етеді. Ұстаз шәкіртеріне өнерді таныстыруда үлгерімге жеткізу үшін

оқушылардың меңгеретін білімі мен дағдыларының көлемін біліп оқушылармен қандай жұмыс әдістерін тандап алу керектігін білуге тиіс. Бұл міндеттер бейнелеу өнерін оқытудың бағдарламасында қарастырылған. Бірақ оқу бағдарламасы мұғалім қызметінің ерекшеліктерін толығымен көрсете алмайды. Ең бастысы бағдарлама туралы білім формалды емес, ойластырылған, теориялық білімдерге сүйенген білім болуы тиіс. Сонымен қатар, қазіргі кезде білім беру саласы заман талабына сай білім мазмұнын ұйымдастыруды, қарым-қатынасын және құрылымын түбегейлі өзгертуді, жаңартуды талап етуде. Қалыптасқан дәстүрлі оқыту әдістері жаңа оқыту технологияларын ендірумен алмасуда. Осы орайда жаңартылған білім беру бағытында түрлі педагогикалық жүйелермен оқыту технологияларын салыстырмалы түрде сынақтан өткізу, зерттеу, талдау, іс-тәжірибеде қолдану жүргізілуде. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрілігінің қазіргі даму бағыты жалпы білім беретін мектептерде жас жеткіншектерді нарықтық заман талаптары мен мәдениеттің даму деңгейіне сай дайындауды қажет етеді. Жалпы білім беретін орта мектептерде барлық оқу пәндерін оқыту, жеке пәндердің өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, еліміздің болашақ азаматтарын дайындау мен тәрбиелеу мақсатын қояды. Сондықтан бейнелеу өнері, технология пәндері жас ұрпақтарды іс-әрекетке және іс-әрекет технологиясын түсінуге бағытталуы тиіс [5, 129 б.].

Бүгінгі таңда көпшілік қауым мектептегі бейнелеу өнері, технология пәндерін жалпы білім беретін пәндер емес, олар арнаулы пәндер деп қарастыратынын көріп жүрміз. Әрине, бұл дұрыс емес, қате түсінік деуге болады. Жалпы білім беретін мектептер физиктерді, математиктерді, биохимиктерді, ақын-жазушыларды, композиторларды дайындамайтыны сияқты кәсіби суретшілерді де дайындамайды. Жоғарыда аталған маман иелері арнаулы оқу орындарында дайындалатыны бәрімізге мәлім. Жалпы білім беретін мектептегі әрбір пән жеке-жеке және бірлесе отырып оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етуге тиіс. Бірақ өздеріңізге белгілі бүгінгі күні жалпы білім беретін мектептер жаратылыстану немесе гуманитарлық бағыттарында жүйелі түрде білім беруде. Байқап қарасақ, өнер бағытындағы пәндер екінші сатыға ысырылып, кейінге қойылғандай. Оған дәлел ретінде соңғы жылдарда бейнелеу өнері және технология пәндері біріктіріліп, жалпы білім беретін мектептерге «Көркем еңбек» пәні кіріктірілген пән ретінде кезең-кезеңімен жүйелі түрде енгізіліп жатыр. Бұл жаңашылдықтың берері мол. Алайда, осал тұстары да жоқ емес. Ең бір өзекті мәселе, ол сағат санының қысқартылуында. Қосымша білім беру бағдарламаларымен жұмыс жалпы білім беретін мектептерде оңды жүргізілмейді. Мысалы, бастауыштағы 1-4 сыныптарда еңбекке баулу пәні аптасына 2 сағат болса, бейнелеу өнері пәні аптасына 1сағаттан болатын. Сонда эстетикалық пәндер жиынтығы аптасына 3 сағат өткізілетін. Қазіргі кезде көркем еңбекке аптасына 1 сағат қана берілген. Осындай жағдай жоғары сыныптарда да қайталанып тұр [6, 17 б.].

Нәтижелер мен талқылау. Айтулы мәселенің өзектілігін, аудан орталықтарында жаңадан ашылып жатқан немесе бұрыннан жұмыс істейтін өнер мектептері шеше алмайтындары айдан-анық. Себебі ол мектептердің негізгі бағыт-бағдары сурет салуға, ән айтуға, музыкалық аспаптарда ойнауға, би билеуге ебі-икемі бар, нақтырақ айтсақ дарынды балалармен жұмыс істеу. Ақпараттық технологиялар дамыған заманда жаңартылған білім беру жүйесі оңтайлы шешімдердің бірі. Бірақ жалпы жаһандану процесінен қалып қоймайық деп жүріп, өзіміздің ұлттық құндылықтарымыздан айырылып қалмауымыз керек. Керісінше, ата-бабамыздан қалған мұраны дамытуымыз және өркендетуіміз басты парызымыз. Ол үшін өнер бағытында жұмыс жасауды басты бағдарға алуымыз қажет. Қазақ елінің қазақ ауыз әдебиетінде «Көркемсөз» өте жақсы дамыған. Көркемсөз деп аты өзі айтып тұрғандай көркемдеу және суреттеу деген мағыналарды білдіреді. Оқушылардың тіл байлығының өсуіне, сөздік қорының ұлғайуына бейнелеу өнері пәні зор үлес қосатыны анық. Осы тұста бейнелеу өнері пәнінің қазақ тілі және әдебиеті пәндерімен пәнаралық байланыста екенін жақсы аңғарамыз.

Бейнелеу өнері тарих пәнімен де тығыз байланыста екенін көруге болады. Себебі атақты суретшілер мен мүсіншілер өнер туындылары арқылы өздері өмір сүрген дәуірден, ғасырдан тарихи оқиғалар туралы сыр шерткізетіндей. Нақты тарихи дереккөздерді де суреттер мен мүсіндерден табуға болатынын білеміз.

Көркем еңбек сабағы - мектеп оқушыларын рухани байытып, дүниетанымын қалыптастыратын пәндердің бірі. Көркем еңбек пәнінде ұлттық қолөнерді, тәрбиені үйрету арқылы мынадай дағдыларды немесе іскерлікті қалыптастырамыз:

- еңбекқорлыққа;
- ұлтжандылыққа;
- рухани мәдениетке;
- іскерлікке;
- шыдамдылыққа;
- ізденімпаздылыққа [7, 153 б.].

Оқушыларды еңбек қызметіне іс жүзінде даярлау міндетінің де маңызы бұдан кем емес, өйткені адам белгілі бір еңбек дағдыларына ие бола отырып, еңбек ете алмайды, әрі бұдан басқа еңбек үрдісінде ғана, оқушыларды мектептегі сарамандық еңбек қызметіне тарту жолымен еңбекке қатынастық негізін қалауға болады. Халық қолөнерінің бай мұраларын жинап, сұрыптай отырып, заманымызға сай лайықты сапа, түр беру әдісімен оларды ілгері дамыта беруіміз керек. Халық өнерін оқып, оны өмірмен ұштастыра білген адамның жан дүниесі кеңейеді, ой алғырлығы артады, шеберлігі кемелденеді. Ол адамның мәдени, рухани және шығармашылық дәрежелерінің көрсеткіші ретінде адамның күш-қуатының даму үрдісін іске асырады, кісіні сауаттылыққа жетелейді. Сондықтан сол өнерді келешек ұрпаққа жеткізіп түсіндіре дамыта білуді негізгі мәселе деп қараймыз. Оқушыларға өздері оқып үйренетін ғылым негіздерінің іс жүзіндегі маңыздылығын көрсетіп, олардың бойында машықтанып алған білімдерін қолдану дағдыларын жасаудың маңызы зор. Сонымен бірге, оқушы өзін қоршаған ортаның, дүниенің, салт-дәстүріміздің, қолөнеріміздің адам айтқысыз қымбат, замандар бойы тарих жасап қалдырған асыл мұра екенін жете түсінуі керек. Жоғарыда айтылғандардың бәрі кәсіби технология үйірме сабағында үйрету, оқыту, игерту болып табылады. Мүмкін болмаған жағдайда Технология жұмыстарында жалғастыруға тура келеді [8, 87-88 бб.].

Қолөнер халық өмірімен, тұрмысымен бірге жетіліп, біте қайнасқан өміршең өнер. Адамзат дамуының қайсысында болмасын, қоғаммен бірге дамыған қолөнер әр дәуірге өзінің өшпес ізін қалдырып, әлеуметтік көркем жағынан дәуір тынысын қалт жібермей әсерін тигізіп отырған. Қолөнер дүниежүзінің барлық халқына тән. Бұл – халық қазынасы, ғасырлар мұрасы. Соған орай әр елдің, әр халықтың тарихи дамуына байланысты қолөнері өзіндік ерекшелігі мен эстетикалық талғамына байланысты қолөнері өзіндік ерекшелігімен халық өміріне өшпес із қалдырып отырған. Халқымыздың қолөнерінен туған асыл мұраларын әр оқушыға саналы түрде жеткізуге, оның сырын ұқтыруға, түсіндіруге, терең зерттеуге, одан әсер алуға, қазіргі заман талабына сай көркем шығармашылықпен дамытуға тиістіміз. Халықтың мәдени дәрежесі өскен сайын тұтыну бұйымдары мен жабдықтары талапқа сай әдемілене, әшекейлене түсуде. Оны күнделікті өмірде қазіргі қолөнер туындыларынан көріп жүрміз [9, 134 б.].

Бұдан қолөнеріміз ежелгі маңызын жойды, ендігі жерде онымен шұғылданудың қажеті жоқ деген ой туындамауы керек. Қайта халық қолөнерінің бай мұрасын жинап сұрыптай отырып, заманымызға лайықты сапа, түр беріп, оларды ілгері дамытуымыз тиіс. Мектеп сабағын көркем еңбек ұйымдастыруда қазақтың халықтық қолөнері саласының біраз түріне тоқталып өтуді жөн көрдік. Олар: ою-өрнектердің түрлері, олардың атауларымен қолданылатын орындары, өрнектердің түрленіп даму тарихы мен кейбір өрнек әуендерінің үлгісі. "Жаратылыс жалғыз емес, уақыт өтпей" - дейді халық даналығы. Қарап отырсақ, көңіл-күй де, талғам да, әдет-ғұрып та өзгереді. Сән дегеніміз күнде өзгеріп отыратын нәрсе. Мысалы, бүгін ұзын, ертең қысқа, бүгін тар, ертең кең деген сияқты. Ал, қолөнер саласы сән бағытына, талғамына көбіне бағына бермейді. Қолөнердің өзіне тән әлемі, қоршаған ортасы, өзіндік күші бар, ол ешқандай өтпелі құндылықтарға бағынбайды. Өзіне деген тыныштық пен сенім бізге белгілі бір дағдылар мен икемдерге жеткізеді. Көптеген адамдар ең алғаш қолөнермен айналыса бастаған кезде, белгілі бір материалды өңдеумен, зерттеумен айналыса бастайды [10, 364 б.].

Қорытынды. Көркем шығармашылықпен айналысуға деген қажеттілік біз үшін бір абсолютті қажеттілікпен емес, ол қолөнершінің қолының жылуы мен жан-тәнінің сезімі сақталған туындысын өнеркәсіптің жалпылай бір текті салқын өнімдеріне қарсы қою, тілегінен келіп шыққан. Бұл салыстыру егер бір белгілі шығармашылық биіктерге, жетістіктерге жеткенде ғана тиімді болады және өзін-өзі ақтайды. Шығармашылық белес деп біз мыналарды айтамыз: ритм заңдылықтарын түсініп білу үшін қажетті білім мен түсінік, оюлар мен өрнектерді орналастыра білу, бүтін бір бұйымда тепе-теңдікті сақтау. Сондықтан да біз өмір бойы оқып үйренуге тиіспіз. Сонымен, қорыта келгенде, жасөспірімдерге көркем қолөнердің берер ықпалы өте зор. Мектеп бағдарламасына сәйкес қолөнердің әр түрін үйретудің өзіндік орны бар. Бүгінгі күнде тәуелсіздігіміздің арқасында ата-баба дәстүрі жалғасын табуда. Оқушылар қолынан шыққан бұйымдарды көріп, ата-баба дәстүрі жаңарып жалғасуда. "Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға", - деп қазақ халқының ұлы, кемеңгер, данышпан ақыны Абай айтқандай, зерек те, іскер бес саусағынан өнер таматын шәкірттерді оқытуға, үйретуге біз, ұстаздар, әрқашан да дайынбыз. Бабаларымыздан жеткен асыл мұраны шаң басқан жерінен сілкіп, тот басқан бетін ашып, кейінгі ұрпаққа жеткізетін кез жетті деп ойлаймын.

Әдебиеттер:

1. Тоқтабаева Ш. Қазақтардың қолөнерге байланысты әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері //Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет ғұрыптары. 1-том. Біртұтастығы және ерекшелігі. – Алматы: Арыс, 2005. – 59 б.
2. Джанибеков Ү.Д. Эхо ... По следам легенды о золотой домбре. – Алма-Ата: Өнер, 1991 г. – 23-30 с.
3. Масанов Э.А. Казахское войлочное производство во 2-ой половине XIX-XX вв. – Алма-Ата, 1980 г. – 147 с.
4. Тохтабаева Ш.Ж. Серебряный путь казахских мастеров. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005 г. – 206 с.
5. Боголюбов А. Орта Азиядағы кілем тоқу өнері. – Алматы: Изд-во АН Каз ССР, 1958. – С. - 129 с.
6. Әмірғазин Қ. Ою-өрнек-халықтық мұра. – Алматы, 2004. – Б. 17 б.
7. Мұхамед Д. Қазақ қолөнері каталогы. – Алматы, 2010 ж. – 153 б.
8. Байділдаұлы Ш. Қазақтың ою-өрнегі. – Алматы: Өнер, 1990 ж. – С. 88-87 б.
9. Назарбаев Н. Ә. «Біздің халқымыз жаңа өмірге бейімделуі керек» «Егемен Қазақстан». 31 тамыз. – Астана. 2000 ж. – 134 б.
10. Әбдіганбарова Ұ. Қазақ сәндік-қолданбалы өнерінің тағылымы: Оқу құралы. – Алматы, 2002 г. – 364 б.

IV БӨЛІМ. ӨНЕРТАНУ
РАЗДЕЛ IV. ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

Universal decimal classification: 687.016

Code of State Categories Scientific and Technical Information: 18.31.01

Omar A.¹, Stambekova Zh.K.²

*Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
Master's student in the 1st year of the specialty "Fashion Design".
e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com*

*Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
Ph.D., Head of the department "Design". e-mail: jazira_84_s@mail.ru*

**FEATURES OF THE DESIGN OF ELEMENTS OF MODERN NATIONAL CLOTHING
IN FASHION DESIGN USING THE CLO PROGRAM**

Abstract

This article examines the stable phenomenon of the national art of clothing and cultural consciousness in fashion design. The obtained data are differentiated with new views on the historical worlds and the world of fashion, which help to understand the patterns of spiritual culture. The article uses materials that took part in the development of issues of the typology of national clothing in the fashion art of Kazakhstan. New information was also collected about the CLO program in the field of design, identification of materials from historical and ethnographic literature, museum collections of clothing, photography, cartography in paintings (costume elements). The study of fashion trends reflects changes in the models of collections of world fashion shows. We focused on the opinions of designers of Kazakhstan aimed at changes in the fashion world, including the main materials, analyzed their work with the functions performed.

Keywords: Design, fashion, aesthetics, CLO3D, Marvelous Designer — «amazing designer» – a program for creating three-dimensional elements of clothing and other products made of fabric and leather: curtains, bedspreads, sofas, etc., national, traditions, culture, animation, fashion industry, ethno, style, costume, virtual, function, segment, typology, ornament.

Омар А.¹, Стамбекова Ж.К.²

*КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан
Магистрант 1 курса специальности "Дизайн моды".
e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com*

*КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан
PhD, заведующий кафедрой "Дизайн". e-mail: jazira_84_s@mail.ru*

**ОСОБЕННОСТИ ОФОРМЛЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ СОВРЕМЕННОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ОДЕЖДЫ В МОДНОМ ДИЗАЙНЕ С ПОМОЩЬЮ ПРОГРАММЫ CLO**

Аннотация

В этой статье рассматривается устойчивое явление национального искусства одежды и культурного сознания в модном дизайне. Полученные данные дифференцируются с новыми взглядами на исторические миры и мир моды, которые помогают понять закономерности духовной культуры. В статье использованы материалы, принимавшие участие в разработке

вопросов типологии национальной одежды в искусстве моды Казахстана. Также была собрана новая информация о программе CLO в области дизайна, определения материалов из историко-этнографической литературы, музейных коллекций одежды, фотографии, картографии в картинах (элементы костюма). В исследовании модных тенденций отражены изменения в моделях коллекций мировых модных показов. Остановились на мнениях дизайнеров Казахстана, направленных на изменения в мире моды, в том числе на основных материалах, проанализировали их работу с выполняемыми функциями.

Ключевые слова: Дизайн, мода, эстетика, CLO3D, Marvelous Designer — «удивительный дизайнер» - программа для создания трехмерных элементов одежды и других изделий из ткани и кожи: шторы, покрывала, диваны и т. д., национальные, традиции, культура, анимация, мода индустрия, этно, стиль, костюм, виртуал, функция, сегмент, типология, орнамент.

А.Омар¹, Ж.К. Стамбекова²

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан
«Сән дизайны» мамандығының 1-курс магистранты.
e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com

²Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан
PhD, «Дизайн» кафедрасының меңгерушісі. e-mail: jazira_84_s@mail.ru

СӘН ДИЗАЙНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ҰЛТТЫҚ КИІМ ЭЛЕМЕНТТЕРІН CLO БАҒДАРЛАМАСЫ АРҚЫЛЫ ЖОБАЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада сән дизайндағы ұлттық киім өнері мен мәдени сананың тұрақты құбылысы қарастырылады. Алынған мәліметтер рухани мәдениеттің заңдылықтарын түсінуге көмектесетін тарихи дүниелер мен сән әлеміндегі жаңа көзқарастармен сараланған. Мақалада Қазақстан сән өнеріндегі ұлттық киімдер бойынша типология мәселелерін әзірлеуге қатысқан материалдар қолданылады. Сондай-ақ, тарихи-этнографиялық әдебиеттерден, киімдердің мұражай коллекцияларынан, фотосуреттерден, суреттерде картографиясынан (костюм элементтері) материалдарды анықтау, дизайн саласындағы CLO бағдарламасы жайлы жаңа ақпарат жинақталды. Сән трендтерін зерттеуге әлемдік сән көрсеткіштері топтамаларының үлгілеріндегі өзгерістер көрсетілген. Қазақстан дизайнерлерінің сән әлеміндегі өзгерістерге қарай бағытталған ой-пікірлеріне, соның ішінде негізгі материалдарға тоқталып, олардың атқаратын функцияларымен еңбектері талданды.

Түйін сөздер: Дизайн, сән, эстетика, CLO3D, Marvelous Designer («Таңғажайып дизайнер») – мата мен былғарыдан киімнің және басқа да бұйымдардың үш өлшемді элементтерін жасауға арналған бағдарлама: перделер, төсек жапқыштар, диван төсеніштері және т.б., ұлттық, дәстүр, мәдениет, анимация, сән индустрия, этно, стиль, костюм, виртуал, функция, сегмент, типология, ою-өрнек.

Introduction. National clothes are a special form of the artist's creative activity in the fashion world. The art of making a costume in an ethnic style requires, like any art, skill, knowledge, imagination, taste, and certain skills. The influence of national clothes on fashion is undeniable. We meet him on the fashion catwalks (catwalks) that take place around the world every year. The soul of the people and the idea of their beauty are reflected in Kazakh folk clothes. The elements used do not lose their appeal, although they are stylized over the years. After all, in folk art, the deep views and worldview of humanity, its natural being are consonant. He helps people create real eternal art, which they always need. And at the stage of development of modern society, special attention is paid to the

aesthetic education of people. Humanity throughout life forms aesthetic attitudes with consciousness in everyday life with work, through relationships. Therefore, beauty is something that is done by human labor.

There are many ways of aesthetic education of a person. One of his main methods is the culture of clothing, which can be attributed to the main components of artistic culture. «Clothing is a set of clothes (sewn from fabric, knitwear, leather and fur) that a person wears in order to protect his body from the negative effects of the environment (weather conditions, insects, toxic substances, etc.); clothing performs aesthetic functions – allows you to evaluate the social role of a person, creating his image.

Real products arise when evaluating their ideas about beauty from an aesthetic point of view. The perception of beauty is influenced by certain factors. Along with this, the lifestyle is formed and develops depending on working conditions, culture, the level of development in production, climatic conditions, national characteristics.

Fashion changes under the influence of various factors. At the same time, the need of society for clothing is also taken into account. The price and suitability of the materials used for tailoring, ideological factors influencing the formation of the costume are also important.

Modern costume designers have always turned to folklore styles with traditions and traditions, immersing themselves in history. Designers do not strive to accurately depict the national image of clothing in modern outfits. But, based on the results of their creative searches, he carries out the artistic embodiment of his artistic features. Associative concepts are considered important factors in the creation of a costume [1, p. 3].

At whatever stage the clothes were, they helped to determine the national, spiritual and civic position of a person. Fashion, which represents the development of modern clothing, plays the role of a link between the present and the past.

The production of clothing is considered a multi-stage, complex process, determined by the work of specialists in various fields. Fashionistas and designers are engaged in the creation of new models of clothing.

The designers who form the costumes perform different functions at the same time. Fashion designers strive to realize their ideas in materials, creating aesthetics. In the activities of multidisciplinary psychologists and directors, designers embody the peculiarities of their worldview. It is also necessary to fully control and direct the process of making clothes.

The modern development of clothing is closely related to the level of development of industry, science, culture and the prevailing social order.

In the artistic values of society, art occupies a leading place. Fashion and art design combined with architectural design is a carrier of aesthetic and practical functions. Clothing complies with current regulations and reflects the totality of accepted forms. It unites the everyday traditions of various industries found in society.

One of the main requirements of the clothing market for sewing enterprises is the mobility of artistic thinking itself and the effectiveness of design processes. The combination of particularly intensive technological progress with market goods. The speed of change in fashion trends has led to a change in consumer requirements for a variety of models and product prices. When meeting these requirements, it is impossible not to use computer-aided design systems.

Thanks to the latest technologies, there are many opportunities for sewing. Consider it as an example: scanning a human silhouette, taking dimensional marks from a three-dimensional image, fitting clothes in a virtual double, and even assessing the degree of tension or pressure of fabric on body parts.

Materials and methods. Today there are 3D technologies that greatly simplify the production stage and reduce the cost, as well as improve the quality of clothing design.

Three-dimensional visualization is created by specialists in the field of computer graphics. Although graphic artists are not very well versed in templates, the capabilities of these programs can be eliminated

with the help of certain tools to correct any matching defects or achieve the desired effects. Therefore, if it is impossible to create a shape using patterns, the fabric is fixed with virtual pins or smoothed with a virtual iron.

Some of the most common programs for this purpose are CLO3D and Marvelous Designer. These two software products are very similar, with the same interface.

The main difference is the ability to import/export clothing samples from computer-aided design (CAD) systems and resize avatars in CLO3D. Accordingly, Marvelous Designer is mainly used in the gaming and animation industry, and CLO3D is used in the fashion industry.

CLO is the most popular service for fashion designers. In CLO (Fig. 1) there are dozens of ready-made templates and sketches. From these, you can create your own 3D clothing models in 360-degree format with the ability to record video. The clothing pattern can be edited to get as close as possible to the target audience [2].

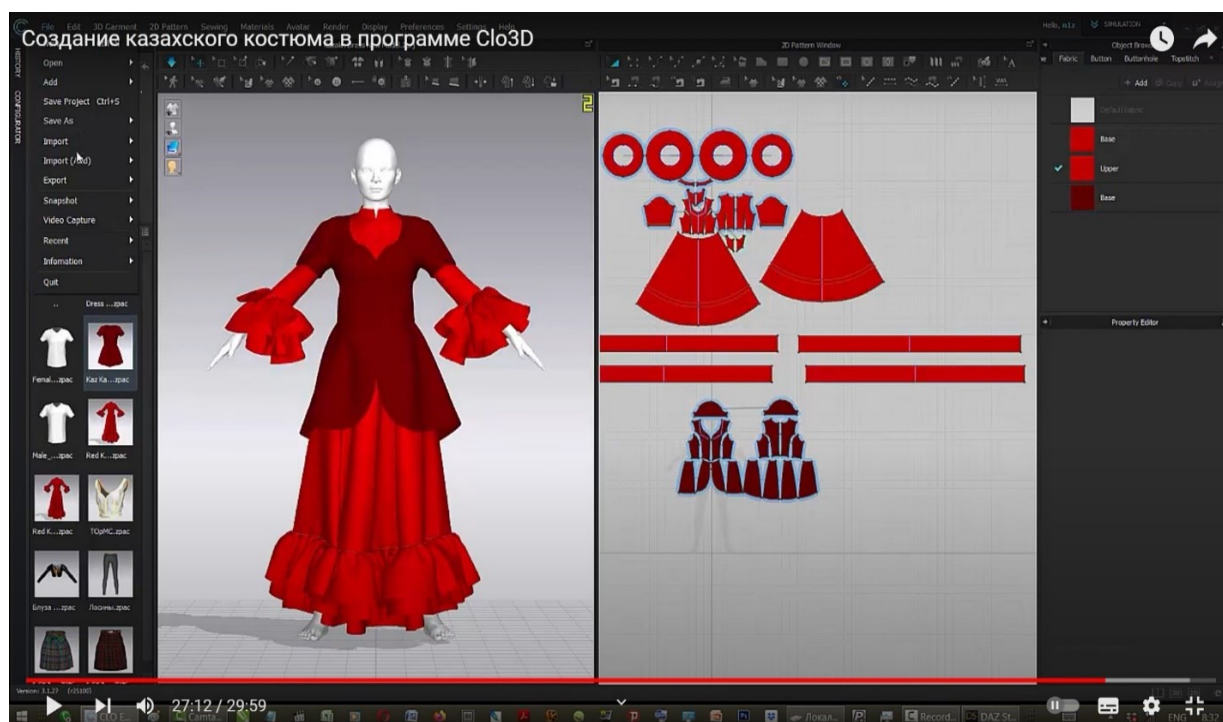

Figure – 1. View of the CLO program

Among the functions worthy of attention are automatic size correction, the ability to combine patterns and sew by segment. The system also included a library of fabrics and a tool for connecting accessories – placed in drawers with buttons. There is an automatic arrangement of patterns on the fabric.

The main-functions of the CLO 3D program allow you to create unique elements of clothing and accessories. To do this, you need to study all the features of the program:

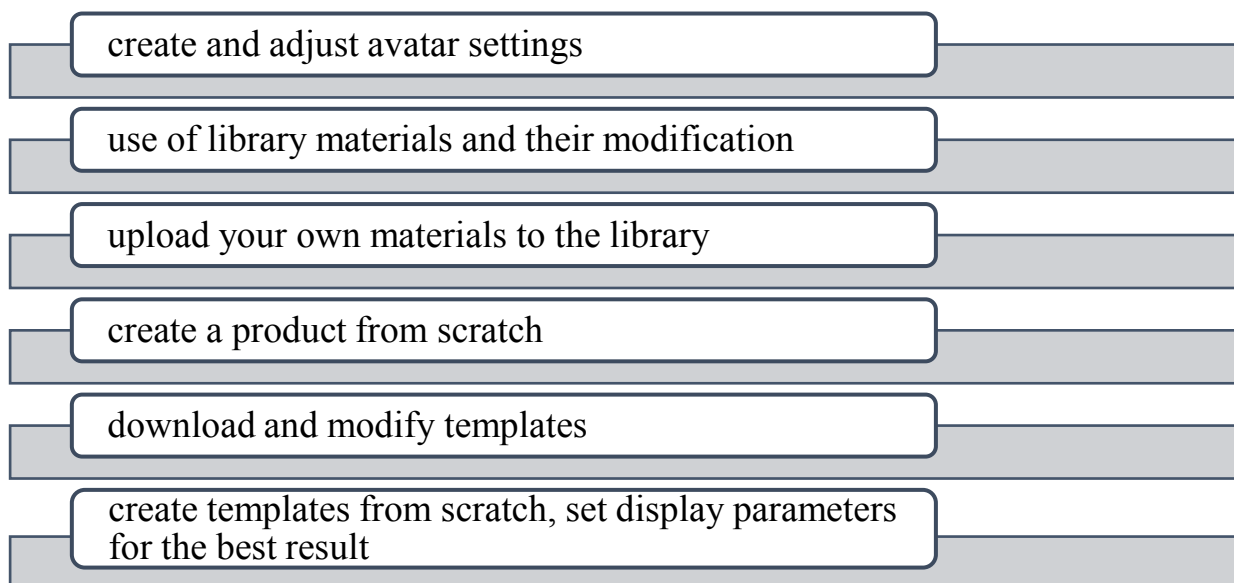

Figure – 2. Features of the CLO 3D program

In CLO 3D, the customer can independently draw and change the downloaded patterns for each thumbnail. It can also create multiple color patterns for each product, adjusting the materials that make up the garment. For example, from scratch, you can make a dress, shirt, suit, corset, underwear, high-heeled shoes, sports shoes, gloves, bags, backpacks. Templates are created and edited in a 2D window. Subsequently, the model is assembled and arranged in a 3D window. In addition, it is possible to create a video or image in 3D [3].

CLO 3D is a program for displaying clothes, shoes and accessories. It can be used to create virtual models. You can animate them and watch them in a 3D avatar or watching a person in a photo. For clothing designers, this is especially useful, because before sewing you can understand how the product sits.

Designers and brands create prototypes of new collections in CLO 3D. Fashion influencers buy digital clothes for an exclusive look on social media. Well, players improve their characters with digital skins. Therefore, the demand for digital clothing makers is constantly growing.

Now design is an active source of evolution and the passage of time. It reflects the features of the socio-economic and political, cultural situation in public life, which has the highest progress in socio-technical systems. The idea of design problems is formed with the help of their positive and negative, material and spiritual effects of various factors.

Therefore, design itself can now appear to us as one of the sources of progress and also serve as a deconstructive tool. That is, we can say that it has a destructive effect. The design industry is also a technology in industry. It is an artistic heritage and material culture. To put it in a word, a mirror with an artistic reflection of all the changes taking place in the world. All changes that a person makes will depend on the design. Design has an impact not only in the design of living conditions and the art of fashion, but also in the development of the health care system and legislation.

By creating an artificial habitat, designers predict human activity in it. Opens technologies in the design of new forms for society and organizes living space. It also forms social processes, communications and lifestyle of consumers, their aesthetic preferences. The design generates a new round of frequent consumption, which is always necessary and not justified, increasing the taste. Jewelry, advertising, and fashion are responsible for the market mechanisms of production and consumption. It is a tool for promoting goods on the market and stimulates sales. Design in this case

acts as «a kind of design mechanism functioning in the socio-economic system», which allows manipulating public consciousness [4, p. 201]. Consequently, design now has a greater responsibility for promoting a real or other product in a public environment. By introducing innovations and rejecting old views, it can become a development tool or vice versa.

In consumer society, style, novelty, aesthetics and price began to play a major role for people. It is noted that these factors overshadowed the indicators of functionality, durability, efficiency. Materialism prevailed in the design, and important items were replaced by items produced to demonstrate image and solvency. Whereas during modernism a product was created for the purpose of production, utility and functionality, the postmodern era was focused on consumption, description of form, creation of emotions and the desire for possession.

Possession of things allows a person to behave, to stand out from the crowd. But it is impossible to achieve satisfaction and complete happiness, since new products (fashionable, stylish, prestigious, etc.) are offered endlessly, this is a massive intrusive advertising (also produced by designers). [5, p. 281].

Discussion. Design has become the most materialistic, and not for the production of real products for cultural consumption. An excessive abundance of goods has formed on the market, functional and qualitative characteristics have decreased, the more choice there is. The desire to give products and projects an external aesthetic has led to an inefficient approach to the constant updating of resources and the desire to use them. The demand for disposable items has increased. A large number of products and materials are produced from cheap raw materials. This did not affect the quality in all areas of design.

When developing individual fragments and projects, the role of design and its experience is becoming more and more important, and the problems in the process of their organization are increasing. The formation of the most important schemes and methods of the design approach in the public environment is determined by the disclosure of the values of historical and cultural views and concepts of the past in the design of modern public fashion.

The analysis of the traditions defined in these projects, the search for forms defining new requests, contributed to the involvement of design in the sphere of culture in the future. At the same time, it actively influences social creative thinking, the revival and new development of national traditions. This point of view fully defines the needs of the mass consciousness in the National Indicator as an independent, cultural, creative, artistic and protective whole, and not only from the point of view of the person investigating this issue.

For a market with any industry, a strong base and favorable conditions for development are important. Kazakhstan's design market is forced to develop in conditions of almost complete absence of such important components as light industry, professional personnel, education in accordance with international standards. Nevertheless, Kazakhstani designers: come up with the impossible.

There is a market itself, both producing and consuming products. But who is he? According to the buyer (buyer) of the Sprezzatura online store Sima Rozikova, there is no such thing as a designer market in Kazakhstan in the global sense. There are people who are doing something and trying to develop in the current situation.

«For this market to appear, designers and the state must cooperate. Given the state's capabilities, designers also have broad, unique ideas in which it makes sense to invest. There are examples in the world of how successful the Union of Designers and the state was. Italy-their fabrics and craftsmanship are among the designers from all over the world. South Korea is now seriously represented on the international market both by its designers and production, and the price here is acceptable in quality. The UK has some of the best design schools in the world. All this happened thanks to the vigilant gaze of the state. Another question is whether there are such opportunities in our state, are they interested in the development of the industry? Now Kazakh designers have practically no conditions for development within the country. Yes, to qualify for the title of designer, you must start with education. To bring high

- quality products to the international market, we need a serious educational base and large investments in this environment,» – says Rozikova [6].

«When we depend on imported raw materials, there is no need to talk about the dynamic development of the market,» says Kira Maisheva. «Therefore, we are betting on what we can give to the client, what emotions to give, how to show his personality» [7].

According to the designers, now it doesn't matter where it was made, it's important where it was invented. It is important to understand that fashion is not a show or entertainment for the elite, it is an industry, and it needs to be created and developed.

The transition to the market in the early 1990s led to a sharp decline in the industry. It turned out to be less competitive compared to importers, whose goods were diverse and attractive in price. The low price was also achieved due to the fact that a significant part of light industry products were imported into the country for a long time under shadow schemes. In the most difficult period for the industry – 1991-1999. production volumes decreased by tens of percent per year: in the textile industry by an average of 18%, in the production of clothing – by 37%, in the production of leather products – by 43%. The Kazakh light industry did not win in comparison with other industries (petrochemical, mining and metallurgical, food, pharmaceutical, etc.). Physically, over 30 years, cotton production has decreased by one and a half times, fabrics by four times, leather by six times, shoes by 34 times (Chart 1).

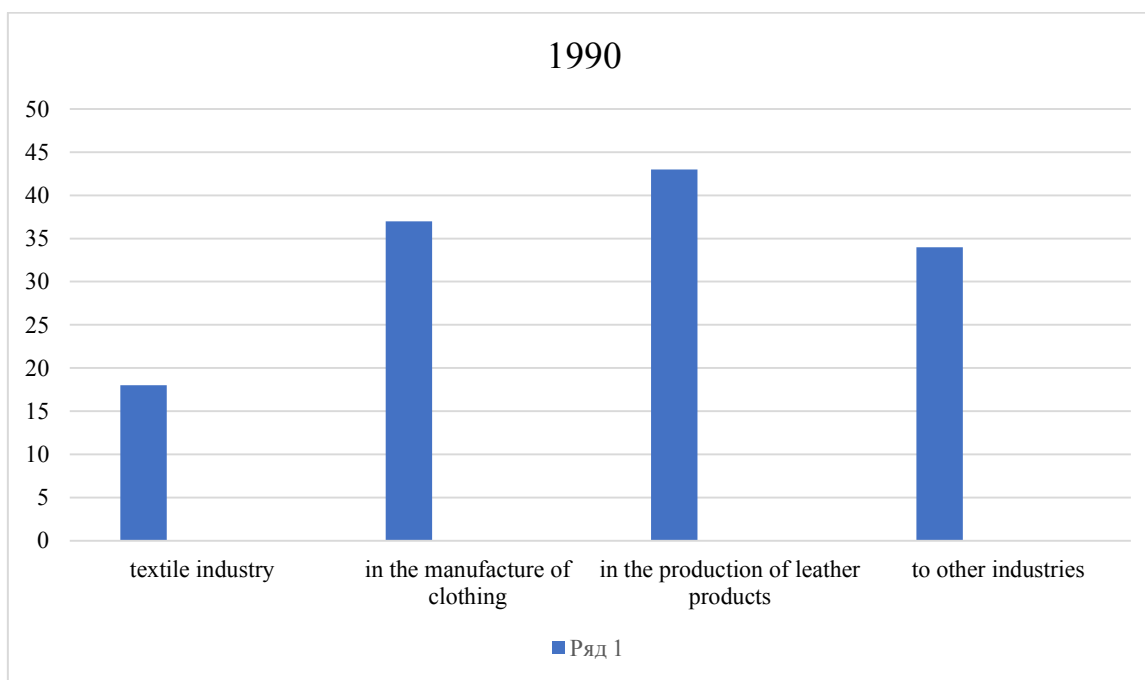

Chart 1. Analysis for 1990

The dynamics of growth in the light industry of the Republic of Kazakhstan in 2020 amounted to 15%, increasing by 0.7% with a general decrease in the volume of production in the industry and by 3.9% in the manufacturing industry. The production of textiles increased by 4.5%, clothing - by 5.5%, fur products – by 131.1%. Cotton fabrics (+59%), hats (+27%), cotton (+18%) and baby clothes (+1%) showed dynamic growth among individual products (Chart 2). The growth in the production of hats is due to the growing demand for medical masks during the pandemic, which belong to this group of goods [8].

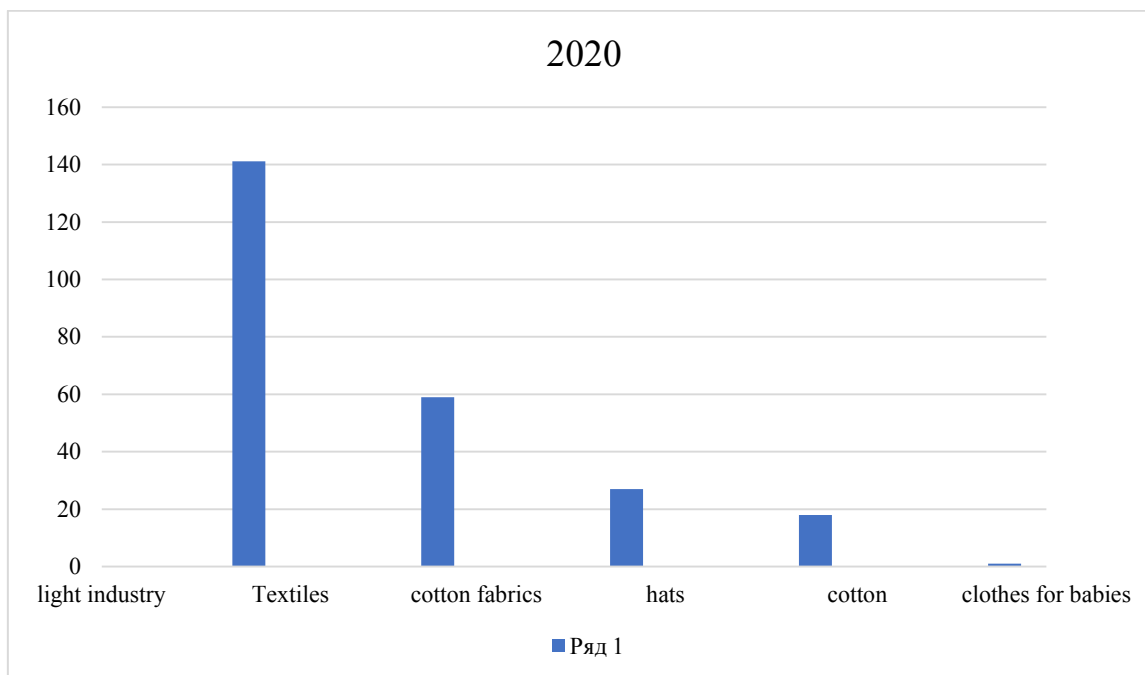

Chart 2. Analysis for 2020

For Kazakhstan, the revival of the domestic textile industry can give not only a great economic, but also a significant social effect. This branch of production traditionally creates a large number of jobs, and also stimulates the development of a number of agricultural sectors (cotton, wool production), which contributes to the revival of socially depressed regions. It is clear that this must be done, otherwise our buyer will continue to subsidize foreign manufacturers who will go to stores and make jackets and buttons [9].

Conclusion. For an in-depth study of this topic, it is necessary to proceed from new design methods in solving the problem of designing programs of national scale and public environment, such as «Rukhani Zhangyru». In Kazakhstan, the search for solutions to the problems of designing public spaces is actively being investigated.

Thus, in the article, the direction of fashion design development in Kazakhstan was chosen as the fundamental principle (method) of scientific systematization and study. There is a cognitive value of classification based on the types and types of changes and comparative characteristics in the fashion industry mentioned above. The scientific description is based on the critical views of a number of designers of Kazakhstan. At the same time, a variety of scientific literature studied within the framework of traditional fashion clothing and the new CLO program will be considered, a number of issues and proposals in the field of design in Kazakhstan will be raised.

References:

1. Khodjaeva, R.D. *kazakhskaya national clothing*. – Alma-Ata, 1998
2. <https://vc.ru/design/526248-kak-stat-dizaynerom-virtualnoy-odezhdy-i-kak-na-etom-zarabotat>
3. <https://shd.com.ua/3-d-proektirovanie>
4. Koskov M.A. *The subject world of culture*. SPb.: SPb GU, 2004. – 344 s;
5. Pigulevsky V. O. *Design and culture*/ V. Pigulevsky. – Kharkiv: Humanitarian Center, 2014. – 313 p.
6. https://forbes.kz/woman/zapas_kreativa_1/
7. <https://kz.kursiv.media/2021-07-28/za-30-let-legkaya-promyshlennost-rk-stala-menshe-v-masshtabakh-ekonomiki/>
8. «Industry of Kazakhstan and its regions for 2004-2008» Stat. collection, Astana 2009.
9. V. L. Glazychev. *City without Borders 2011*, St. Petersburg – 397 p.

УДК: 76.01
МРНТИ: 18.31.41

*Б.Т. Найманов*¹

¹*Магистр, аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Қазақстан, г. Алматы, e-mail: baukalai@mail.ru*

ГРАФИКА ӨНЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТҮРЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада бейнелеу өнерінің ең көп тараған саласы графика туралы айтылады. Сол сияқты графиканың адамның тұрмыстық және қоғамдық өмірінде, кітап безендіру мен сыртқы көрініс арқылы көрініс тапқан маңызды орыны қарастырылады. Графиканы қолданбалы, дайындық, эскиз ретінде көбінесе қолданылады дегенімізбен, ол өз алдына жеке техникасы, ерекшелігі, өзіндік мақсат - міндеті, заңдылықтары бар жеке өнер.

Бейнелеу өнерін оқытудың теориялары мен әдістерінің дәйекті дамуы мен оны оқытудың іргелі қағидаттары және әдістерінің кеңеюі мен тереңдеуі, ең алдымен, сурет салумен графикамен тығыз байланысты, өйткені сурет салу бейнелеу іс-әрекетінің кез-келген түрінің негізі болып табылады және барлық белгілі образдық принциптерді, сонымен қатар шығармашылықты жүзеге асыру мүмкіндіктерін, алдымен сурет салу процесінде композициялық міндеттердің кеңеюімен байланыстылығы жазылды.

Түйін сөздер: Графика, эскиз, кескіндеме, проект, портрет, композиция, мүсін, сәулет, көркем образ, композиция, стиль

*Найманов Б.Т.*¹

¹*Магистр, старший преподаватель,
Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
Қазақстан, г. Алматы, e-mail: baukalai@mail.ru*

ИСКУССТВО ГРАФИКИ И ЕГО ВИДЫ

Аннотация

В статье рассматривается самая распространенная отрасль изобразительного искусства - графика. Точно так же графика играет важную роль в домашней и общественной жизни человека, что отражается в дизайне и внешнем виде книги. Графика часто используется как приложение, подготовка, эскиз, но это личное искусство со своей техникой, особенностями, целями и задачами.

Последовательное развитие теорий и методов обучения изобразительному искусству тесно связано с расширением и углублением фундаментальных принципов и методов обучения и, прежде всего, рисунка и графики, поскольку рисунок является основой любой деятельности, а также все известные образные принципы, как творчество возможности реализации, прежде всего, связаны с расширением композиционных задач в процессе рисования [1, 12 б.].

Ключевые слова: графика, эскиз, картина, проект, портрет, композиция, скульптура, архитектура, художественный образ, композиция, стиль.

Naimanov B.T.¹

¹Master. senior Lecturer, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan, Almaty, e-mail: baukalai@mail.ru

THE ART OF GRAPHICS AND ITS KINDS

Abstract

The article deals with the most widespread branch of the visual arts - graphics. Likewise, graphics play an important role in a person's home and social life, which is reflected in the design and appearance of the book. Graphics are often used as an application, preparation, sketch, but it is a personal art with its own technique, characteristics, goals and objectives.

The consistent development of theories and methods of teaching the visual arts is closely related to the expansion and deepening of the fundamental principles and methods of teaching and, above all, drawing and graphics, since drawing is the basis of any activity, as well as all known figurative principles. as creativity Possibilities of implementation, first of all, are associated with the expansion of compositional tasks in the process of drawing.

Keywords: graphics, sketch, painting, project, portrait, composition, sculpture, architecture, artistic image, composition, style.

Кіріспе

Графика өнері осы салада жұмыс істейтін суретшілер іс-әрекетінің өте кең және сан алуан шеңберін қамтиды. Графикамен біз барлық жерде кездесеміз. Кітаптағы иллюстрациялар, газеттегі суреттемелер мен карикатуралар, түрлі тауарлардың орауыштарын безендіру, көшедегі плакаттар – осының барлығындағы графика неғұрлым шартты, ол түстер мен формалардың бүкіл байлығын бере алмайды, графика оларды жеңілдете отырып, ең негізгісін тандап алады. Графика өнердің барлық салаларымен белгі бір байланыста болады. Графикада сызықтар, штрихтар, ашық және қара қоңыр дақтардың ара қатынасы жетекші маңызға ие болады [2, 39 б.]. Графика өнерінің кейбір түрлерінде түстер де пайдаланылады, бірақ оның рөлі, әдетте, шектеулі, қызметтік дәрежеде ғана болып қалады. Суретші әрдайым өзінің шығармашылық жұмыстарымен қоғамда болып жатқан жағдайларды бейнелеп отырады. Бейнелеу өнерінде қолданылатын түрлі әдіс тәсілдерді қолдана отырып, үнемі ізденіс үстінде болады. Графика өнері бейнелеу өнерінің басқа түрлерімен тығыз байланыста болғандықтан оны басқаларынан бөліп қарауға болмайды

Графика бейнелеу өнерінің ең көп тараған саласы

Бейнелеу өнеріне мінездеме беру кезінде біз ең алдымен сурет салу графика өнерінен бастау аламыз. Графиканың құралдары, түрлері мен тәсілдерін кез-келген адам әр қилы жағдайда: мектепте, жұмыс орындарында, көшеде болсын, тіпті демалыс кезінде де кезіктіре алады [3, 24 б.]. Күнделікті қолданыстағы бала кезімізден әрқайсымыздың ойнап отырып бейнелеген мұржасынан түтіні будақтаған қарапайым үйлерді, сүйікті ата-анамыздың бейнелік суреттерін, жанымызға жақын жануарларымызды т.с.с. сомдауға қолданатын қарапайым қарындаш, ақ қағаз, қылқалам мен кескіштер графикалық өнердің бірден-бір белгісі [4, 421 б.]. Графика бейнелеу өнеріндегі кескіндеме, мүсін өнері, сәулет өнерінің бастауы және дайындаушы кезеңдерінде эскиз, нұсқа, проект, сызба ретінде де кездеседі

Сол сияқты графика адамның тұрмыстық және қоғамдық өмірінде, кітап безендіру мен сыртқы көрініс арқылы көрініс тауып маңызды орынға ие болады. Графиканы қолданбалы, дайындық, эскиз ретінде көбінесе қолданылады дегенімізбен, ол өз алдына жеке техникасы, ерекшелігі, өзіндік мақсат-міндеті, заңдылықтары бар жеке өнер.

Бейнелеу өнерінде ең кең тараған графика атауын Б.Р. Виппер «Статьи об искусстве» еңбегінде «грифель өнері» немесе «ақ қағаз өнері» десе, көптеген әдебиеттерде «графика» қалпында бекітілді. Бұл грек тіліндегі «*graphein*» - тырнау, қашау, жазу, бейнелеу деген мағынаны білдіреді. Жоғарыда айтқанымыздай адамзаттың барлығын өнер қызықтаушы «көрермен» деп санайтын болсақ, графикалық туындылар әрбір қадамымызда, әрбір бұрышта, әрбір жұмыс үстелінде, көшеде, т.б. кездестіреді дедік. Бейнелеу өнерін оқытудың теориялары мен әдістерінің дәйекті дамуы оқытудың іргелі қағидаттары мен әдістерінің кенеюі мен тереңдеуі және, ең алдымен, сурет салумен тығыз байланысты, өйткені сурет салу бейнелеу іс-

әрекетінің кез-келген түрінің негізі болып табылады және барлық белгілі образдық принциптерді, сонымен қатар шығармашылықты жүзеге асыру мүмкіндіктерін, алдымен сурет салу процесінде композициялық міндеттердің кеңеюімен байланысты. Дегенмен, бұл жасалынған «туындылар», яғни баланың асфальтқа сызған суреттері, сабақта отырып жасаған мұғалімнің «портреті», балабақшада туындаған «Менің жанұям» атты шығармалары, лекциядан жалыққан студенттердің далаға қарап бейнелеген қала көріністері, осының барлығы анықтап айтқанда сыртқы ортадан алған әсерін білдіру үшін адам әдетте қағаз бетіне сызықтар тіліне аударып суреттеген бейнелер-графика өнерін арзан, жеңіл меңгерілетін, қиыншылықсыз пайда болатын өнер деген қате ой тудыруы мүмкін. Бірақ өнердің іс жүзіндегі мазмұны, бұл шығармаларда емес, ойланып қарасақ, әрбір шимай -шатпақты жасаған адамды өнерлі деп тану да теріс пікір. Осы орайда адам ішкі толқынысын, көңіл-күйін қағаз бетіне шимақтап бейнелеу түріне ауыстырып суреттеу адамға табиғи дарыған қасиет екендігін ескере кеткен жөн. Қарап отырсақ, бұл тіл тым қарапайым көрінеді, біздің келтірген мысалдарымыз графикалық тілдің бағалығын жойып, нұсқаны бейнелеу адамға тән тума қасиет екенін куәландырғандай. Алайда сол затты шартты бейнелеуді ойлау да адамның бірден-бір қасиеті емес пе, ал қысқаша ойлау өте күрделі процесс. Ендеше графиканың күрделілігі - осы шарттылықта, қарапайымдылықта. Осы жерде санамызда, адам неге эмоциясын қылқалам, қарындаш арқылы бейнелейді деген сұрақ туындайды. Кез-келген адам музыкант, ақын, суретші, биші болмаса да көңіліне жаққан әуенді тыңдап, билеп, өлеңін оқып, ұнаған нұсқаның сызбасын бейнелеуге тырысатыны да белгілі. Бұл жайында Б.В. Иогансон былай деген: «әрбір жеке адам ішкі жан дүниесінде суретші. Оны табиғат пен өнерге немқұрайды қарайтын адамдар жоқтың қасы деп түсіндіреді. Сондықтан кез-келген адамнан көңілі қалаған кезде табиғат пен өнердің беретін кереметін терең қабылдауы мен кәсіби мәселеге ден қою арқылы өнерге терең бас ұру шағын байқауға болады.

- Адамға эстетикалық сезім туа біткен қасиет. Ол адамға табиғаттан беріледі.
- Адамда әсемдікке ұмтылу қасиеті бар. Табиғатқа деген сүйіспеншілік осыдан туады.
- Адамда табиғатқа қызығушылық дарыны бар.

Егер қоғам жеке адамдардан тұрады десек, сол қоғамның жалпы тарихи дамудың қозғаушы күші ретіндегі жеке адамның өзіндік алатын орны бар.

Ғылыми және діни тұжырым бойынша адамның тіршілік өзегін үш негізгі компонент құрайды: адам физикалық денеден тұратыны даусыз. Екіншіден, адам жаны мен денесін ажыратып қарастыру мүмкін емес. Себебі жан адамның психикасын анықтайды, әрі энергиясының - күш-қуаттың, ынта-жігердің, тыныш-тіршіліктің кепілі болып табылады. Ол адамның сезімімен, көңіл-күйімен, ерік-жігерімен және санасымен байланысты. Үшіншіден, руханилық - адамға ғана тән. Адам рухын дамыған ұрданмен, интуициямен және рухани бастаулармен, иррационалды түйсінулермен байланыстырамыз. Егер осы үш компоненттің біреуін адам бойынан алып тастасақ, ол не өледі, не мәңгіртке айналады.

Көркем образды сомдау барысында және осы образдың эмоционалды мазмұндық мәнін үлкен талғампаздықпен түйсініп қабылдауда адамның рухани жетістілігі қолайлы жағдай жасайтындықтың белгісі.

Мұның барлығы жеке адам болмысының өнерге жасайтын әсері болса, қоғамдағы суретшінің қатысы, ортадағы беделі, өнердегі өз бағыты іс тәжірибесіне, машықтылығына, біліміне, дарындылығына, рационалды не иррационалды ойлау қабілетіне орай, яғни өздерінің табиғи бейімділігіне байланысты. Демек, суретші өз шығармаларында қоғамға өмірді өзінше көз қарасы мен ойластырумен жаңа қырынан көрсетеді. Ол өмірде қарапайым адам кейпінде жиі кездесе де, суретші қоғамда болып жатқан өзгерістер, жаңашылдықтар және нақты деректерді өзінің туындыларында өзіндік түсінігімен суреттеген.

Суретші үшін өнердің заттық мазмұны немесе философиялық тілмен айтқанда өнер танудың объектісі өзінің кең мағынасында әлем болып табылады. Сондықтан оның шығармашылық дүниетанымы, суретшінің затқа деген көзқарасы ерекше келбет (позиция) береді.

«Суретшіге шеберлікпен қатар уақытына сай өзіндік шығармашылық, дүниетанымдылық көзқарас керек екендігі белгілі» деген өнер зерттеушісі В.Костиннің тұжырымына қосыла отырып, суретшінің шеберлігіне оның нақты шығарма туындауына материалмен сауатты жұмыс істеуі, техниканы дұрыс меңгеруі, т.с.с. тәсілдері орынды пайдалануында орасан зор әсер етеді.

Сонымен графиканың көркемдік ерекшелігі неде екендігіне тоқталмас бұрын, алдымен қалыптасуына, дамуына тоқталып өтейік.

Графика – бейнелеу өнері ішіндегі ең көне өнер. Алғашқы графикалық бейнелер қоғам дамуының ең алғашқы сатылары неолит дәуірі мен қола ғасырда пайда болды. Алғашқы адам мүсін өнері мен кескіндеме өнерін бастамас бұрын бастапқы суреттерді графиканың алғашқы нышандарын туғызады. Бұл бейнелер біздің заманымызға дейінгі жартастарда, үңгір қабырғаларында қашалып салынған күйде сақталған [5, 3 б.].

Алғашқы адамдар сомдағын графикалық белгілер Онежск көлінің жағалауындағы жартастағы бейнелерде, Оңтүстік Франциядағы үңгір қабырғаларында, сол сияқты Австриялық аборигендер мен солтүстік Сібір халықтарының қалдырған бейнелері өзіндік графикалық принциптерге ие. Ондағы суреттер тұрмыстық құралдарда және қаруларда сақталған. Бұл кескіндер тек қалыпты көріністерді, қоршаған әлемді ғана емес, белгілі бір уақыттарда адамдардың бір-бірімен қарым қатынас құралының ролін атқарған. Сол бейнелер арқылы алғашқы адам өз ойын әртүрлі кескіндер көмегімен білдіре алған. Бірте-бірте сөйлеу мәдениетінің дамуына байланысты мұндай суреттер тек бір әңгімені ғана емес, жеке дыбыстар мен буындарды да білдіре білді. Жазбаның пайда болуымен графика қолжазба кітаптарда, пергаменттерде, текстің айқындаушы ролінде кеңінен пайдалана бастады.

Бірақ графика жеке өнер ретінде XIV және XV ғасыр Қайта өрлеу дәуірінен бері ғана қабылданды. Ал бұған дейін көптеген жүзжылдықтар бойы бейнелеу өнерінің негізі ретінде ғана қолданылып жүрді. Мысал келтірейік. Біздің заманымызға дейін үлкен көлемде ежелгі Египет қолжазбалары сақталған, біздіңше олар - папирустар. Міне, дәл осы папирустар өзіндік мазмұнға толы әр түрлі суреттермен әшекейленген. Сол сияқты бізге танымал графикалық принциптер Ежелгі Грецияның құмыра көркемдеуші суретшілері сомдаған бейнелерде де байқалады. Қазіргі мұражай төрлеріне көрік беріп тұрған күйдірілген саз балшық бетіне қара бояумен жасалған әшекейлі суреттері бар құмыралар ежелгі грек елінің суретшілерінің талғампаз график екендігін дәлелдегендей. Ондағы ат жарысы, той думан белгілері, бишілер бейнесі, көрікті әйел бейнелері, күштілердің қақтығыстағы көріністері т.с.с. сюжеттермен көркемделген ыдыстар графиканы еске алдырады. Сол сияқты әлі күнге дейін жұмбақ болған ежелгі Америка пиктограммалы жазулар да – графикалық көріністер Қазақстан аумағында жаппай тараған петроглифтер – жартастағы суреттер де сақтардың бейнелеу өнерінің ескерткіші болып табылады. Әдетте олар күнге күйіп, бетін қоңыр тас басқан жартастарға үшкір метал құралдармен қашап салынған. Жартастағы гравюралар түрлі әдестермен: бейненің бүкіл көлемін тескілеп ою, сызық нобайы, ойып түсірген сызықтар, қырып түсіру арқылы салынған. Кейде бір бейненің өзі әр түрлі екі-үш әдіспен салынатын болған. Жалпы алғанда жартастағы суреттер әр түрлі тарихи дәуірлерде салынған, брақ олардың ең көбі – сақтар салған петроглифтер. Олардың аң стиліндегі қолданбалы өнерде жақсы мәлім бейнелер мен сюжеттер бойынша білуге болады. Мәселен, талай ғасырлар бойы тайпалардың киелі орны, алуан түрлі ғұрыптық мейрамдар өткізілетін орны болған. Таңбалы аңғарлардың (Алматы обылысы), Қойбаған, Арпаөзен атыраптарының (Оңтүстік Қазақстан) жартастарында сақтардың ондаған бейнелері бар [6, 156 б.]. Олардың арасында сақтар суретшілеріне ұнаған тұяқтарының ұшымен тұрған және аяқтарын бүгіп жатқан кейіпте салынған бұғылардың суреттері, археологиялық қазбалардан табылған қола мүсіндерге ұқсас жабайы қабандардың суреттері, түйелердің шайнасқан көріністері, аю мен басқа жыртқыштардың бедерлері бар, бұлар осы мүсіндердің металдан құйылған түрлеріне ұқсас. Сонымен бірге жартастардағы гравюраларда сақтардың қолданбалы өнер бұйымдарында аз немесе мүлде ұшыраспайтын сюжеттер бар [7, 24 б.]. Бұлар – адамның аң аулап жүрген кезінің көріністері, желіп келе жатқан түйелердің бейнелері, соғыс және жүк арбаларының суреттері, адам бейнеленген композициялар [8, 304 б.].

Жартастағы суреттер сақ тайпаларының күрделі де сан салалы көркемдік шығармашылығының көрінісін едәуір толықтыра түседі.

Қозғалыс үстіндегі, аңдардың шайқасып жатқан, бедерлі бейнелері жыртқыштардың шабул жасап жатқан көріністері бар композициялар көбірек кездеседі. Қазақстан аумағындағы петроглифтерде жыртқыштардың өзара таласы, шайқастары бейнеленген нышандар байқалады. Атыла ұмтылған қозғалыс суреттің «бұратылуы» тәсілімен беріледі, бұл жағдайда аңның жарты денесі қарама-қарсы жағына бүктеле салынады. Алайда бұл аумақтағы сақтар өнерінің осы Евразияның аң стилі тараған басқа аймақтарынан айыратын ерекше сипаттары бар.

Жартастағы бедерлі суреттер арқылы сол дәуірдегі мәдениеттің қалыптасу және даму уақытын білуге болады. Еуразияның кең байтақ кеңістігінде қуаңшылық аймағы бетінің

құрылысында асқар таулар мен қыраттардан бастап ойпат далаға дейінгі мейілінше алуан түрлері жер бедерлері бар. Ұсақ шоқылар мен жазықтардың ұштасуы тән, жайпақ кең аңғарлары бар Сарыарқа геоморфологиялық жағдайлары жағынан мейілінше тұрақты аймақ болып келеді. Ол кездің адамдары тастың қасиеттерін жақсы білген. Соңғы палеолит дәуірінде адамның дүниетанымы күрделене түсті. Аңшылар магиясына табыну кең таралды: мұның негізінде хайуанның бейнесін – символын бағындыру арқылы оған үктемдік етуге болады деген сенім пайда болды. Оның басты тақырыбы - әртүрлі жануарлардың суретін салып, бітім - тұрпатын, мүсінін жасап бейнелеу болды [9, 48 б.]. Әйел бейнелері жердің құнарлығын, аналық қасиетті білдірді. Гравюралардың ішінен, жартас кескіндемелері де кездеседі. Олардың ішінде мамонт кезеңіндегі фаунистік жинақта жасалған архаикалық туындылар ерекше орын алады. Мысал келтірсек: Тесік -тас үңгіріндегі алғашқы өгіздердің бедер суреттері, сондай ақ Жасыбай көлінің маңайындағы үңгірлерден табылған кейінірек істелінген неолитті бейнелер. Жазықтықта бейнелеудің заңдылықтары бойынша нүктелермен және сызықтармен сурет салу арасындағы айырмашылықтары тереңірек және ымырасыз (принципиальді) болып келеді [10]. Алан Медоевтің еңбегіндегі мұншама деректер Қазақстан графикасының көне тарихын білдіргендей. Осы жерде көрерменнің өнердің дамып, асқақтауында үлкен рөлге ие екендігін ескере келе, сол түсінікке аз тоқтала кетейік. Көрермен - деген сөз шартты түрде алынып отыр. Яғни көрермен көркем шығарманы қабылдаушы, түсінуші, меңгеруші, игеруші. Көркем шығарманы өзінің құндылық деңгейіне сәйкес үйлесімді қабылдау - күрделі мәселе. Көрермен - көрме залында көрермен, ал өнер шығармасы жөнінде түрлі альбом, кітаптармен танысу барысында ол – оқырман, өнер жөнінде әр түрлі фильмдер, телехабарлар қарап, экскурсоводтың, лектордың сөздерін тыңдау барысында ол – тыңдарман. Сондықтан да көрермен жай көрермен емес. Көбіне ол – көркем шығарма жөнінде күні бұрын пікірі қалыптасқан адам. Яғни көрермен мен суретші арасында көркем шығарма түр деп есептесек, көркем шығарма және суретші жөнінде күні бұрын берілген, қабылданған, орнатылған информация (ақпараттар тізімі) көркем бейнені қабылдау барысында шешуші рөл атқаруы мүмкін [11].

Қорытынды. Графикалық өнердің әртүрлі техникалары осы уақытта әртүрлі көлемдегі шығармашылық жұмыстар орындауға мол мүмкіндік беретін болғандықтан суретшілердің қызығушылықтары артып келеді. Суретшілер көрмесінде көрермендердің графикалық жұмыстар ілініп тұрған бөлмелерінде графикалық туындыларға ұзақ уақыт кідіріп үңіліп қызыға қарайтынын байқау қиын емес. Ол графикалық жұмыстардың ірі сюжетті, тақырыптық болып келуімен түсінді-ріледі. Бұл көріністер өзінің қызықты тақырыптарымен ғана емес, орындалу техникасының ерекшелігімен көрерменнің көңілін аулайды.

Әдебиеттер:

1. Кузин В.С. Основы обучения изобразительному искусству в общеобразовательной школе. – Москва, 1977. – 12 б.
2. Шпиклова Т.Я. Народное искусство на уроках декоративного рисования. Пособие для учителей. – М., 1976 г. – 39 б.
3. Кондранина Э.В. «Бейнелеу өнері және сызу: мектепте және ЖОО-да оқыту» // журнал. – 2010. №6. – 24-25.
4. Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: “Аруна Ltd.” ЖШС, 2005 – 421 б.
5. Щипанов А.С. Әуесқой жас суретшілер мен мүсіншілерге. // А.С. Щипанов. – Алматы: Мектеп, 1989. – 3 б.
6. Шукирбеков К.Т. Эстамп. Литография, линогравюра, офорт. // Методическое пособие. Алматы: Т.Жургенова отандағы КазНАИ. – Алматы, 2015. – 156 б.
7. Ордабеков Т.О., Канленов М.Г-М., Найманов Б.Т. «Линогравюра». – Алматы, 2001.
8. Төлебиев Ә.Т., Әлмұханбетов Б.А. Өнер тарихы. // Жалпы білім беретін мектептің оқушыларына және студенттерге арналған оқу құралы. – Астана: «Арман-ПВ», 2009. – 304 б.
9. Герштейн Ю.И. Новые виды гравюры. – М.: Искусство, 1959 ж. – 48 б.
10. Арман Октябрь. Алтын бесік – туған жер. // Егемен Қазақстан. – Алматы: Наурыз, 2018.
11. Графика Каз ССР // Альбом. – Алма-ата «Жалын», 1978 ж.

АВТОРЛАР ЖӨНІНДЕ МӘЛІМЕТ

Джанаев М.Б. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, Қауымдастырылған профессор. Алматы. Қазақстан, e-mail: miyat53@mail.ru

Ақашев Қ. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, аға оқытушы, Алматы. Қазақстан, e-mail: kurmanqazy akashev@mail.ru

Бекова Г.А. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, аға оқытушы, Алматы. Қазақстан, e-mail: bekova-1969@mail.ru

Нысанғалиева Б.Т. «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КЕАҚ Семей қ., Қазақстан, e-mail: bika.1972@mail.ru

Қлышбаев Т.Ж. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, "Музыкалық білім және хореография" кафедрасының аға оқытушысы, Қазақстан, Алматы қ., k-t-j@mail.ru

Батырханова Д.С. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университеті, "Музыкалық білім және хореография" кафедрасының оқытушысы, Қазақстан, Алматы қ., danonstar@mail.ru

Удовченко А.В. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университеті, Қазақстан, Алматы қ., nastaudovchenko2001@gmail.com

Какимова Л.Ш. п.ғ.к., профессор м.а., Абай атындағы ҚазҰПУ, Өнер, мәдениет және спорт институты, Алматы қ., Қазақстан

Байжунусова Л.А. Жүсіпбек Елебеков атындағы Республикалық эстрада-цирк колледжінің оқытушысы, ҚР Мәдениет саласының үздігі, Алматы қ., Қазақстан

Калдыгулов Е.С., Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті. Ақтөбе Қазақстан 7М01405-Визуалды өнер, көркем еңбек, графика және жобалау ББ бағдарламасының магистранты. e-mail: baiganin.kaz@mail.ru

Моменов Б.М. Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті. Ақтөбе Қазақстан (педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақ Ұлттық дизайнерлер академиясының академигі).

Омар А. Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан. «Сән дизайны» мамандығының 1-курс магистранты. e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com

Стамбекова Ж.К. Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан. PhD, «Дизайн» кафедрасының меңгерушісі. e-mail: jazira_84_s@mail.ru

Найманов Б.Т. магистр, аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, г. Алматы, e-mail: baukalai@mail.ru

СВЕДЕНИЕ ОБ АВТОРАХ

Джанаев М.Б., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор. Алматы. Казахстан, e-mail: miyat53@mail.ru

Ақашев Қ., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, старший преподаватель, Алматы. Казахстан, e-mail: kurmangazy_akashev@mail.ru

Бекова Г.А. Казахский национальный педагогический университет имени Абая, старший преподаватель, Алматы. Казахстан, e-mail: bekova-1969@mail.ru

Нысангалиева Б.Т. НАО «Университет имени Шакарима города Семей». г. Семей, Қазақстан, e-mail: bika.1972@mail.ru

Клышбаев Т.Ж., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, ст.преподаватель кафедры «Музыкальное образование и хореография». Казахстан, г.Алматы, k-t-j@mail.ru.

Батырханова Д.С., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, преподаватель кафедры «Музыкальное образование и хореография». Казахстан, г. Алматы, danonstar@mail.ru

Удовченко А.В., Казахский национальный педагогический университет имени Абая, студент Казахстан, г.Алматы, nastaudovchenko2001@gmail.com

Какимова Л.Ш., к.п.н., и.о. профессора, Институт Искусств, культуры и спорта при КазНПУ им. Абая, г.Алматы, Казахстан

Байжунусова Л.А., Отличник культуры РК, преподаватель Республиканского эстрадно-циркового колледжа имени Жусипбека Елебекова, г.Алматы, Казахстан

Калдыгулов Е.С., Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова. Актюбе Казахстан. 7M01405-магистрант программы по визуальному искусству, художественному труду, графике и проектированию. e-mail: baiganin.kaz@mail.ru

Моменов Б.М., Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова. Актюбе Казахстан. (Кандидат педагогических наук, доцент, академик Казахской Национальной академии дизайнеров).

Омар А., КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан. Магистрант 1 курса специальности "Дизайн моды". e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com

Стамбекова Ж.К., КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан. PhD, заведующий кафедрой "Дизайн". e-mail: jazira_84_s@mail.ru

Найманов Б.Т. Магистр, старший преподаватель, Казахский Национальный педагогический университет имени Абая, Казахстан, г. Алматы, e-mail: baukalai@mail.ru

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Dzhanaev M.B., Abai Kazakh National Pedagogical University. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Almaty, Kazakhstan, e-mail: miyat53@mail.ru

Akashev K., Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer, Almaty, Kazakhstan, e-mail: kurmangazy akashev@mail.ru

Bekova G.A., Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer, Almaty, Kazakhstan, e-mail: bekova-1969@mail.ru

Nysangaliyeva B.T., Shakarim University of Semey, Semey, Kazakhstan, e-mail: bika.1972@mail.ru

Klyshbayev T.Zh., Abai Kazakh National Pedagogical University, senior lecturer of the Department of Music Education and Choreography. Kazakhstan, Almaty, k-t-j@mail.ru

Batyrhanova D., Abai Kazakh National Pedagogical University, lecturer of the Department "Music Education and Choreography". Kazakhstan, Almaty, danonstar@mail.ru

Udovchenko A.V., Abai Kazakh National Pedagogical University, a student. Kazakhstan, Almaty, nastaudovchenko2001@gmail.com

Kakimova L.Sh., candidate of pedagogical sciences, the associate professor, Institute of Arts, culture and sport at, KazNPU named after Abai, Almaty, Kazakhstan

Baizhunusova L.A., Excellence in Culture of the Republic of Kazakhstan, teacher of the Republican Variety and Circus College named after Zhusipbek Elebekov, Almaty, Kazakhstan.

Kaldygulov E.S., Aktobe Regional University named after K. Zhubanov. Aktobe Kazakhstan. 7M01405-Master of the program in visual arts, artwork, graphics, and design. e-mail: baiganin.kaz@mail.ru

Momentov B.M., Aktobe Regional University named after K. Zhubanov. Aktobe Kazakhstan. (Candidate of Pedagogical Sciences, associate Professor, and academician of the Kazakh National Academy of Designers).

Omar A., Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Master's student in the 1st year of the specialty "Fashion Design". e-mail: omarovaaiym9897@gmail.com

Stambekova Zh. K., Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan Ph.D., Head of the department "Design". e-mail: jazira_84_s@mail.ru

Naimanov B.T., Master, senior Lecturer, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan, Almaty, e-mail: baukalai@mail.ru